

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 2

XVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

Постављења

Указом Његовог Величанства Краља постављени су:

у Министарству просвете и црквених послова: за референта за основну наставу *Ранко Петровић*, ванр. секретар I класе истог Министарства, 16. фебр. о. г.;

у Главном Просветном Савету: за редовног члана на 2 године *Др. Милан Јовановић-Батут*, професор Велике Школе 15. јан. о. г.;

у духовном суду епархије жичке: за члана суда *Михаило А. Поповић*, секретар I класе истог суда, 14. фебр. о. г.;

у Државној Штампарији: за помоћника рачуновође *Јован Васић*, практикант Др. Штампарије, 18. јан. о. г.;

у Великој Школи: за учит. припр. цртања, на основу чл. X зак. о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе од 22. окт. 1896. год., *Ђорђе Миловановић*, 1. фебр. о. г.;

у I београдској гимнасији: за директора и професоре *Ђорђе Анђелковић*, проф. крагујев. гимн., 11. јан. о. г.; за професоре: *Боривоје Ј. Поповић*, супленат и *Др. Михаило Поповић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.; за професора *Дим. С. Јовановић*, дир. и проф. III б. гимн., 11. јан. о. г. по молби;

у III београдској гимнасији: за професора *Светозар Стевановић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.; за директора и професора *Ђура Милијашевић*, проф. исте гимнасије, 11. јан. о. г.; за проф. *Др. Драгољуб Павловић*, проф. књажев. ниже гимнасије, 11. јан. о. г., по потреби;

у ваљевској гимнасији: за професора *Илија Букановић*, супленат исте гимнасије, 22. јан. о. г.;

у врањској гимнасији: за професора *Сава Максим*, супленат исте гимн., 22. јан. о. г.; за суплента *Јован Антић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.

у зајечарској гимнасији: за професора *Трандафило Јеленковић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.; за суплента *Ђорђе Мелентијевић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.;

у крагујевачкој гимнасији: за професоре: *Михаило Ј. Ђорђевић*, супленат, и *Драгомир С. Обрадовић*, предавач исте гимнасије, 22. јан. о. г.; *Панга Милановић*, проф. пожарев. гимн.; *Милан Ј. Димитријевић*, проф. чачан. гимнасије, 8. фебр. о. г. по молби;

у неготинској гимнасији: *Софроније Симић*, предав. за суплента исте гимн., 22. јан. о. г.;

у нишкој гимнасији: за суплента *Александар Крстић*, супл. пожарев. гимн., 8. фебр. о. г. по молби;

у шабачкој гимнасији: за професоре: *Никола Ранојевић* и *Милић Сретеновић*, предавачи исте гимнасије 22. јан. о. г.;

у београдској реалци: за професоре: *Максим Триковић* и *Др. Никола Вулић*, супленти исте реалке, 22. јан. о. г.;

у ужичкој реалци: за професора *Никола Теофановић*, предавач исте реалке, 22. јан. о. г.

Одликовања

Указом Његовог Величанства Краља од 14. јан. о. г. одликовани су:

орденом Св. Саве III реда: *Др. Војислав Бакић*, проф. Вел. Школе;

орденом С. Саве IV реда: *Коста Главинић* и *Никола Стаменковић*, проф. Вел. Школе.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Премештаји

Претписом министарским премештен је у пожаревачку гимнасију: *Миливоје С. Добросављевић*, предавач крагујев. гимн. 10. фебр. о. г. по потреби.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Постављења

Претписом министарским постављени су:

у Великој Школи: за хонорарног професора теориске механике *Владимир Тодоровић*, инж. жел. дирекције, 14. јан. о. г.

у Богословији: за заступника ректора *архимандрит Фирмилијан*, проф. Богословије, 16. јан. о. г. и да врши дужност предавача *Јеромонах Сергије*, 16. јан. о. г.

у II београдској гимнасији: за предавача *Милин Костић*, сврш. философ, 5. фебр. о. г.

у врањској гимнасији: за предавача *Данило Љ. Кагић*, сврш. философ, 21. јан. о. г.

у чачанској гимнасији: за предавача *Божедар Лазаревић*, сврш. философ, 5. фебр. о. г.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министра просвете и црквених послова постављени су:

у Београду: за стал. уч. 2. одељ. II р. ж. ш. у Београду, на Дунав крају *Сари Херцегова*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 5. фебр. о. г.;

у ваљевском округу: за привр. уч. сва 4 р. у Јабучју *Светозар Радовановић*, сврш. богослов, 1. фебр. о. г.;

у врањском округу: за стал. уч. сва 4 р. у Туковцу *Светислав Марковић*, пређ. уч. 16. јан. о. г.; — за стал. уч. I р. у Преображењу *Лепосава Стојковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.;

у крагујевачком округу: за стал. уч. сва 4 р. у Мал. Крчмарима *Милутин Аранђеловић*, пређ. уч. 4. дек. пр. г.; — за заст. уч. I и II р. у Стојнику *Наталија Табаковићева*, пређ. уч. учит. шк., 1. фебр. о. г.; — за заст. уч. сва 4 р. у Копљарима *Тодор Ц. Миленковић*, пређ. уч. учит. шк., 16. јан. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. у Грбницама *Вукашин Ј. Глишић*, уч. у пенз. 11. јан. о. г.; — за стал. уч. о. ш. у Вуковацима *Димитрије Јовановић*, уч. у пенсији, 3. фебр. о. г.;

у крајинском округу: за стал. уч. сва 4 р. ж. ш. у Рткову *Наталија Ђ. Петровићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за заст. уч. сва 4 р. у Кладушници *Христодор С. Јовановић*, пређ. уч. заст. 16. јан. о. г.; — за стал. уч. сва 4 р. у Малајници *Петар Тасић*, пређ. уч. 21. јан. о. г.; — за заст. уч. сва 4 р. у Кленовцу *Сретен Радосављевић*, пређ. уч. учит. шк.; 16. јан. о. г.; — за стал. уч. II р. м. ш. у Кладову *Даница Пан-*

телићева, сврш. уч. В. Ж. Шк. с испитом, 21. јан. о. г.; — за стал. уч. I и припр. р. у Тамничу *Даринка Давидовићева*, пређ. уч., 1. фебр. о. г.;

у крушевачком округу: за заступ. уч. IV р. у Бивољу *Сретен Динић*, пређ. ђак учит. школе, 25. јан. о. г.; — за стал. уч. у Купцима *Даринка Марковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 21. нов. пр. г.; — за привр. уч. сва 4 р. у Рујишту *Ђорђе Стојановић*, пређ. привр. уч., 21. нов. пр. г.;

у моравском округу: за стал. уч. сва 4 р. у Жупањевцу *Арсеније Поповић*, пређ. уч., 4. јан. о. г.; — за стал. уч. у Исакову *Живота Милутиновић*, пређ. учит., 16. јан.; — за заступ. уч. 2. од. III р. у Јагодини *Васа Николић*, пређ. уч., 7. дек. пр. г.; — за стал. уч. I и II р. у Темнићу *Анка Ожеговићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. I и II р. у Падежу *Емилија Нинићка*, пређ. уч., 1. дец. пр. г.; — за заступ. уч. I и II р. у Превешту *Љубица Стевановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., 1. дек. пр. г.;

у нишком округу: за стал. уч. у Малошишту *Софија Михаиловићева*, учит. у пенсији, 16. нов. пр. г.; — за стал. уч. II р. у Прћиловици *Наталија Жикићева*, учит. приврем., 6. дец. пр. г.; — за стал. уч. 2. од. I р. м. ш. у Пироту на Пазару *Славка Ј. Митровићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. 2. од. III р. у Пироту на Пазару *Јелисавета Поповићка*, пређ. учит. у Старој Србији, 16. окт. пр. г.; — за заступ. уч. сва 4 р. у Црној Трави *Сава В. Поповић*, пређ. заст. учит., 1. нов. пр. г.; — за стал. уч. I и II р. ж. ш. у Власотинцу *Јелмица Јанковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. у Балта Беридовцу *Јелисавета Јанковићева*, привр. уч. (чл. 49. з. о. осн. шк.), 1. јан. о. год.; — за заступ. уч. сва 4 р. у Суводолу *Коста Спасић*, пређ. заступ. уч., 16. јан. о. г.;

у подринском округу: за стал. уч. II, III и IV р. у Доњој Тријешници *Милутин Марић*, пређ. привр. уч.; 26. јан. о. г.; — за стал. уч. III и IV р. о. ш. у Меховинама *Димитрије Станковић*, сврш. ђак уч. шк., с испитом, 16. јан. о. г.;

у подунавском округу: за привр. уч. II р. у Лугавцима *Стеван Богдановић*, сврш. богослов, 21. окт. пр. г.; — за стал. уч. у Вишњици *Катарина Миљушковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк. с испитом, 16. нов. пр. г.; — за заступ. уч. III и IV р. у Трбушници *Властимир Гавриловић*, пређ. уч. Учит. Школе, 11. јан. о. г.; — за заступ. уч. III и IV р. у Остружници *Сава Милосављевић*, пређ. уч. Учит. Школе, 11. јан. о. г.; — за стал. уч. III и IV р. у Голобоку *Петар М. Јовановић*, привр. учит., 1. фебр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

о. г.; — за стал. уч. I р. у Лугавчини *Милица Љ. Павловићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. I и II р. у Вреоцима *Јелена Стевановићева*, пређ. учит., 11. јан. о. г.; — за заст. уч. IV р. у Крњеву *Милун Божовић*, уч. приправн., 13. фебр. о. г.;

у пожаревачком округу: за привр. уч. ж. ш. у Мелници *Јелена Леберова*, пређ. уч. заст., 16. нов. пр. год.; за стал. учит. I и II разр. у Касидолу (на осн. чл. 49. зак. о осн. школ.) *Драга Живадиновићка*, привр. уч.; 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. у Кучајни *Јованка Петровићка*, пређ. уч., 6. дек. пр. г.; — за стал. уч. сва 4 р. у Вошановцу *Риста Тасић*, пређ. уч., 21. нов. пр. г.; — за стал. уч. I и припр. р. у Мелници *Даринка Годоровићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. фебр. о. г.; — за заст. уч. у Старчеву *Ђорђе Цветковић*, сврш. богослов, 16. јан. о. г.; — за заступ. уч. у Вел. Селу *Тодор П. Матић*, пређ. ђак уч. Шк., 25. јан. о. г.; — за заст. уч. у Приброду *Боривоје Лазаревић*, пређ. ђак уч. Шк. 16. јан. о. г.; — за стал. уч. 1. од. припр. р. у Дубокој *Љубица Обрадовићка*, пређ. уч., 21. јан. о. г.; — за стал. уч. ж. ш. у Крепољину *Наталија Савићева*, сврш. уч. В. Ж. с испитом, 26. јан. о. г.;

у рудничком округу: за стал. уч. I и II р. у Тијању *Смиљка Тодосијевићева*, пређ. учит., 14. нов. пр. г.; — за привр. уч. III и IV р. у Врби *Милан Путниковић*, пређ. привр. уч., 21. нов. пр. г.; — за стал. уч. 2. од. I р. у Миоковцима *Живка Протићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 6. дек. пр. г.; — за стал. уч. у Трпчи *Драга Јовановићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. сва 4 р. у Лукама *Драгутин Гајић*, сврш. ђак уч. Шк., с испитом, 16. јан. о. г.; — за заступ. уч. сва 4 р. у Цветкама *Јермија Поиадић*, пређ. заступ. уч. 21. нов. пр. г.;

у тимочком округу: за привр. уч. III и IV р. *Коста Минчић*, пређ. уч. у Старој Србији, 21. јан. о. г.; — за стал. уч. I и приправ. р. у Грљану *Александра Кордићева*, учит. приправ., 21. нов. пр. г.; — за стал. уч. I и II р. у Леновцу *Катарина Мумурићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.; — за стал. уч. I р. у Гор. Б. Реци *Персида Ристићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. год.; — за стал. учит. ж. ш. у Кривељу *Цвета Станковићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк. с испитом, 11. фебр. о. г.;

у топлачком округу: за привр. уч. сва 4 р. у Балајинцу *Драгутин Кутлешкић*, ђак Вел. Школе, 16. нов. пр. год.;

у ужичком округу: за стал. уч. у Жељевици *Сретен Лазаревић*, уч. у пенсији, 11. јан. о. г.; —

за стал. уч. II р. у Гор. Добрињи *Драга Илићева*, сврш. уч. В. Ж. Шк., с испитом, 1. дек. пр. г.

Премештаји

Претписом г. министра премештени су:

у Београду: за уч. 2. од. IV р. у Београду на Теразијама *Станоје Николић*, уч. 2. од. III разр. у Јагодини, 15. јануара о. год., по молби; — за уч. IV. р. у Београду на Зап. Врачару *Никола Соколовић*, уч. 2. од. III р. у Нишу, на Стамбол-Капији, 15. јан. о. г. по молби; — за уч. II р. ж. шк. у Београду, у Палилули *Јерина Соколовићка*, уч. 2. од. II р. ж. шк. у Нишу, 15. јан. о. г., по молби; — за уч. I р. ж. шк. у Београду, на Савинцу, *Марија Подградскова*, уч. 2. од. I р. м. ш. у Нишу, код Сабор. Цркве, 1. дек. пр. г. по молби; — за уч. IV р. ж. ш. у Београду, на Теразијама, *Церка Јаковљевићева*, уч. IV. р. у Ужицу, 18. нов. о. г., по молби;

у врањском округу: за уч. III р. ж. шк. у Лесковцу *Косара Живковићева*, уч. I и II р. ж. ш. у Власотинцу, окр. пирот., 1. дец. пр. г. по молби;

у крагујевачком округу: за привр. уч. 2. од. III р. у Лапову *Данило Пошковић*, привр. уч. III р. у Азањи, окр. подунав. 22. нов. пр. г., по молби; — за уч. 2. од. IV р. у Крагујевцу, у гор. крају, *Љубисав Јовановић*, уч. III и IV р. у Враћевшници (доње школе) окр. рудн., 20. дек. пр. г. по молби; — за уч. III и IV р. у Трнови, *Данило Лучић*, уч. сва 4 р. у Малој Плани, окр. подунав., 4. дек. пр. г., по молби;

у крајинском округу: за уч. ж. ш. у Корбову *Анка Ђуркова*, уч. ж. ш. у Рткову, истог окр., 5. дек. пр. г.; — по молби; — за уч. у Вајузи *Јован Маџарац*, уч. у Вел. Јасикови, истог окр., 4. фебр. о. г., по молби; — за уч. у Вел. Јасикови *Стеван Ј. Велимировић*, уч. у Вајузи, истог окр., 4. фебр. о. г., по молби;

у крушевачком округу: за уч. I и II р. у Коњусима *Лепосава Вељковићева*, уч. I р. у Вел. Дренови, истог окр., 13. дек. пр. г., по потреби; — за уч. I р. у Вел. Дренови *Станислава Јевтићева*, уч. I и II р. у Коњусима, истог окр., по молби;

у моравском округу: за уч. IV р. у Поточцу *Љубомир С. Анђелковић*, уч. IV р. у Бачини, истог окр., 11. јан. о. г.; по молби; — за уч. IV р. у Бачини *Марко Бабић*, уч. IV р. у Поточцу, истог окр., 11. јан., по молби; — за уч. 2. од. у Јагодини *Гавра Пешић*, уч. 1. од. III р. у Параћину, истог окр., 24. јан. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. у Војсци *Владимир Павловић*, уч. I и II р. у Падежу, истог окр., 1. дек., пр. г., по потреби;

у нишком округу: за уч. 1. од. II р. м. ш. у Алексинцу *Даринка Величковићева*, уч. II р. у Прѣловници истог окр., 5. дек. пр. г., по молби; — за уч. 4 од. I р. ж. ш. у Нишу *Марија Марковићка*, уч. III р. у Лесковцу, окр. врањ., 1. дек., пр. г., по молби; — за уч. 2. од. II р. ж. шк. у Нишу *Јелисавета Цветковићева*, уч. II р. ж. ш. у Београду, у Палиауди, 15. јан. о. г., по молби;

у пиротском округу: за уч. сва 4 р. у Црвеној Јабуци *Милосав В. Поповић*, уч. сва 4 р. у Драгуши, топл., окр., 21. јан. о. г., по молби; — за привр. уч. у Балта-Берилловцу *Јелисавета Јанковићева*, привр. уч. I р. у Вел. Дренови, окр. крушев., 4. дек. пр. г., по потреби; — за уч. II р. ж. ш. у Пироту, на Пазару *Наталија Зебићева*, уч. II р. у Вел. Извору, окр. тимоч., 6. дек., пр. г., по молби; — за уч. у Чиниглавцима *Војислав Стевановић*, уч. сва 4 р. у Суводолу, истог окр., 1. дек. пр. г., по потреби;

у подринском округу: за привр. уч. у Салашу *Душан П. Недић*, привр. уч. III и IV р. у Меховинама, истог окр., 4. дек., пр. г., по молби;

у подунавском округу: за уч. III и IV р. у Бељену *Милутин Пантелић*, уч. III и IV р. у Степојевцу истог окр., 4. фебр. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. у Скобаљу *Радивоје Михаиловић*, уч. сва 4 р. у Исакову, окр. морав., 4. јан. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. у Малој Плани *Константин Словић*, уч. II, III и IV р. у Доњ. Трешњици, окр. подр., 12. дек. пр. г., по молби; — за уч. II р. ж. ш. у Смедереву *Христина Тешићева*, уч. I и II р. ж. ш. у Обреновцу, окр. ваљев. 7. дек. пр. г., по потреби; — за уч. II и III р. у Ратарима *Анка Мијалковићева*, уч. 2. од. I р. у Бељену, истог окр., 5. дек. пр. г., по потреби; — за уч. III и IV р. у Лугавчини *Љубомир Павловић*, уч. III и IV р. у Вел. Моштаници, истог окр., 5. дек. пр. г., по потреби; — за уч. III и IV р. у Паланци *Наталија Панићева*, уч. II р. 2. од. и III р. 1. од. у Ратарима, 4. дек. пр. г., по молби; — за уч. III и IV р. у Моштаници *Михаило Костић*, уч. сва 4 р. у Радинцу, истог окр., 5. дек. пр., по молби;

у пожаревачком округу: за уч. 2. од. IV р. у Пожаревцу *Михаило Стевановић*, уч. II р. у Кладову, окр. крајин., 27. јан. о. г., по молби; — за уч. ж. ш. у Рановцу *Живка Трифунковићка*, уч. I и приправ. разр. у Мелници, истог окр., 8. јан. о. г., по молби;

у рудничком округу: за привр. уч. сва 4 р. у Међуречју *Сима Грандић*, привр. уч. сва 4 р. у Слатини истог окр., 4. јан. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. у Слатини *Милан Лазаревић*, уч. сва

4 р. у Међуречју, истог окр., 4. јан. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. у Враћевшници (доња школа) *Живојин Видојевић*, уч. сва 4 р. у Лукама, истог окр., 29. дек. пр. г., по молби; — за уч. I р. у Мрчајевцима *Машинка Лазаревићева*, уч. II р. у Миоковцима истог окр., 1. дек. пр. г., по потреби; — за уч. I р. у Миоковцима *Анка Бербовићева*, уч. I р. у Мрчајевцима, истог окр., 1. дек. пр. г., по потреби;

у тимочком округу: за уч. сва 4 р. у Мариновцу *Милош Милошевић*, уч. сва 4 р. у Оснићу, истог окр., 22. јан. о. г., по потреби; — за заступ. уч. сва 4 р. у Оснићу *Димитрије Ј. Поповић*, заступ. уч. сва 4 р. у Мариновцу истог окр., 22. јан. о. г., по молби; — за уч. II р. м. ш. у Вел. Извору *Томира Цакићка*, уч. I р. у Гор. Белој Речи, истог окр., 6. дек. пр. г., по молби;

у толичком округу: за уч. затворене шк. у Мерћезу *Јулијана Лазаревићка*, уч. I р. ж. ш. у Београду на Савинцу, 30. нов., пр. г., по потреби;

у ужичком округу: за уч. IV. р. ж. ш. у Ужичу *Софија Бошковићева*, уч. II р. у Гор. Добрањи истог окр., 21. нов. пр. г., по молби.

Разрешења

Претписом министарским разрешени су:

у Београду: *Сидонија Херцегова*, уч. 2. од. II р. у Београду на Дунав. Крају, 4. фебр. о. год., по молби;

у крагујевачком округу: *Видосава Максимовићева*, уч. у Мирашевцу, 21. дек. пр. г.; — *Сима Маринковић*, заст. уч. у Орашцу, 4. фебр. о. г., по молби;

у крајинском округу: *Милош Милошевић*, уч. у Малајници, 21. јан. о. г., по молби; — *Данило Поповић*, уч. 2. од. III р. у Ланову, 20. јан. о. г.;

у пиротском округу: *Војислав Милошевић*, уч. у Вел. Лукањи, 24. јан. о. г., по молби; — *Савко Кучиарић*, уч. у Црвеној Јабуци 28. нов. пр. г.; — *Јелена Даниловићка*, уч. II р. ж. ш. у Пироту, на Пазару, 20. нов. пр. г.; — *Персида Продановићка*, уч. I₂ р. м. ш. у Пироту, 20 нов. пр. год.;

у подунавском округу: *Чедомир Братуљевић*, привр. уч. у Скобаљу, 5. дек. пр. г., по молби; — *Илија Јовановић*, привр. уч. III и IV р. у Бељену 4. фебр. о. г.;

у пожаревачком округу: *Фемка Старчевићева*, уч. у Мелници, 16. нов. пр. год.;

у тимочком округу: *Михаило Јеврић*, уч. III и IV р. у Рготини, 6. јан. о. г.; — *Милева Ми-*

Летковићка, привр. уч. у Леновцу, 7. дек. пр. г., по молби;

у **ужичком округу**: *Милева Љ. Марковићева*, уч. ж. ш. у Ивањици, 4. дек. пр. год.

Пенсионовања

Претписом министарским стављени су у пензију:

у **ваљевском округу**: *Арсеније Шијаковић*, уч. у Гор. Топлици, 13. фебр. о. г.;

у **широтском округу**: *Полексија Обрадовићка*, уч. у Вети, 23. нов. пр. г.;

у **подунавском округу**: *Кузман Јовановић*, учит. у Степојевцу, 1. нов. пр. год.

Постављења

У Одбор за издавање Вукових дела постављени су за редовне чланове 17. јануара о. г. ПБр. 411 г.г. *Љубомир Јовановић*, професор II и *Сима Томић* професор I гимнасије београдске.

УМРЛИ

Драгутин Мирковић, уч. у Тијању, окр. рудн., 23. септ. пр. г.; — убио се; *Ружица Поповићка*, уч. у Вукосавцима, окр. крагујев., 17. јануара о. г.; — *Борђе Д. Остојић*, уч. у пензији 13. фебр. о. г.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I

О купљењу прилога за споменик † *Љуби Ненадовићу*

Још прошле године образован је у Бранковини „Бачки Одбор“ који, по својим правилима, која сам ја потврдио, стоји под мојим окриљем, а који ради на прикупљању прилога од Српчаци, за водизање споменика на гробу Чика Љубе II. Ненадовића, који се ту у Бранковини и родио, и који данас тамо вечни санак борави.

Мисао је ова вредна, и сваке хвале достојна, и ја сам се надао, да ће је учитељи прихватити, са онолико воље и љубави, колико то сен нашег неумрлог Чика Љубе заслужује.

Али, ја сам се, на жалост, у тој мојој нади преварио. Учитељи су се оглушили о проглас тога одбора и тек само неки и неки испунили су ову своју дужност.

С тога сам се ишао побуђен, овим мојим расписом, обратити се свима учитељима у Краљевини Србији и изјавити, да је моја жеља, да се овај проглас „Бачког Одбора“ у Бранковини прими к срцу, и по њему својски и свом збиљом настане те да ни једно Српче из ове опште радости не изостане.

Моћи ће се подићи леп и угледан споменик на гробу овог великана српске књиже и српске мисли, ако *свако* Српче, које се данас по школама српској књизи учи, приложило буде само по пет пара динарских. Ну да би свако ђаче учествовало у подизању споменика Чика-Љуби, наставници ће примати од имућнијих ученика и већу суму од ове, али ће вишак, преко пет пара, распоредити на оне ученике који су одиста тако сиромашни, да нису у стању приложити ни тих пет пара.

Учитељи из неподељених школа, пошто овај прилог прикупе, предаваће га непосредно на признаницу начелнику свога среза, а овај ће га доцније по моме упуству отиправити куда треба.

Учитељи у подељеним школама предаваће покупљене прилоге на признаницу управитељу своје школе, а овај ће их за тим предавати укупно на признаницу начелнику среском. Где има више управитеља, онде ће учитељско веће изабрати једнога коме ће се овај новац предавати. У Београду тај један управитељ предаће прикупљени новац благајнику управе града Београда.

Чим који учитељ, односно управитељ, буде ову дужност испунио, он ће о томе с позивом на овај акт извести Министарство. Сваки нека учини колико може, па ће бити доста, и ја ћу бити потпуно задовољан.

ПБр. 27.732

20 новембра 1896 год.

Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Љ. Ковачевић с. р.

II

О оснивању школског музеја

Према предлогу Главног Одбора Учитељског Удружења, одлучио сам, да се у Београду оснује *Школски Музеј*, у који ће се прикупљати разна грађа и примерци из наставних средстава, учила и уџбеника.

Нека начелништво саопшти ово свима управитељима и учитељима основаних школа у своје подручју и позове их, да се у свему одазову позиву који ће и од Главног Одбора Учитељског Удру-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

жења добити, а у којем ће се позиву назначити шта се поименце има слати за овај школски музеј.

ПБр. 29.377.

Децембра 1896 год.

Београд.

*Заступник
министра просвете и цркв. послова,
Министар правде,
А. Нинчић с. р.*

III

О буџету за ову годину

Његово Величанство Краљ, на предлог министарског савета, и на основу чл. 65. Устава земаљског наредбом својом од 21. овог месеца наредио је:

„да буџет државних прихода и расхода, који је за 1896. буџетску годину одобрен, важи и за наступајућу 1897. буџетску годину, докле Народна Скупштина буџет не реши“.

Ова највиша наредба доставља вам се ради знања и управљања.

ПБр. 30.035.

27 децембра 1896 год.

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.*

IV

О наплати прихода и обрачуна за прошлу годину

Г. Министар финансија актом својим од 16. јануара ове године Кбр. 778., упутио је министарству просвете распис ове садржине: „Да би се заврши рачун према чл. 1. зак. о изравнању буџетске године с календарском могао у одређеном времену склопити, потребно је, да сва надлештва изврше што пре обрачун за прошлу годину и да се енергично старају, да што пре и све од до сада ненаплаћених прихода за прошлу годину наплате. Поред тога има случајева да поједина надлештва и ако су који приход наплатила нису исти обрачунала и предала, и то, надлештва у Београду Главној државној благајници, а надлештва у унутрашњости окружним благајницама, те се тако врло често поједини приходи, и ако су наплаћени, не показују.

С тога је потребно да се свако надлештво узме, да што пре наплати ове приходе за прошлу годину и да изврши обрачун.

С тога ми је част умолити вас, господине, да изволите наредити свима надлештвима подручног

вам министарства, да најенергичније настану, да се сви приходи за прошлу годину што пре прикупе и да надлештва у Београду изврше обрачун с Главном државном благајницом, а надлештва унутрашњости с окружним благајницама до краја овог месеца“.

Препоручујем вам, да у смислу горњег расписа благовремено поступите.

ПБр. 1013.

20. јануара 1897 год.

Београд.

*Министар
просвете и цркв. послова,
Анд. Николић с. р.*

V

О наплати пореза за прошлу годину

Расписом министра финансија од 5. јануара 1895. год. Пр. Бр. 493. прописано је, да се од чиновника и осталих државних службеника који на државним касама примају своју зараду, наплаћује пореза месечно. Писмом својим од 2. о. м. Пр. Бр. 1952. министар финансије известио ме је, да се ово наређење не врши по свима надлештвима, те да има чиновника од којих порез за прошлу годину још није наплаћен.

Да не би државна каса била оштећена лабавошћу оних органа, који порез наплаћују, то вам препоручујем, да ову ненаплаћену порезу од подручног вам чиновништва, ако такве има, наплатите до краја месеца фебруара ове године.

О извршењу ове наредбе изволећете ме извести.

ПБр. 1522.

26. јануара 1897. год.

Београд.

*Министар
просвете и црквених послова
Анд. Николић с. р.*

VI

Да начелства поднесу извештај о неким издацима за прошлу годину

Препоручује се томе начелству да оно поднесе министарству просвете и црквених послова најдаље до 10. фебруара о. г. кратак извештај о томе, колико је оно од 1. јануара до краја децембра прошле 1896. год. издало у томе округу:

1. на плату и селидбене трошкове учитеља, учитељица и њихових заступника;

2. на пензију — издржање — учитеља, учитељица и њихових породица. Али се овде неће ра-

чунати и она пензија, која се деци и удовицама умрлих учитеља издаје на терет касе управе фондова.

Сем тога колико је за то време издато тамошњој гимнасији:

1. на плату свих наставника с додатцима;
2. на њихове периодске повишице засебно;
3. на плату служитеља;
4. на благодејање ученика;
5. на научна средства;
6. на огрев, трошкове канцеларијске и школски намештај; и
7. на кирију — закуп — зграде.

Сви ови издаци треба да се *тачно* означе тако, како ће се одмах моћи видети, да ли је потребно, за колико и по којој партији накнадни кредит отврати, а нарочито колико још треба на плату наставника средњих школа, на плату учитеља и учитељица основних школа и на пензију — издржање — учитеља, учитељица и њихових породица, јер се то доцније неће начелству признати ни одобрити.

ПБр. 1595.

29. Јануара 1897. г.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.*

VII

О позиву резервних официра на тридесетодневну вежбу

Указом Његовог Величанства Краља од 1. овог месеца, позвани су на тридесетодневно вежбање, ради усавршавања своје спреме, сви резервни официри пешадијски, артиљеријски, коњички и инжињерски, који су распоређени по трупама редовне војске.

На основу овога указа, г. министар војни је наредио, да се позову на практично вежбање и теорну спрему:

1. Резервни пешадијски официри у места својих дивизијских штабова а у две партије, и то: прва партија да дође на одређено место 15. овог месеца а 16. да почне вежбање; друга партија да дође 17. марта, а 18-ог да почне вежбање.

2. Резервни официри артиљеријски, коњички и инжињерски да се позову сви у једанпут у своје команде, тако да дођу 15. овог месеца, а 16. да почну вежбање. Официри из дивизијске коњице, вежбаће се код коњичких пукова сталног кадра и то: они из моравске и тимочке дивизијске области код I коњичког пука у Нишу; они из шумадијске дивизијске области код III коњичког пука у Нишу, а

они из дринске и дунавске дивизијске области код II коњичког пука у Београду.

Саопштавајући Вам ово наређење г. министра војног, препоручујем Вам, да га и Ви саопштите онима који су резервни официри те да безусловно и на време следују овоме позиву за вежбање, и да нико од позваних не изостане од ове дужности.

ПБр. 1906.

3. фебруара 1897. г.
Београд.

*Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.*

VIII

О штедњи канцеларијског материјала, огрева и осветљења

Г. министар финансија својим писмом од 3. овог месеца КБр. 1759 јавља како трошкови на канцелариски материјал, огрев и осветљење износе знатне суме по свима струкама државне управе. С тога је у интересу државне штедње потребно, да се тај материјал и правилно набавља и штедљиво троши.

Саопштавајући Вам ово, препоручујем Вам, да од сада огрев а по потреби и канцеларијске потребе набављате јавном утакмицом и да их што је могуће штедљивије трошите.

ПБр. 1945.

6. фебруара 1897 год.
Београд.

*Министар
просвете и цркв. послова,
Анд. Николић с. р.*

ПРЕПОРУЧЕНЕ КЊИГЕ

Актом господина министра просвете и црквених послова од 30 Новембра пр. год. ПБр. 27911 препоручена је књига „*На Мирисном Златибору*“ од Срет. А. Поповића за књижнице основних школа.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 12 Дек. пр. г. ПБр. 29102 препоручена је књига „*Српске деце игре*“ за женску децу, скупио их и у ноте ставио Александар Јорговић, за књижнице основних школа.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 12 Дек. пр. г. ПБр. 29326 препоручена је књига „*Српски народ, црква и свештен-*

ство, у турском царству од 1459—1557 године“ од Миленка Вукићевића за књижнице средњих и основних школа.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 23 Јануара о. г. ПБр. 964 поново је препоручено свима основним школама, да набаве за своје књижнице књиге Љубе Ненадовића, ново издање у 20 свезака.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 25 Јануара о. г. ПБр. 29769/96 препоручена је друга и трећа књижица „Бачке Књиж-

нице“, коју издаје Професорско Друштво, за књижнице средњих и основних школа.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 1 фебруара о. г. ПБр. 1241 препоручена је књига „Набавка прикладних говеда“ од Паје Тодоровића—Баковчића, за књижнице основних школа.

Актом господина министра просвете и црквених послова од 8 фебруара о. г. ПБр. 1958 препоручена је друга књига „Збирке педагошких радова“ од Мите Нешковића и обновљена препорука прве књиге за све књижнице основних школа.

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

I

Извештај г. Јована Максимовића професора крагујевачке гимназије о основним школама у срезу деспотовачком и параћинском без Параћина.

Господину Министру Просвете и Црквених Послова.

Част ми је поднети Господину Министру Извештај о своме прегледу основних школа у срезovima: параћинском без Параћина и деспотовачком.

Према „Упутству надзорницима основ. школа“, ја ћу свој извештај поделити на одељке, у којима ћу се редом дотицати свих прилика на које је у члану III Упутства обрађана нарочита пажња надзорникова.

1. Мило ми је што одмах на почетку могу Господину Министру саопштити да сам у оба среза, чије сам школе прегледао, нашао већином вредне, а често и даровите младе учитеље и учитељице, који су уложили довољно труда и разумевања око наставе повереног им подмлатка. Посматрајући целокупан рад учитеља из ова два среза, ја сам и нехотице долазио до ова два закључка: а.) да никоја врста наших јавних, званичних раденика оволико не ради као учитељи основних школа и б.) кад би сви државни чиновници овако брижљиво и издржљиво радили свој посао, онда би наша Отаџбина брзо дошла до жељенога степена развитка и савршенства.

Од учитеља оба среза, талентом, разумевањем свога посла и наставничком озбиљношћу нарочито се одликују. — — — *)

*) Имена се не штампају.

Неспремни, недорасли своме позиву немарни су. *)

2. Но крај свег несумњивог и интензивног труда и спољашњег, формалног успеха код учитеља ова ова среза, ја нисам могао бити задовољан с оним знањем, које су у овај мах изнели ученици из основне школе. Узрок томе ваља тражити.

а.) у данашњем програму основних школа и б.) у данашњем начину и каквоћи надзора основне школе.

Данашњи програм за основ. школе не води у довољној мери бригу о потребама будућих сеоских становника, по учи децу неким стварима које у селу нигда не долазе нити треба да долазе на дневни ред.

Деца сеоска, која ће, кад одрасту, имати већином да израчунавају просте и обичне ствари, толико се данас вежбају у некима форсирано компликованим задацима, који су редовно налични на једначине или загонетке, да им врло мало времена остаје да се довољно извежбају у лакшим рачунима, те су им и ови тако исто тешки као и поменуте компликације. А кад би учитељ имао смелости да се тзв. комбинованих задатака окане, могао би без сумње постићи да му ученици могу израчунавати обичне рачуне који их у животу чекају.

Свему томе злу, поред нешто незгодног програма, највећма је крив начин и каквоћа данашњег надзора. Дешава се да Господин Министар, потребујући велики број надзорника, пошаље који пут 10 — 15 или више таквих, који са бићем и наменом основне школе нису познати и осим своје специјалне струке (Ботанике, Догматичног Бого-

словња, Граматике и т. д.) никаквих других познања немају. Да би се ипак видела њихова предност и старешинство над учитељем, они, не могући надзиравати оно што је битно у основној школи, траже да им ученици из њихове струке, на пр. из Граматике, Рачунице, Хемије и т. д., што више одговарају, па тако и нехотице скрену у једностраност и — са обзиром на сврху основне школе — у претераност. Имајући на уму да им на крају године може у део пасти и такав надзорник, учитељи основне школе, бојећи се и борећи се за свој насušни хлеб, старају се да угоде и тим неоправданим захтевима, те, спремајући децу за испит (а не за живот — јер то не дозвољава данашњи надзор) и сами иду тим погрешним путем. Само тако се може протумачити она претерана наклоност учитеља к необичним, заплетеним, да не кажем егзотичним питањима. Покушајмо ма ком учитељу или учитељици дати да на годишњем испиту сами децу испитују из рачуна, одмах ћемо видети, па макар то био и 2-ти разред, како компликовани и загонетни задаци, који свагда изгледају као једначине, испадају у несарамерној, неразложној мери на површину. Ја сам на свима испитима имао да се борим са давањем таквих задатака, под којима је мали дечији ум управо стењао! Деца такве задатке већином слабо решавају, а како је на спрему око њих потрошена већина времена прописаног за рачун, то је појамно да деца четвртог разреда нису ни најпростије рачуне са довољном окретношћу решавала, јер да дете основне школе добро научи употребу четири вида рачунања, тражи се ипак доста времена.

Исто тако стоји и са српском читанком. Као што су код рачуна комбинације и једначине узете за сврху којој се тежи, исто тако се и у српској лектури тежило — ничем мањем, но: граматичким спекулацијама! Од деце испод једанаест година тражило се да знају разликовати прилог од придева — тражили се сви могући облици, саставни делови реченице и т. д. — а мало се водило бриге о томе да се деца омили књижевна страна лектире (дакле суштина саме ствари) са својим етичним и естетичним елементима којима се свагда тако радо и тако лако одазива и предаје дечија душа. Читало се у школи већином ради самог процеса читања и ради граматичке анализе која је за основну школу — варошку и сеоску — да се најблажије изразимо: једна предрасуда. Због оног једног свог саученика који ће можда доспети у гимназију, морало је још 40—50 дечака, будућих ратара, занатлија и трговаца, учити кроз и кроз непотребну им граматiku. А у времену, тако без рачуна потрошеном на граматiku, могла су деца, поред своје читанке, про-

читати још три, четири лакша књижевна производа, у којима се, на лак, песнички начин говори о вери у Бога, о моралу, о добром и лепом, као нужном саставном делу просвећенога људског живота. Нема никакве сумње, да добра, наравствена дечија лектира мекша и трајно облагоорођава дечија срца — граматичке спекулације у томе правцу не доприносе савршено ништа.

Међу учитељима чији сам рад имао да оценим налазио сам таквих, који су у току свога рада увиђали да је за образовање дечије душе и за облагоорођавање њихова срца недовољна само прописана читанка — но ти нису смели приступати лектури подесне дечије литературе, јер би им на тај начин мало времена остајало да децу извежбају у граматици, којој су, чудноватим случајем, надзорници приписали тако велику важност да по њој оцењују и способност учитељеву и спрему ученичку за будући практичан, већином раднички живот.

Господин Министар је у свом овогодишњем упуству надзорницима такођер напомињао, да се „код српског као матерњег језика нарочита пажња обрати на то: да ли је читанка употребљена при настави на оно на што и треба, а то је да служи за поступаоницу у познавање књижевности“, и осмелен том напоменом и захтевом Господина Министра, а имајући на уму горе наведене погрешке при настави српског језика, слободан сам приметити, да се горе изложеној незгоди основне школе не може пре помоћи, док се граматика и све што је на њу налик из темеља не одстрани из основне школе и не замени простим читањем за децу подесних књига, при чем би учитељева главна брига била, да деца, читајући у књижевним производима корисне примере из живота истински заводе добро и лепо, како би им оно постало неискорењивом потребом у будућем животу.

3. Код учитеља и једног и другог среза опазио сам довољног поштовања вере и верских обреда; у томе погледу опажа се напредак према приликама које су претходиле данашњем времену. Што се пак тиче ширења истинских врлина човечанских, којима се просвећени и облагоорођени људи одликују од простих и сурових: данашњи учитељи су слаби сатрудици на томе послу, нити они према данашњем уређењу и настави у учитељској школи могу тај узвишени посао вршити. Да би наши учитељи могли у народ уносити какву наравствену садржину, стварати у својој непросвећеној околини појам о добром и честитом, или већ затечене елементе морала дизати на виши ступањ — морало би се пре свега у учитељским школама завести стручно предавање књижевности, која кад се негује како треба,

неизоставно и најсигурније развија у човеку хумане паклоности и потребе. Кад би се часови који су у учитељској школи намењени рускоме језику употребљавали како треба, т. ј. не на излишно изучавање граматичких правила и облика и на читање искључиво читаначких чланчића, у којима се ретко и врло непотпуно додирују питања из наравственог живота, но на лектуру руских класика, који су толико богати наравственом, етичном и естетичном садржином, чему би наставник српске књижевности требао да придружи стручну лектуру добрих књижевних производа наше литературе, — ми бисмо се могли надати да у скором времену добијемо покољење учитеља, чији би наравствени видокруг лектиром добрих књижевних производа био знатно проширен и обогаћен оном садржином, која се иште од народнога учитеља.

4. Скоро у свима местима, над којима сам школама вршио надзор било је знатних прекида у настави — исти су трајали од $1\frac{1}{2}$ — до 5 месеци. Прекиди су били већином због богиња и дифтерије, а било је кривнице и до општинских власти, које су при данашњем самоуправном систему, беспримерно неваљале и недорасле своје позиву. У многим селима родитељи читаве половине уписане деце не шаљу децу у школу, а учитељ је са школским одбором немоћан да их на то примора. Општински суд никако не приступа извршењу изречене над родитељима осуде, и услед тога се другој осуди не приступа, а деца никако у школу не иду. Таку исту несавесност и бестидност показују општинске власти и њихови председници и у руковању *школским касама*, које они редовно употребљују на подмирење својих потреба, на трговину, на куповање земље. Учитељима се станарина не исплаћује по неколико месеци; послужитељи такођер по 5 — 6 месеци не примају плате. Господин Министар учинио би велико добро српској школи, кад би нашао начина да се купљење школског приреза што пре одузме од недораслих и несавесних општинских управитеља. Нема сумње да би полициске власти тај посао уредно обављале, и наша основна школа би у најкраћем времену осетила благодетна утицаја од те промене.

5. Са школским баштама стоји у главном рђаво. Осем два учитеља: *Новице Павловића* у Сикирици (параћ.) и *Лазара Стојановића* у Бељајци (деспот.) — ниједан ми учитељ није био кадар показати према пропису уређен школски врт.

Најбољу и несумњиво извршену школску башту нашао сам код учитеља *Новице Павловића* у Сикирици. Та башта се с правом може назвати школ-

ском баштом. Она задовољава и практичне, пољопривредне и естетичке захтеве. Распоред врта и обрада показују разумевање посла, а ред и чистоћа заслужују сваку похвалу. Врт је свагда обрађиван уз сарадњу ученика.

Новици Павловићу приближује се Лазар Стојановић у Бељајци. Овај је највећу пажњу обраћао на цвеће — поврће и воће обрађивао је у мањој мери, јер досад није имао довољнога простора. Али сам имао прилике уверити се, да је Стојановић у разним сеоским баштама облагорођивао воће. Остали учитељи занимали су се мало или ни мало уређивањем школских башта. Кривица је у доста случајева оскудица потребног земљишта. Но како и међу њима има таквих који би у томе правцу могли с успехом радити (на пр. Младен Обреновић у Плажанима; учитељ Радовановић у В. Поповићу; учитељ у Медвеђи; у Дворишту), то сам, у договору с одборима општинскога суда, гдегод је у којем селу било за то могућности, постарао се да школа од данас има што боље и што пространије место за школску башту. За време које сам пробавио у селу, одбори општинског суда су се састајали у седницу и, где је за то било потребе и могућности, доносили су решење да се основној школи, или одмах код школске зграде, или у близини исте, уступи или купи довољан комад земљишта за школску башту. Ово је урађено у општинама: Бељајци, Деспотовцу, Плажанима, Медвеђи и у Великом Поповићу. Општина Сењска, Крушарска, Глоговачка и Дубочка такођер пристају то да ураде, али ја у овај мах нисам могао сачекати њиховог решења. Ради веће сигурности, ја сам о свима одлукама горњих 5 села понео собом и оверене преписе записника са седница општинскога одбора. Исте преписе прилажем овоме извештају под бр. 1, 2, 3, 4 и 5.

6. Посматрајући рад учитељица из ова два среза, дошао сам до уверења, да су учитељице за децу обојега пола у I и II разреду врло подесни наставници, а као васпитачи чине ми се од мушких и подесније. За више разреде: III и IV-ти, нисам у стању Господину Министру ништа саопштити, јер нисам имао прилике посматрати женскиње као раденике на томе послу.

У селима има великих *тешкоћа за учитељице*. Оне су ту изложене свакојаким незгодама; грубост и невоспитање њине околине досађују им на све могуће начине, и није се чудити, но скоро свагда се мора извинити и опростити, ако се која од њих показала неспособна да одоли својим несавладљивим непријатељима. Изгледа да би Господин Министар само са великом обазривошћу могао млађе, тек из школе изашле учитељице слати у село, па тек

и то у том случају који имају уза се кога старијега из породице и ако у селу за учитељицу има засебан, здрав стан.

7. Међу учитељима ова два среза има их доста који су одани рационалној економији и који би, уз помоћ Господина Министра, могли доста допринети да се у њиховом крају досадашња пољска привреда дигне на виши степен и да се нове њене гране уведу у народ. У доброј половини школских села обадва среза нашао сам, да се између учитеља и сељана водио разговор и већ чинили неки претходни кораци за сађење америчке лозе и за каламљење на њу наших благородних врста.

У том погледу се одликују: Новица Павловић, Сикирица, — Лазар Стојановић (Бељајка), Младен Обреновић (Плажанп) — а уверио сам се, да би и могли и хтели исто тако радити и: Зарија Варјачић, Сење; Стеван Радовановић, Вел. Поповић и Никола Мацаревић, Медвеђа. Кад би Господин Министар овим учитељима дао трошка и одсуства да оду до Букова или Топчидера да науче садити и калемити лозу и кад би уз то послао потребан број сађеница америчких, ја ни најмање не сумњам да би они с највећом вољом прионули око култивирања лозе, што би без сумње имало благотворна утицаја на тамошњи народ који према америчкој лози није равнодушан и који као да једва чека да му ко пружи руку помоћи да би могао своје опустеле винограде опет засадити лозом. Овом приликом слободан сам још и то напоменути Господину Министру, да наши честити учитељи нису равнодушни према пажњи и одликовању од стране Господина Министра и да би свака пажња указана са високога места одмах изазивала велики број таквих, који би пошли трагом својих одликаних другова.

На овом месту слободан сам замолити још Господина Министра, да одсада сваке године нарочито напомене надзорницима основних школа да и даље наставе тражити од учитеља школске баште које су обрађиване уз помоћ ученика. Приликом овог-

дишњега прегледа нашао сам да су школски вртови редовно добри код оних учитеља, који су дане или пре тога имали за надзорнике људе, који су на баште већу пажњу обрађали (на пр. г. Димитрије Јосић, г. Јован Миодраговић). Но да би учитељи према обради вртова, према дизању воћака могли имати искрене оданости, неизоставно је нужно, развитак основне школе вапијући на небо захтева, да се једном за свагда прекине са неразложним, неправедним и штетним премештањем учитеља. Не може се ни замислити да ће учитељи моћи озбиљно мислити на обрађивање школских башта догод над њиховим главама буде висио дамоклов мач премештања. *Да је то тако, најбоље сведочи већ и ова једна година неког извесног мира и неке врсте осећања на своме месту.* Учитељи осетивши тврду намеру данашње управе, да никога изван праве потребе не креће са свога места, као да су дахнули душом и као да су се пренули из неког другог заноса и затвора, те, гледајући слободније преда се, очигледно вољније и свесрдније пријањају за свој посао, па и за школске баште. Кад би их још и распоред за идућу школску годину у томе утврдио и кад би им се одмах на почетку године послала једна јасна наредба која би захтевала обучавање деце у повртарству и у воћарству, на крају идуће шк. године морао би се, без икакве сумње, опазити знаменит напредак у овоме правцу.

Тиме бих могао довршити свој одговор на питања која се садрже у први девет тачака члана III. овогодишњега Упустава. На тачку десету, према онде учињеној напомени, одговорићу у засебном акту који прилажем овоме извештају.

Захваљујући Господину Министру на Његовом високом поверењу, остајем с одличним поштовањем.

У Бачком Сентомашу

14. јула 1896.

Господину Министру најпонижнији
Јован Максимовић
професор крагујевачке гимназије.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА.

САСТАНАК 676-ТИ

18. децембра 1896. године у Београду.

Били су: *председник*: Мих. Валтровић; *редовни чланови*: Миленко Марковић, Стеван Т. Јакшић, Андра Стевановић, Божидар Прокић, Стеван Ловчевић, Димитрије Довијанић, Јеврем А. Илић, Милован Р. Маринковић, Љубомир Миљковић и Момчило Иванић.

Пословођ Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 675. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. децембра ове године ПБр. 28979., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Настасије Петровићке, учитељице, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе уваже у сталне, подносећи за доказ неке нове документе.

Савет је одлучио: да се умолити г. Јевр. А. Илића, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о њој Савету реферисати.

III

Саслушан је реферат г. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, по молби г-ђе Јелисавете Филиповићке, учитељице у пенсији, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да се ова молба г-ђе Филиповићке не може уважити све дотле, док не поднесе сведоџбу о својем свршеном школовању.

IV

Прочитани су реферати г. г. Хенрика Лилера и Буре Б. Димића, професора, о „Немачкој Читанци“ од г. г. Љ. Протића и М. Ј. Мајзнера, наставника крагујевачке гимнасије, који су молили да се ово њихово дело прими за школски уџбеник у средњим школама.

Реферат г. Лилера гласи:

Главном Просветном Савету

Захвалан Главном Просветном Савету на великом поверењу, којим ме је одликовао на своме 659. редовном састанку, изабравши ме за свога

референта за „Немачку Читанку за средње школе у Србији, саставили Протић и Мајзнер“, част ми је поднети свој извештај, који је резултат дугога и савеснога прегледања.

Морам признати да сам се од свега срца зарадовао, када сам сазнао за ову читанку, једно с тога што је она доказ да се ради и на средњошколској књижевности овога предмета, а друго што збиља постоји потреба за једном добром немачком читанком, која би, остављајући на страну уобичајене реченице без свезе, с првих стопа почетника увела у штиво, а ослободила га у први мах превођења са српскога на немачки, које се до сада редовно давало већ уз прву немачку реченицу и које само убија дух и вољу за страним језиком. Та моја радост говорила је већ у напред за то, да препоручим ову читанку, ако је само поде добро израђена, како би се што пре могла употребити бар као читанка за домаћу лектуру, ако не одмах и као једина школска ручна књига. С тога сам пажљиво прегледао ову читанку, на њу, пошто овде изнесем и њене добре и слабе стране, изрећи о њој и своје мишљење.

Када се правилно схвати задатак учењу страног живог језика (разумевање важнијих списа и владање писменом и усменом употребом говора), онда је у главноме лако погодити и правац и обим читанци, и није велика разлика, узело се да она има, служећи стварним циљевима, да да у главним цртама културно-историску слику немачкога народа, или да уводи ученике у ризницу немачке лепе књижевности, или да да што више грађе за разговоре о дневним потребама човековим (о саобраћају, путовању, трговини, радиности итд.), или да у главноме, износећи моралне приче и узорне личности и њихове радње, утиче васпитно, или да према ступњевима и разлици школа, којима је намењене, даје већу или мању мешавину свега овога. Полазећи с тога гледишта не бих имао много да речем о избору градива ове читанке. Никако се не могу сложити са писцима ове читанке, да је у њој било места Хајнеовој песми *Daß ich dich liebe* (стр. 18.), у којој слави своје псетање, што се не чини да је што више него псето, а сви се његови остали пријатељи чине много више. Ја просто не знам, коме би од горњих задатака служила ова песма и да ли би васпитно утицала на децу. Ни мало више нема смисла друга Хајнеова песма *Seiſt ziehl dirch mein Gemüth* (стр. 21.), у којој шаље поздрав Руџи,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ни трећа Ein Fichtenbaum steht einjam (стр. 23.), у којој се прича како овај сања о надми. И ако ја лично волим Хајнеову појесију, ипак се не могу помирити с тиме, да он заслужује да уђе у школске читанке (најмање у ниже разреде), бар не оваквим избором, а још мање да заслужује да уђе у ову читанку са седам песама, када у њој Гетеових има само четири, Шилерових само две, и када су од песника овога века ушли свега још Боденштет, Хофман фон Фалерслебен, Рикерт са по једном, а Уланд са две песме. А пре свега ми се чини да је врло оправдано тражење професора д-р Ф. Глаунинга (у Bau-meisters Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre III, одељак II: Енглески), да при избору штива треба дати првенство прози XIX века, а да се појесија повуче са нижега ступња и да јој се више места може дати тек у вишим разредима. С тога ми се и чини, да је сувише од 50 комада (на 115 страна) у овој читанци дати 25 (на 39 страна) појесији, најмање када ова није дечија, те лако схватљива за те године. Мало је пак места дато пословицама и изрекама. Њих има свега десет! Оне пак дају верну слику народне философије, народнога језика и израза и лако се могу научити на памет, те дати ученику обиље лепих израза. Када се још групишу по предметима, о којима се у њима говори (нпр. о раду, вредноћи, уредности, чистоти, штедњи, задовољству итд.), њихова се вредност не може довољно нагласити. Није друкчије ни са загонеткама, којих никако и нема у овој читанци. Мени се све чини, да нема ничега што деци толико отвара вољу за учењем страног језика, колико згодне пословице, изреке и загонетке. Остало прозном избору у овој читанци не може се много замерити. Заиста Гримове гатке, Лесингове басне и Шмидове причиче заслужују да се у оволиком броју даду деци, разуме се када се учини све што је потребно, да их деца могу сасвим разумети.

Приликом овога говора о избору штива, морам поменути још нешто, што ме је немилостивно дирнуло. То је мењање натписа појединим штивима. Тако су Гетеова Heideröslein (стр. 5.), Фалерслебеново Mein Vaterland (стр. 7.), Уландов Der gute Kamerad (стр. 9.), Хајнеова Lorelei (стр. 56.) и Кернеров Gebet während der Schlacht (стр. 93.) добили натписе по првим речима, а Рикертска парабодa Leben und Tod (стр. 79.) добила је натпис Der Mensch. Натписи код песама до душе воде често пута своје порекло од врло споредних прилика, али су ипак постали потребни, да се у богатој књижевности распознају производи појединих песника, нарочито када је потребно позвати се само на песме, не цитирајући их целе. С тога никако не може бити до-

пуштено састављачима читанака да мењају натписе по својој вољи, најмање онда када то мењање није ни мало на боље, већ само на горе. Тако је са свима овим мењањима у овој читанци. Ја у осталом нећу да обединим састављаче ове читанке, да су они извршили ове измене, већ ћу да верујем да су их тако измењене нашли у читанкама, којима су се служили при састављању ове читанке; али свакако налазим, да је требало да се постарају да нађу изворна издања или бар да упореде неколико читанака, у којима има ових песама, те да према томе ставе праве натписе.

Да поменем уз ово и то, да су састављачи ове читанке код Гетеова Heideröslein (стр. 5.) изоставили после 2. и 3. строфе припев, који се налази и уз ове, а не само уз 1. строфу; а после Лесингове басне Der Fuchs und die Larve (стр. 8.) изоставили су поуку (наравоученије), што нису урадили и после његове басне Der Affe und der Fuchs (стр. 22.).

Да бих се уверио у колико је сачувана верност изворника, ја сам поредио штиво ове читанке с изворницима, у колико сам их имао, и са осам разних читанака (у 30 свезака), и смем рећи да је верност сачувана доста добро. У колико то није, био сам слободан назначити одступања и грешке у самој читанци првеном писаљком, где то није већ назначио ранији референт (чије су напомене писане првеним мастилом). Таква одступања и грешке стварају где-што тешкоће при преводу, као нпр. euch и euer (стр. 2. б) м. Euch и Euer, über aus (стр. 10.) м. überaus, lies (стр. 13.) м. ließ, изостављен подмет du (стр. 19.), Morgen (стр. 20.) м. morgen, der (стр. 24.) м. den, den Bündel (стр. 28.) м. das Bündel, der Eichel (стр. 31.) м. die Eichel, einen Stiefnadel (стр. 49.) м. eine Stiefnadel, изоставља подмет daß (стр. 57.), große Öhre (стр. 59.) м. große Öhren, treube (стр. 62.) м. treibe, du bist mir treu gedient (стр. 71.) м. du hast итд. Али је иначе верно преписивање негде било и штетно, јер је сачувало и штампарске грешке својих изворника. Тако је нпр. у Dornröschen на стр. 64. добро преписано die weißen Frauen (јер је збиља говор о мудрим женама, пророчицама), а на стр. 65. преписано је: die weißen Frauen (дакле: беле жене). Иста се погрешка налази и у Рекламову већем издању Гримових гатака (стр. 226. и 227.), док је иначе увек узето прво. Тако је на стр. 66. преписано: in den Haaren ziehen (Реклам стр. 227.), док сам иначе свугде, чак и у читанкама које ни у чем не мењају изворника, нашао: an den Haaren ziehen, што потпуно има смисла, те је очито да је штампарска грешка. Таквих места има још више, те упућујем на сам рукопис.

Врло је важно питање, сме ли састављач читанке дирати у текст изворника, где овај очито није погрешан, али необичан, застарео или покрајински. И ако је теориски правилнији одговор, да верност текста треба чувати што више, ипак ту треба имати на уму и практичну страну његову. Када се ти текстови дају у руке почетницима, којима је главно да што пре и боље схвате садашње правилно стање језика, онда је јасно да им треба дати текстове слободне од свих ортографских, граматичких, синтактичких и стилистичких особина, што им се све може и мора дати на вишем ступњу, пошто су у нижем добро утврдили правилно и савремено. Тако и већина немачких читанака за ниже разреде имају нпр. Гримове гатке дотеране или чак и прерађене, на одељке и епизоде подељене, у којима су избегнути сви застарели изрази, теже конструкције, неправилан ред речи и дотерана ортографија према сада прописаној. Па када је то потребно за мале Немце, колико ли је то потребније за наше ученике, којима тек није одмах у почетку задатак да изучавају историју немачкога језика: имаће томе доцније и времена и прилике. Језик жив непрестано се мења и развија, па је потреба и ми да идемо за њиме. Ја нпр. не бих разумео ону српску читанку, која би већ ученицима I и II разреда гимназија изнела Доситејево текстове, па чак ни Љубишине, без икаквих измена и без икаквих објашњења (као што ћемо видети да је у овој читанци), нити верујем да би се нашло наставника, који би пристао да ради по њој, па да читање жртвује непрестаном тумачењу таквих појава. С тога су, по мом уверењу, погрешили састављачи ове читанке, што су бар прозна штива исписивали сасвим онако како су их налазили (у појетским су измене теже, јер зависе од ритма и стиха — а баш сам једино у једној песми, на стр. 9., нашао да је стављено *nicht* место *nit*, које се сликује са *ſchritt*), те су учинили да ће Гримове гатке задати ученицима више горчине него ли сласти. Исто то вреди и о интерпункцији (види нпр. оне многе две тачке на стр. 68. у *Donnerſten*).

За правилно упућивање ученика најважнија је једнакост правописа: он мора кроз бити доследно један. У нас до душе није прописано, кога се правописа ваља придржавати при предавању немачкога језика. Али то, чини ми се, још никако не даје права, да се свако штиво напише другим правописом, тј. оним како је нађен на ономе месту, са кога се преписује. Најприродније би било, да су се састављачи ове читанке придржавали правописа, који су у својим уџбеницима употребили Предић и Малина (с малим одступањем исти), или, ако се не слажу с њим и сматрају да се настава

по њиховој читанци ни у чем нема да ослони на уџбенике ове двојице, ваљало је да узму или чисто пруски или чисто аустријски правопис, па да њега доследно проведу кроз сву читанку и кроз сав речник. Овако, као што је сада у њиховој читанци, не само да није добро, него је и штетно за ученике. Док они нпр. дотерују презиме Goethe (које овако пишу само у садржају и на стр. 5.) у Göthe (стр. 1. б, 12. и 32.), и ако за презимена не важе правописна правила (јер баш и један од састављача ове читанке транскрибује своје презиме Meissner у Мајзнер, а не у Мајснер), дотле се налазе нпр. ове речи: Aeuglein (стр. 1.), Aeltern (стр. 17., које се у осталом данас пише само Eltern), ſaibe (стр. 5.) и ſeibe (стр. 15.), Uebelthäter (стр. 14.), Ueber (стр. 28.), sieben и siben (стр. 28.), Diestel и Distel (стр. 62.), Harybde (стр. 107.), и Chor (стр. 108.), grosse (стр. 2.), Fleiss (стр. 2.), fünfte, ſaßlich, ißt (стр. 4.), laß (стр. 3., 10. и 27.) и laß' (стр. 21.), bloß (стр. 40.) и bloß (у речнику), Heimat (стр. 38. и 75.), Welttheil (стр. 39.), Vortheil (стр. 75.), Thurm (стр. 68.) и Turm (у речнику), werth (стр. 10.) и rot (стр. 5.), todt (стр. 12.) и tot (стр. 20. и 60.) töten и tödten (у речнику), Jemand (стр. 34. и 36.), Niemand (стр. 36.), Jeder (стр. 40.), Jedermann (стр. 2.), der Eine, der Andere (стр. 110.), а jene (стр. 42.), jeder (стр. 102.), niemand (стр. 101.), jedermann (у речнику). И тих и таквих примера има још пуно у рукопису.

Ситнице су, али сматрам за дужност да поменем још две ствари формалне природе. Све штиво писано готицом при непосредном навођењу разговора има знаке навода и извода („“), а све штиво писано латиницом има у почетку црте (—). Мени се чини да је требало свугде остати при првome, јер Немци тако пишу. Али ако се већ то није хтелo, требало је бар доследно употребити црту, без обзира на слова, којима је писано штиво. Друго је што су у песмама само где где апострофирани избачени самогласници. Како је zgodно почетницима обратити пажњу на избачене гласове, требало је то доследно провести свугде. Да је мешано, доказује рукопис, као што доказује да је апостроф чак стављен и онде, где му није места: ich grub' (стр. 1.), vom Berg' (стр. 69.).

После ових напомена мој би реферат био готов, када би речник, који иде уз ову читанку, потпуно одговарао својој намени и када би заиста помагао ученицима при превођењу. Али он то није, већ је за ученике баш најтврђи орах.

Састављачи ове читанке нигде не веле (ни у натпису ни у предговору) коме разреду намењују ову читанку „за средње школе у Србији“. Остаје ми дакле да се домишљам коме, па да према томе

судим, је ли овај речник опширан или скучен, објашњује ли довољно све појаве и особине, или је недовољан. Према томе што се у речнику објашњава: *bin* в. *sein*, *biſt* в. *sein* (стр. 15.) и за најпростију, почетну реченицу неминовно: *ist*, је, јесте (стр. 50.), даље: *er*, он (стр. 26.), *ſie*, она (стр. 77.) и *eſ*, оно (стр. 28.), морам узети да је ова читанка намењена ученицима другог разреда, који су за неколико часова из каквога немачкога буквара (кога?) научили само немачку азбуку (готицу и латиницу) и главна правила о изговору, не знајући значења чак ни неминовне *ist*. Ово ми не може нико порећи, а када је тако, онда тај речник морам и ценити с тога гледишта.

Друга неказана ствар, које се опет морам доислити, јесте колико година треба ова читанка да послужи ученика. Када се узме да се у нас може у II разреду за годину дана лепо свршити први део Маливине читанке (и ако има у другој половини и пуно српских реченица, око којих се утروши бар тројином више времена него око немачких реченица), и да се у III разреду опет за годину дана може лепо свршити до стр. 87., дакле за две године свега преко 150 страна, онда је ван сваке сумње, да ће се моћи и ова читанка свршити за две године (јер штампана — без речника као што сам рачунао и Маливине читанке — не би изнела много више од сто страна истога формата, па ни толико, ако се свако штиво не почне на засебној страни). У томе ме утврђује и обим немачких почетница читанака за француски језик (а и њихове гимнасије имају само 7 часова у прва два разреда, у којима се учи француски).

Пре свега чини ми се да је речник одвећ велики. Када се узме да има у рукопису 100 страна, и да је просечни број речи на страни 30 (махом већи), онда значи да их има преко 3000. Па када се и одбије на упућивање глаголских облика на неодређени начин, ипак остаје бар 2500. А када се узме, што тврди Макс Милер (*Wissenschaft der Sprache*), да образован човек располаже са 3000—4000 речи, а земљорадник са непуних 300, онда је свакако сувише тражити од ученика II и III разреда гимнасије (дакле у 12. и 13. години), да само из књиге науче до 2500 туђих речи. Овај се број могао знатно умањити, да су се текстови, ма и мало само, дотеривали и да је речник састављен по штиву за свако засебан речник (па после макар и овакав општи за тражење заборављених речи). Овако тражити од ученика да првога часа претгура по речнику од 3000 речи, значи убити му вољу и кочити рад.

Али овај и овакав речник још би порастао, да су речи објашњене како ваља и да су увесени

и сви германизми и идиотизми. Да бих то доказао, морам ићи оним путем, којим би и почетник. Када би хтео превести прву песму (стр. 1.), он у речнику не би нашао облика *miſ*; а када би му неко рекао шта значи, превео би израз: *ich ging ſo für miſ bin* са: ја иђах тако за себе тамо, а то овде не значи. У изразу: *niſts zu ſehen* превео би оно *zu* са једним од оних 11 српских предлога што их има у речнику иза *zu*, па опет не би ваљало, јер му није казано, шта је ово *zu*. У реченици *niſts zu ſehen, daſ war mein Sinn* не значи *der Sinn* ни чуло, ни дух, ни мисао, ни смисао, већ намера. Облика *jaſ* нема у речнику. Именице *der Steen* нема у речнику. Исто тако ни облика *leuchtend*, а баш да га има с упућењем: в. *leuchten*, не би ученик знао, који је то облик од тога глагола; па и то да зна, не би ваљало да преведе са: светлећи (цветак као звезде светлећи), већ придевом: светао, сјајан, јасан, јер је овде *leuchtend* употребљено придевски. Облика *wolft* па ни *wolte* нема посебно у речнику, већ га ученик мора сам умети наћи код *wollen*. Овде прво *eſ* не значи ни: ово, ни: то, ни: оно, већ је 4. пад: њега, га (цветак). Што сам рекао за *wolft* важи и за *ſollt* и *ſoll*. Речи *ſein* нема у речнику, а тако исто ни *daſ Welten*. У речнику има *grub*, али нема *grub...aus*, ни *ausgraben*, ископати, нити *allen* (3. п. м.), као ни *den* (3. п. м.). Нема ни *trug* ни *pflanzt* (ни *pflanzte*), а има их сложених с предмедима. Нема ни придева *ſtill*, који је овде потребан, а има: *ſtill werden*, стисати се. Није довољно у речнику *Ort* (е, *Örter*), м., место. Нема *zweigt* ни *blüht*, а има њихов начин неодређени. Овде *immer* не значи: увек, већ: једнако.

Ето на колико би незгода наишао почетник само у првој песмици од пет строфа по четири стиха! Навео сам да се претпоставља да ученик не зна ни шта значи: *ich bin, du biſt, er iſt*, па се не може ни претпоставити, да зна ове друге ствари. А ако се мисли да му ово све има казати наставник, онда је половина речника сувишна. Трећег нема! Па кад је оно прво, онда је ваљало у речнику ређати речи по штиву, па на првим до страница показати све и упутити ученика, да после по аналогiji изналази сличне случајеве и без речника.

Али да се не би мислило да је то само с овом песмом, да наведем напомене и из даљих штива, јер сам првих пет реч по реч поредио са речником, а после само местимце (*Stichprobe*). У другом штиву нема у речнику: *ſeinem, eine, verſchiedene, miſſen, ſagte, ihm, wolle, ſeid, euch, erſtrofen*. Уз предлог *über* требало би ставити да захтева 4. пад, (па тако и код осталих предлога, јер се не покланају увек српски и немачки предлози). Нетачно је *Serr* (en)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

што би значило, по 2. напомени пред речником, да само у множини има наставке слабе промене, да дакле иде по мешовитој промени, а међу тим зна се да иде по слабој и да у једнини има само наставке п. Глагол *verehren* не значи овде: почаствовати, већ: поклонити (*ein Ehrengesicht machen*). Недовољно је у речнику: *Wille m.*, воља, јер ће начинити код деце забуну о промени, пошто ништа неће спречити ту забуну међу напоменама: „1. ако уз именицу стоји само знак за род и ништа више, онда се о њеној промени нема ништа нарочито да помене“. Сељак, *der Bauer* има слабу промену, а по јакој значи *der Bauer*, градилац. Уз *irrac* има: *v. irrefren*, а овога глагола нема. Простога глагола *merfte* и *merfen* нема, а има повратнога *sich merfen*, и уз њега значење оба глагола. Прилог *wohl* (*das mich wohl mehr kostet*) боље је овде превести са: истина, до душе, него ли са: добро, које је значење једино забележено у речнику поред *wohl*. Није овде *sich (sarg) finden lassen*: затећи се (како пише у речнику код *finden*), већ: показати се (тврдица). Поред *wert* требало би у речнику (баш због овога значења) и *wert* *sein*, вредети. Недовољно је *Wort* (e, и б, er), п., реч.

У трећем штиву нема *flod* као прост глагол, ни *irpricht* (па ни *irprechen*). Исто тако нема *trifft*, а код глагола *treffen* (који је написан *treffen*, па отуда и *getroffen* и *trefflichst*) нема значења: наћи (*die sie bei der Arbeit trifft*), већ само има: срести, погодити.

У четвртном штиву требало је уз *sich freuen* ставити: с. 2. п., јер српски глагол: радовати се захтева 3. п. Овде *das Wohlgefallen* не значи допадање, већ *Wohlgefallen haben* значи: уживати. У речнику нема: *hieß, dessen, größer* (од куд знају ученици да је ово компаратив?), *rief, lieb, mir, häßlich, ist*. Боље би било да је у речнику стављено *überdrüssig sein* (с. 2. п.) дотужати, и *hatt sein* (с. 2. п.) додијати, јер ће иначе, како и *überdrüssig* и *hatt* по речнику значи само: сит, ученик превести *sie wurde überdrüssig und hatt sa*: она поста сита и сита м. дотужа и додија јој. Израз *im vollen Laufe* требало би у речнику превести са: што (је) ноге носе, иначе ће ученици преводити буквално. Овде *die Gestalt* не значи: стас (како једино има поред њега у речнику), већ: облик, раст, изглед. Израз *franz ziehen* значило би, по овоме речнику: кудрав (коврцаст) вући (пћи), а треба: набрати, скупити.

Из петог штива да поменем да нема у речнику *ließ, half, half, stehen* (има га само као повратни глагол); да *das Röslein* значи ружица, а не ружа; да овде *das wilde Röslein* значи: пушта, необузdana (а не дивља) ружица; да у речнику има само *das Weh*, бол, јад, беда, и *ach!*, а, ах, ух, међу тим *half ihm doch kein Weh und Ach* ваљало би превести: не поможе му јадање (кукање).

Када бих наставио да прегледам овако сваштива, напоменама се не би сагледало краја, с тога ћу даље изнети само главније од напомена, које сам забележио. На стр. 7. израз: (*schwör' ich dir*) *mit Herz und Hand* треба објаснити у речнику, да се не преведе буквално. На стр. 9. *berweil* не значи овде: међу тим, већ: док. За њ је ваљало рећи, када се није могао мењати, да је застарео облик. Исто тако и за: *gülden* (стр. 11.) златан, као и за *warten* (стр. 12.) дворити. Израз: *ein Leib's gethan* не значи: учинио зло, већ: повредио, убио. Израз: *mit Müß und Noth* треба објаснити да значи: једва, једвице, с муком, да ученици не преведу буквално. У изразу *es schlug... zwölff Uhr* значи *schlagen* куцати, избити (у речнику има само бити, певати). За *nämlich* у речнику стоје ова значења: на име, поименце, исти. То није тачно, јер запете значе да су ово синоними, а то не стоји. Ваља градити разлику између прилога и придева, ако им је различно значење, као што је то овде, јер овде *am nämlichen Tage kommen* можемо превести само са: доћи истог дана. На стр. 15. *vernommen* (од *vernehmen*) не значи: разумео, већ: осетио, јер *vernehmen* значи у ширем смислу схватити (примити) ма којим чулом, у ужем смислу само чулом слуха, те је пре: чути, разабрати, него ли: разумети. Реч *das Futter* по речнику значи само: храна, а међу тим овде значи: постава. Речи *bereit's* (стр. 17.) *weh* нема у речнику, а има само: *bereit* готово. Овде је (стр. 17.) добро узето: *die Wurst*, у речнику је: *der Wurst*. На стр. 19. *meinestwegen* овде не значи: ако ће, већ: мене ради, зарад мене. На стр. 20. *aller* није: сав, већ: сваки; прилога *morgen* нема у речнику. На стр. 21. *flingen* (о песми) значи: орити се, а не: звечати. У речнику нема *das Weite*. Овде *schauen* није: гледати, већ: угледати, видети. На стр. 22. *nennen* није: звати, назвати, већ: именовати, поменути; *sich erklären* нема у речнику. На стр. 23. *die Dichte* није: јела, него смрча (јела се каже *die Tanne*). Овде се помиње *im Norden*, а у речнику има само *Nord*, м., како ће ученик знати од куда оно еп? Реч *faß!* овде није: ћелав, већ: оголео. На стр. 25. глагол *ergehen* је повратан и значи: прошетати се; ако се у речнику не допуни *ergehen*, превешће ученик овај стих: *ich will mich im grünen Wald ergehen* са: хоћу да се изђем у (по) зеленој шуми. Изразе *zu nutze machen* и *um etwas bringen* (стр. 28.) требало је објаснити; а *gar nicht* не значи није ништа (ово се каже *gar nichts*), већ: никако. На стр. 35. *der Wahn* не значи: лудост, већ: занос, клапа, обмана, заблуда. *Der Thor* будала има слабу промену, дакле 2. ј. нема *des Thores* (ово је од *das Thor*, капија). На стр. 38. *die Hülle* не значи: пуноћа, обилатост, већ: за-

стор; ово прво значи у изразу *Hülle und Fülle*. Der *Esch* није: пуцањ, већ: крило. Die *Hände* *wund* *ringen* не значи: израђавити руке, већ: кршити руке. На стр. 39. das *Landhaus* не значи: кућа у пољу, већ: летњиковица; *sich Zeit nehmen* не значи: узимати времена, јер ово не значи ништа српски. У речнику се код *aufgebracht* упућује на *aufbringen*, донети, а то ипак не значи *aufgebracht sein*. На стр. 47. није протумачено: *du kommst mir recht* и *zu Leibe steigen*. Глагол *heissen* не значи само: звати, значити, већ и: заповедати, наредити; *losbäßen* није: одсећи, већ ударати, стати ударати, јер ово *los* значи почетак радње, а не одвајање. На стр. 49. *mir nichts dir nichts* не значи: без узрока, већ: без премишљања, ни пет ни шест. На стр. 50. *Schaber* *naß* је: спрдња, а не: пркос. На стр. 52. *Metzel* не значи: сврака, већ: власуља (барока), јер Нобе није носио у руци: шешир, свраку и штап, већ: шешир, власуљу и штап.

Пред речником има пет напомена, којима је задатак да објасне служеће истим. Али оне су недовољне и непотпуне, па је с тога такав и речник. Прву сам напомену већ узгред навео и показао, како је неумесна. Друга вели ово: „Поред именица обично у загради стоји наставак за 1. п. мн., ако има још штогод, онда се тиме показује слабљење коренога гласа; а —s или es наставак 2. п. ј. Примери: *Ameise* (n) f. мрав, значи да ова реч у множини прима наставак —n; *Eingang* (ä, e) m. улазак, дакле у 1. п. мн. биће *Eingänge*; *Bruder* (ü) m. брат, а 1. п. мн. *Brüder*.“ Како је ово недовољно у сваком погледу, а како је на длаку тачно бележење Сандерсово. Тако је требало обележити сваку именицу (а и све остале врсте речи), па да ученик ни у чем не лута. Ни мало није овде боља ни трећа напомена о глаголима, и њих би неминовно требало бележити по Сандерову начину. Па ни четврта и пета, о придевима и прилозима, нису тачне, а већ сам раније поменуо да би и њих ваљало увек тачно разликовати. — Још морам поменути, како се у овом речнику редовно наводе облици повратних глагола: *aufrichten sich*, *richtete sich auf*, *aufgerichtet*; *begeben sich*, *begab sich*, *begeben*; *färben sich*, *färbte sich*, *gefärbt*; дакле у пређашњем времену увек 3. л. ј., а глаголски прилог прошлога времена увек без *sich*. Од појединости у речнику да поменем још по нешто (за остало упућујем на белешке у рукопису). Овде налазимо: *abstoßen*, *stieß ab*, *abgestoßen*; *anstecken die Pfeife*, метнути луду у уста м. запалити луду; *aß v. essen*; *aß an b. anessen*; *beißen*, *biß*, *gebissen*; *beten*, *bat*, *gebeten*; *Busen* m. дојка, а нема прса (*der Busen schlägt*, у читанци); *darob*, озго, на томе м. због, док (застарело); *dran* = *auf dem*; *durchwandeln*, *wandelte durch*, *durchgewandelt*; *ein schlafen* успавати м. заспати (успавати је *ein-*

schlafen); *Erster* m. м. f.; *entrennen* m. *entinnen*; *entstürzen*, *entstürzte*, *entstürzen*; *Erbsje* сочиво м. грашак (сочиво је *die Linse*); *flechten*, *flocht*, *geflochten*; *gedenken*, *gedachte*, *gedenkt*; *Gemüse* (n); *Geruch* n. м. m.; *hausen*, *hauste*, *gehaust*, бавити се, бити, а тога глагола и нема, већ је ту застарело прилог *hausen* (= *draußen*) претворен у глагол; *herbringen*, *brach hervor*, *hervorgebracht*; *hinausbringen*, *brach hinaus*, *hinausgebracht*; *hinaushängen*, *hang hinaus*, *hinausgehängt*, висити на пољу м. извешати; *Hirschjäger* m. који лови јелене м. ловачки пој; *Hut* m. шешир, пажња; *auf dem Hut sein*, пазити, чувати; *Maße* (n); *Maß* n. м. m.; *ankündigen* v. *ankündigen*; *paar*, пар м. неколико; *rennen*, *rann*, *gerannt*; *rausen*, *rauste*, *gerauscht*; *schlingen*, *schlang*, *geschlungen*; *Sonnenuhr* (e); *spannen*, *spann*, *gespannt*; *sich todt fallen*, пасти мртав м. убити се, угрувати се; *trat* v. *tretten*; *tretten*, *trat*, *getreten*; *umdrehen*, *drehte um*, *umdreht*; *umduften*, *duftete um*, *umduftet*; *umflattern*, *flatterte um*, *umflattert*; *umgucken sich*, *guckte sich um*, *umguckt*; *umherfliegen*, *flang umher*, *umherflang*; *umhüllen*, *umflammern*, *umlagern*, *umringen*, *umstellen*, *umwollen*, *umzußen* у речнику одвајају предмета, што није правилно и показује незнање на коме је слог нагласак; тако исто *widerstehen* (m. *widerstehen*); *wissen*, *wußte*, *gewußt*; *Zehe* (n) m. м. f. Уза све то је азбучни ред речи врло недоследно проведен.

Када се узме на ум све што сам рекао о речнику, очито је, да је он грађен без обзира на штиво, коме има да буде тумач. Мени се све чини, да су састављачи ове читанке, читајући текст, записивали на листиће речи, које су сматрали за потребно објаснити, али им не стављали одмах и дотична значења, већ су после, пошто су листиће средили, стављали она значења, која су им баш пала на ум и која су обичнија. Да је друкчије рађено не могу веровати. Према свему томе могао бих само негативно признати ову реченицу из предговора: „Колико и какве се користи могу ишчекивати од речника, који иде уз ову читанку, види се из напомена пред истим.“

Остало би још да кажем коју о српскоме језику у речнику, али то остављам на страну, јер сам гдешто обележио и на самом рукопису, а реферат се овај већ иначе одужио.

На послетку има још једно питање, коме у овоме рукопису нема нигде одговора, а о коме би ваљало коју рећи. Како ће ученици добити ма и само основно граматичко знање, без којег свакако не могу сасвим бити? За одговор на ово питање нема нигде наслоне тачке, по којој бих могао нагађати, како ће то бити, па зато и нећу да улазим у комбинације, већ ћу се задовољити само тиме, што сам констатовао празнину и у овоме погледу.

После свега овога ваља ми рећи своје мишљење о овој читанци. Право да кажем никада у

своме животу нисам узео какав књижевни посао са више расположења према њему и са више уверења о његовој ваљаности, него ли с колико сам узео овај, а никад ни један нисам оставио из руку са више незадовољства и љутње, него ли с колико сам оставио посао овај. Узрок томе лежи у многобројним изнесеним напоменама, а још више у томе, што знам да један од писаца ове читанке предаје немачки језик. Ја никако ни сада не смем да верујем, да су све изнесене погрешке и непотпуности услед незнања, јер како би овај један могао предавати немачки језик, и како би се обојица одважили да раде уџбеник, већ сам још једнако склон да верујем, да су све то последице непажње и хитње; — али ме то баш и чини незадовољним и љути, како да узму ствар тако олако, како су смели да изнесу такав рад пред Главни Просветни Савет, и како су на послетку имали душе, да у клици убијају овај покушај, да се у нас пође новим правцем!

Писци свој предговор завршују овако: „Нека би читаоци имали толико користи и уживања, колико су писци осетили пријатности радећи на овом делу.“ Жалим што не могу признати да сам имао уживања (а корист је била само негативна — разочарала ме је) и што морам Главном Просветном Савету изјавити, да се ова „Немачка Читанка“, оваква каква је, никако не може дати деци у руке.

Враћајући у прилогу оба рукописа, молим Главни Просветни Савет да изволи примити захвалност на поклоњеном ми поверењу.

16. децембра 1896. год.
у Београду.

Главном Просветном Савету
понизни

Хенрик Лилер

професор II беогр. гимназије

Реферат г. Димића гласи:

Главном Просветном Савету

„Summite materiam vestris
qui scribitis viribus aequam,
et diu versate, quid valeant
humeri, quid ferre recusent.“

Q. Horatius Flaccus.

На свом 659. састанку изводео ми је Гл. Просв. Савет поверити, да прегледам и кажем своје мишљење о књизи „Немачка Читанка за средње школе у Србији, саставили Протић и Мајзнер у Крагујевцу 1896.“ коју су писци понудили г. Министру просв. и цркв. послова за школски уџбеник. Задатак овај затекао ме је баш онда, када сам био заузет другом званичном дужношћу а одмах за тим спречен домаћим приликама и, то је узрок, да се ово дело забавило код мене и, преко моје воље, више; с тога

на првом месту молим и Гл. Просв. Савет а и штов. г.г. писце да ме извине.

Морам искрено признати, да ме је појава оваке књиге обрадовала. Наставници немачког језика, међу којима сам и ја потписани, поодавна већ осећамо, како би нам ваљано састављена а за наше школе и значајки протумачена читанка са речником била од неоцењене користи: она би нам створила јединство у настави тога језика; увела би нас пријатно и неосетно у богату лектуру немачку, *куд се њом управо и смера*, а ако ми се допусти да кажем, ваљано прокоментарисана читанка добро би дошла чак и оним наставницима, који не предају немачки језик само „по потреби“.

Док ће се некоме, можда, онако намах, и учинити лак посао: да се напише (састави) читанка за овај или онај разред са овим или оним задатком — дотле је у самој ствари са свим друкчије. Не смеђући с ума специални задатак читанке и узраст оних, за које се пише, писац мора поред темељног познавања дотичног језика да има око, хођу рећи, прерађен укус: шта све да одабере за своју књигу; ваља ли му сада да напише још и речник уз њу, у коме би уз сваку реч из штива поред правога значења имао да каже и значење, *које на дотичном месту има*; даље, да сваком туђем „сталном изразу“ и фрази нађе, чиме се тачно поклапа у нашем језику, онда му је, поред већ поменутог темељног познавања — сада оба језика, потребна и добра воља и интензиван труд.

Ценећи у напред (по оном латинском „... et bona voluntas laudanda est“) добру вољу и труд као и пријатност, коју су штов. г.г. писци по њиховим речма * у уводу, радећи ову књигу, осећали — бићу слободан да кажем своје мишљење о овоме делу на крају реферата, а сада ћу да изнесем у прегледу погрешке, на које сам наишао читајући штиво и речник. Одмах ћу да приметим, да би ми веома тешко било, да их овде све исцрпно набрајам, *с тога сам их означао (у колико нисам превидео) црвеним мастилом на самом рукопису* и, нека то послужи као допуна овоме реферату.

Наведени бројеви значе страну у штиву а слово Р. пред бројем или само за себе односи се на речник.

Правопис: (погрешке и омашке).

Seite стр. 49, 73, Р. 41 место Seite док је опет Р. 42 Seite, као што и треба; wert 10. 40. Р. место wert; Nicht стр. 11. место nicht; Ruffut стр. 15. Ruffut Р. а треба Ruffut; Jahric стр. 17. место Jahric; gefraßig стр. 19. место gefreßig; nicht стр. 19. место nicht; Morgen стр.

* „Нека би читаоци имали толико користи и уживања, колико су писци осетили пријатности радећи на овом делу.“

20. м. morgen; tot стр. 60. 64. 100. 102. 103. 104. 106. место todt; unzählige стр. 24. м. unzählige; Vergißmeinnicht стр. 27. Vergißmeinnicht P. а треба Vergißmeinnicht; jeben (2 пута) стр. 28. место jeben; baar стр. 28. м. bar; nach dem Andern стр. 28. а треба andern; Niemand стр. 28. 36. место niemand; Bildniß стр. 30. м. Bildnis; Kirbiß стр. 31. а у P. Kirbiß; а треба Kirbis; herricht стр. 32. место herricht; herrlichsten стр. 88. место herrlichsten; Herrlichkeit стр. 105. место Herrlichkeit; gab Acht стр. 33. а треба gab acht; Unrecht thun стр. 34. м. unrecht thun али зато ein Unrecht thun; Jemand стр. 34. 36. а треба. jemand; Dßwald стр. 36. Dßwald P. место Dßwald; weiss стр. 36. место weiß; Gefängniß стр. 37. м. Gefängnis; der Eine der Andere стр. 40. 63. место der eine der andere; Jeder стр. 40. м. jeder; Alle стр. 40. место alle; strängsten стр. 43. а треба strengsten; Obdach стр. 46. м. Obdach; giebt стр. 46. место gibt; Wirth 48. 49. место Wirt; Hügelabhang стр. 52. место Hügelabhang; obenrein стр. 50 место obenrein; indess стр. 52. место indes; blos стр. 54. место bloß; vergieß стр. 57. а треба vergiß; ein Weisfen стр. 38. м. ein Weisfen; Hause стр. 58 место Hause; Hause стр. 59. м. Haube; treube стр. 62. м. treibe; mildern стр. 65. м. mildern; weisen стр. 65. м. weisen; machst стр. 65. м. machst; fack стр. 66. м. fack; wachsen стр. 66. м. wachsen; Fliegel стр. 67. м. Flügel; machte er Halt стр. 73. а треба halt; das geringste стр. 75. место das Geringste; vohrigen стр. 88. м. vorigen; töten стр. 96. место tödten; Morgens 99. м. morgens; ja стр. 101. м. jah; Harybde 107. 108. а треба Charybde; Schoss 108. м. Schoß; aus der Strudelnden Wasserhöhle стр. 110. а треба strudelnden.; Day стр. 112. место Dai; hin стр. 111. м. hieng; Angst sein P. 4. м. angst sein (или werden) али in Angst sein велико A; aufgeschürt P. 7. м. aufgeschürt; Eichhörchen P. 22. м. Eichörnchen; Einsamheit P. 24. м. Einsamkeit; ergrif, ergrifen P. 26. а треба ergriff, ergriffen; gewälzt P. 38. 95. м. gewälzt, wälzen; hosen, hoste, gehoft P. 48. а треба ff; Hofnung P. 48. место Hofnung; Käpfchen P. 51. м. Käppchen; Küchenmagd судопера P. 54. а треба Küchenmag; Mitterchen P. 62. место Mütterchen; ausgeweißt P. 63. а треба ausgeweißt; rigelte P. 68. м. riegelte; roßigt P. 69. м. roßigt; schefig P. 72. м. schedig; Sporen мамуза P. 78. м. Sporn; wiedersteßen P. 95. место widersteßen; wimmeln P. 96. а треба wimmeln; даље пишу г.г. писци: hing 60. hingung 13. aufging 14. gingen 47. и т. д. чисто i међу тим треба ie јер се дуго i у нем. језику по правилу (изуевши заменице: ihn, ihn, ihr и т. д.) увек означава са ie н. пр. Dienstag, dies, fiel, giengen, fieng, Siegmund и т. д. види: Prof. Dr. Karl Steiskal's Regeln und Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung. Wien 1894.; Hoffman — Neuhochdeutsche Grammatik; Willomitzer — Deutsche Grammatik für österr. Mittelschulen; (хоћу одмах

да додам, да се доста писаца, и ако без основа, не држе овога правила); Oede стр. 112 а треба Öde; Uebelthäter стр. 14. место Übelthäter; Ueber стр. 28. а треба Über јер се самогласници ö, ü, ä и дво-гласник au не састоје из: oe, ue, ae, и aeu, но су постали као засебни гласови из: ,o, u, a. au по гласовном закону немачког језика, такозваним муђењем (Umlaut) а ово је бивало, кад је иза њих у слогу дошло i, које је могло да ослаби у e или и да отпадне, тако ahd. гласила је реч Öde = ödi, Übel = ubil, über = uber, Öl = oli и т. д. а то имамо и данас: Graf, Gräfin, Lob, löblich, Grund, gründlich и т. д.; Hülfe стр. 112. а треба Hilfe јер је ahd. гласила hilfa, дакле није било шта да се промути, но је i могло само да ослаби у e, као што и имамо — ich helfe. Aeltern стр. 17. а правилније је Eltern, јер се пређе муђење кратког a, као што је то случај у компаративу од alt, одкуд је ова реч и постала, означавао само са e, исто тако у беђење од fhand.

Приметио сам даље, да г.г. писци не чине разлику између ff и ff, већ пишу ff и тамо, где би требало писати ff и обратно. Тиме се веома отежава правилно читање и писање нарочито странцу, који почиње учити немачки језик. Ових случајева има скоро на свакој страни у рукопису, чак и по неколико пута, па немогући их исписивати, обележио сам их на самом оригиналу. Још бих додао, да се у чланцима латиницом писаним свугди налази ss док би требало да је ff обележено са ff а ff са ss.

Раздвојено пишу а треба састављено:

über aus стр. 10. место überaus; eben jo стр. 13. 27. место ebenjo; zurück kommt стр. 37. м. zurückkommt; zusammen gebunden стр. 28. а треба уједно; empor wuchs стр. 31. место emporwuchs; hervor bringt стр. 31. м. hervorbringt, rings umher стр. 32. м. ringsumher; zurück geben стр. 36. м. zurückgeben; zurück gekommen м. zurückgekommen; jo eben стр. 42. м. joeben; fort schnurren стр. 49. м. fortschnurren; zu Math 59. м. zumuth; heim kommen 96. м. heimkommen; jo lange стр. 97. м. solange.

Погрешно дељење речи на слоге:

ganzen стр. 65. а треба ganz-en; * schlafend-en 66. место schlafen-den; reich-te стр. 91. место reich-te; fam-en стр. 97. м. fa-men; groj-je стр. 24. м. gro-ße; hundert-jähr-iger стр. 65. м. hundertjäh-riger; überwält-igt P. 86.

* Dr. K. W. Heyse — Deutsche Schulgrammatik стр. 50. (Silbentrennung) Man richtet sich nicht nach der Ableitung oder Bildung der Wörter sondern nach der Aussprache z. B. Her-ren und nicht Herr-en; ja-gen und nicht jag-en; дакле и schlafen-den а не schlafend-en; ganz-en а не ganz-en; и т. д.

место überwältigt; Empfindung стр. 10. а треба Empfindung** и т. д.

Негачна интерпункција :

Њу сам избележио у рукопису а запазио сам је на странама: 3. 8. 11. 38. 64. 67. 71. 72. 73. 75. 77. 78. 79. 81. 89. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 95. 96. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105 и 107.

Изостављене речи :

На стр. 19. „dass deine Eicheln meinetwegen hättes fallen lassen“ а треба: „dass du deine... и т. д.“

На страни 113. „da bückt's“ а треба „da bückt sich es.“

На страни 71. P. schäme deiner место schäme dich deiner,

Погрешни облици и омашке :

На страни 35. „im Gehirn des Thores“ а треба des Thoren, јер именица das Thor des Thores значи капија, те би по томе горње речи гласиле „у мозгу капије“ а то, разуме се, не може да буде.

На стр. 48.... einen Stefnadel und einen Nähadel а треба eine.... und eine... јер је именица Nadel женског рода.

На стр. 42. entgegnete jene м. entgegneten jene.

На стр. 44. aus der schwächeren Eindrücke а треба aus den schwächeren Eindrücken.

На страни 49. führ (омашка) м. fuhr.

На страни 59. Was hast du für große Ohre? а треба Ohren јер именица das Ohr иде по мешовитој промени. (Види наш шк. уџбеник, Предићева Нем. Граматика стр. 58.) У Р. је добро.

На стр. 65. fünfzehn Jahr alt а треба Jahre.

На стр. 65. zu Haus м. zu Hause.

На стр. 65. du altes Mütterchens место Mütterchen.

На стр. 67. das Köpfchen unter die Flügel gesteckt а треба unter die Flügel.

На стр. 68. gab ihm ein (м. einen) Kuß, јер је Kuß мушког рода.

На стр. 71. „du bist mir treu gedient“ а треба du hast mir...

На стр. 79. mit gesperrten Rachen место gesperrtem....

На стр. 98. wer hat in mein (место meinem) Bettchen getreten.

На стр. 101. wird dich doch erlaubt sein а треба dir.

** Nur in zusammengesetzten und solchen abgeleiteten Wörtern, die durch Vorfüßen gebildet sind, werden die Theile derselben ganz ihrer Bildung gemäß getrennt, wenn auch die gewöhnliche Aussprache dagegen sein sollte. Man spricht zwar z. B. beobachten wol-lenden, empfinden и. s. w. aber man theilt im Schreiben: beobachten; voll-enden; empfinden.

На стр. 110. wie der fernen Donners Getöse а треба des fernen....

На стр. 111. aus felsigen Schlucht место felsigem...

На стр. 111. wie ein Kreisel trieb mich's а треба einen.

На стр. 113. des Herzens Gelüste nicht zähmen а треба Gelüsten.

P. 3. am allerliebt, am liebt место am allerliebsten, am liebsten.

P. 8. aufschüüren, ішнит аш од глагола schüren може бити само schürte а никако schür.

P. 10. Band (Bänder) п. веза, међу тим то значи — трака; веза — е (окови кврге) има мн. Bände; „Ich löse die Bände, und mache dich frei, ich schneide die Stricke und Riemen entzwei“... Schmidt.

Ово треба нарочито истаћи и разликовати због сличности са мн. Bände од der Band свеска и мн. Bänden од die Bande нпр. Musikbände војна музика („банда“), Räuberbände разбојничка чета (дружина).

P. 10. Bauersmann (множ. — männer) место — Leute јер само Bieder-Ehren Schul-Waid-Staatsmann имају — männer у множини.

P. 10. Der Bauer, s, мн. п. сељак а треба des Bauern као и des Nachbarn, јер обе ове именице мењају се по правилу по слабој промени и ретко се налазе и по јачој промени а реч der Bauer и с тога, да би се разликовала од именице das Bauer, кавез, која се мења јаче.

P. 12. Bein мн. Deine нога Bein мн. Bein ег кост; облика Deiner нема у нем. језику.

P. 21. Dünken, dünkte, gedünkt а треба dünken, dünchte, gedüncht.

P. 20. dran = auf dem, а шта је онда darauf које мало ниже у речнику долази?!

P. erschallen, erschallte, erschallen место erscholl, erschollen.

P. 34. Gebäude мн. Gebäuden а треба Gebäude као и једнина.

P. 36. Gelüste das м. das Gelüst, у штиву пак стоји оименичен инфинитив das Gelüsten.

P. За реч der Größe стоји, да нема множине, међу тим она гласи die Größe.

P. 42. haußen, haußte, gehaußt бавити се, бити. Овог глагола у нем. језику нема, јер оно „haußen“ у штиву на страни 58. „und ist so lustig haußen in dem Wald.“ није глагол него прилог = draußen, који су погрешно узели г.г. писци за глагол на му ео ipso и погрешно накаламили оне облике; да haußen није глагол у неодређеном начину (Infinit.) могла је да потсети г.г. ауторе напомена из нашег шк. уџбеника (Нем. Читанка Влад. Малине II и III део за III. IV. и V р. сред. школа стр. 76) по којој би мними инфинитив „haußen“ на оном месту у рече-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ници безусловно морао имати речцу *zu* испред себе, као нпр: *Zweien Herren zugleich dienen ist schwer* и *Es ist schwer zweien Herren zugleich zu dienen*.

P. 52. *Käse* мн. *Käsen* а треба као и једнина *Käse*.

P. 45. *hervorbringen*, *bracht hervor*, *hervorgebracht* извести — а треба *brachte hervor*.

P. 47. *hinaushängen*, *hang hinaus*, *hinausgehungen*, није добро. Глагол *hängen* мења се слабије *hängte* *gehängt* и значи обесити а *hängen* има *häng*, *gehungen* и значи висити; ту промену имају и њихова композита.

P. 71. *laufen*, *liefste*, *gelaufen* а треба *loff*, *gesoffen*.

P. 71. *laufen*, *gelaugt* а треба *lag*, *gelaugen* (сисати) а *laufen* дојити има слабу промену.

P. 74. *schneiben*, *schneibte*, *geschneiben* место *schneib*, где би се још могло напоменути, да се тај глагол у старијем језику мењао и по слабијој промени.

P. 86. *umherklingen*, *umhergeklingelt* међу тим глагол *klingen* па и сложени с њим имају *klang*, *geklingen*.

P. 85. *übergangen* види *übergehen*, *ging über*, *übergangen* прећи, проћи, пребећи — ово је погрешно. *übergangen* јесте прошли глагол. придев од прелазног глагола *überg* е *h* е *n* *übergang*, *übergangen* и значи прећи у смислу пропустити ва пр. *Er hat gerade die Hauptstraße übergangen*. Он је прешао (т. ј. није споменуо, пропустио да спомене) оно што је најглавније; а *übergehen* јесте непрелазан глагол, значи прећи с једне стране на другу и има облике *ging über*, *übergangen*. н. пр. *Er ist zum Feinde übergangen*, прешао је на страну непријатеља.

P. 87. *umziehen*, *zog um*, *umgezogen* селити се, опколити — међу тим друго је селити се а друго опколити. *Околити* (обузети) глагол је прелазан, предметак *um* не одваја му се и гласи *umziehen*, *umzog*, *umzogen*, н. пр. *die Dieberräthe umzog die blaffen Wangen*. *Thümmel*; а *селити се* глагол је непрелазан, гласи, *umziehen*, *zog um*, *umgezogen* н. пр. *Er zog aus seiner alten in die neue Wohnung um*... отуда *Umzug m*. сеоба.

P. 90. *versinken*, *versank*, *versunken* потопити — а треба *versenken*, *versenkte*, *versenkt*, потопити, замочити; *versank* и *versunken* то је од непрел. глагола *versinken* и значи, потопити се.

P. 95. *widersehen*, *stand wieder*, *widergestanden* одупирати се; прво, овај се предметак не пише са *ie* него *wider* — друго, предметак се не одваја на гласи: *widersehen*, *widerstand*, *widerstanden*; онаки глагол како га г.г. писци наводе, не постоји у нем. језику.

P. 91. *vertragen*, *vertrag*, *verträgt* поднети; *vertragen* а не *vertragt*.

Погрешке у роду.

На стр. 31. *Der Kirbiss und der Eichel* место *Der Kürbis und die Eichel*; P. 24. *Elster m* (т. ј. *der*)

а треба *die Elster*; P. 56. *Leib* (н. дакле *das*) а треба *der*; P. 34. *Gebet m* (т. ј. *der*) а треба *das*. P. 52. *Kauf* и (дакле *das*) место *der* и т. д. ова последња по оном грам. правилу из нашег шк. уџбеника: Једносложне глаголске основе употребљене као именице јесу мушког рода као н. пр. *der Schlag* удар (*schlagen*), *der Fall* пад (*fallen*) и т. д. види Предићеву Нем. Граматику стр. 43.

Погрешни преводи, изостављене и неиротумачене речи.

P. *Erbsje* сочиво; а шта је *die Linje*? P. *Gäbelchen* кашичица, P. *Gäbelein* кашичица; а шта је онда *виљушчица*?!

P. 41. *Handtuch* марама; а *убрус*?

P. 48. *Hirschjäger* „који лови јелене“. По томе имао би се онај пасус у штиву на стр. 98. „*als er den Hirschjäger gezogen hatte und Schneewittchens ungeschuldiges Herz durchbohren wollte*“ превести = „када беше потеглао оног који лови јелене (место ловачки нож) да прободу и т. д.“

P. *Hülle* „пуноћа“ обилност — а право значења нема, те ученик не би био кадар да преведе оно у штиву на стр. 38. „*Es deckte mit schwarzer Hülle ein unbekanntes Land*.“ Обилност изобиље, јесте пренесено значење нарочито у изразу „*in Hülle und Fülle*“ а право је значење *покривало* отуда и *feierliche Enthüllung eines Denkmals*.

P. 49. „*auf dem Gute sein*“, пазити, чувати се; место *auf der Hut sein*, јер опрезност гласи немачки *die Hut a der Hut* је *шешир*.

На стр. 33. стоји „... *allein der Meister züchtigte ihn sehr hart, sagte, dass er das Henken* (вешала, вешање) *verdient habe und jagte ihn fort*.“ међу тим у речнику стр. 43. *henken*, *henkte*, *gehent* „метнути ручице“ — какве везе има ово „метање ручица“ са оним оимениченим инфинитивом *das Henken* (где значи вешала, буквално вешање) у штиву, мучно ће ико протумачити!

P. 60. *mengen sich* множити се а треба *мешати се*.

P. 70. *Sage* говор место *кажа*.

P. 70. *Salbe* маст, *мазање*? биће, мислим, згодније *миро*, *мелем*.

P. 71. *schadhaft* штетан а треба *трошан*, *оштећен*, *погварен*.

P. 72. *Schiff* пароброд; а шта је онда *Dampfschiff*?

P. 94. *Weiden das* паша и P. 96. *Winfen das* миг; обе ове речи јесу оименичени инфинитиви и нити прва значи *паша* (*die Weide*) нити друга *миг* (*der Winf*).

P. 74. код речи *Schoß m*. стоји „*пуцањ*“! а треба: *крило*, *наручје*, *утроба*, јер са „*пуцњем*“ не преведе се оно место из *Schiller*-ова „*Taucher*“ на стр. 108.:

WWW.UNIJR.BS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„und wie mit des fernen Donners Getöse, entzürzen sie schäumend dem finstern Schoße.“

Р. реч *Dutter* означена је само са „храна“, а овде је нарочито требало споменути и друго значење, *остава*, јер се у штиву на стр. 16. говори, како је кутија од дувана запала за поставу у хаљини.

Р. *meinetwegen* „ако ће“; а шта ћемо са оним у штиву на стр. 18. „dass (а треба du) deine Eichen *meinetwegen* hättest fallen lassen?“

На стр. 28. „sich diese Uneinigkeit zu Nutzen (м. *zunutze*) machen“ нема протумачено.

На стр. 48. „Nun liessen (место *ließen*) sie wieder frisch auftragen und lebten in Saus und Braus“ а реч *auftragen* у Р. = носити, наложити — а то овде није.

На стр. 49. „... und endlich stogen mir nichts dir nichts über die Heide davon а у речнику *mir nichts dir nichts* „без узрока“?!

Глагола „*fortschlurpen*“ на стр. 49. нема у речнику, него стоји само прост глагол *schlurpen* = зврчати гунђати а њиме се не да оно место у штиву превести „Die Ente, die gern unter freiem Himmel schlief, hörte sie *fortschnurren*, machte sich munter und...“; исто тако нема *sich munter machen* = пробудити се а има у речнику овде непотребно *muntern* = потетити, соколити.

На стр. 49. „sich eine Pfeife anstecken“; ово *anstecken* значи што и *anzünden* док у Р. 5 стоји: метнути у уста.

На стр. 49. „*fuhr in die Höhe und schrie*“, нема; у речнику само *fahren* = возити се (и ако значи и само *возити*), *Höhe* висина. Међу тим: *Zu die Höhe fahren* = *auffahren* = *sich jäh und schnell emporbewegen* = скочити, љипити; *aus dem Schlaf auf*... *pre-nu-ten*, тргнути се из сна.

На стр. 51. „*mein Busen pocht, mein Herz ist schwer*“ у речнику *Busen* = дојка; па како је *pochen* = купати, бити — то би испао веома незгодан превод, нарочито у школи!

Стр. 51. *paß* (паће) нема.

На стр. 52. „*Gut, Atzel und Stod in einer Hand.*“ у Р. *Atzel* = сврака, међу тим на овом месту није *Atzel* = *Erster* већ *Perücke*.

„*so er zu dieser Wallfahrt brauchste*“, у речнику *so* = тако, онда, (дакле *прилог*) а треба „и ако“ јер је ово *so* свеза и значи „*wenn auch*.“

На стр. 53. *einjprechen* у речнику = наговорити, приговорити, док у штиву: „*irgendwo einjprechen und Eröffnungen zu sich nehmen*“ значи то исто што и *einfehren*, дакле свратити.

— *Er hatte seine Eigenheiten* (ћуд, особина) а не као у речнику *Eigenheit* = својство.

На стр. 54. *Aufgeführt!* *war sein Wort*, у речнику погрешно *aufgeführt* = загрнут; даље, оно у тексту *aufgeführt!* јесте заповедни начин, исказан прошл. глагол. *придевом* и значи: *припаши кецељу!* као н. пр. *die Trommel gerührt!* *das Pfeisfen geipielt!* *Nur frisch in den Kampf gezogen!* и т. д.

На стр. 55. „*sollte von Station zu Station seine Größe*“ а у речнику *sollen* = платити царину.

Стр. 64. *hold* у речнику само „*мио*“ а треба *наклоњен*, „*damit sie dem Kinde hold und gewogen wären.*“

Стр. 72. „*Haus suchte seine Glieder zusammen*“ *глагола* *zusammensuchen* у речнику нема.

— *die Gemächlichkeit* (нема), „*da kann einer mit Gemächlichkeit hinterher gehen.*“ Даље нема:

Стр. 72. „*einwilligen*“; 73. „*rein aufessen*“ 73. *sich ungeheißt anstellen*.

Стр. 73. „*Was sind das für Streife*“ речи *Streich* нема, али за то има *die Streife* *гребен!*

Стр. 74. *indeln* (нема) а значи *кљукати*; стр. 75. *der Schulze* нема а треба *кмет*; даље нема на тој истој страни *bang* „*dem guten Hans ward bang.*“

Стр. 80. *jammervoll* а у речнику *jammerhaft*.

На стр. 97. „*mutterseelig allein* у речнику *mutterseelig allein* погрешно „без матере“; међу тим то значи — *sogar von der Mutter (Mutterseele) verlassen* = *ganz allein*, дакле, *сам самцит*.

На истој страни „... und *schneeweisse* *Lafen* darüber *gedekt*“; речи *das* (*ређе* *der*) *Lafen* (*крпа*) у речнику нема, али има за то *der Lach* = *лак*, *шебој*, која опет у штиву никако не долази — дакле *излишно стављена*, а погрешно, ако се њом *смерало* на реч *Lafen* у *горњој* реченици.

Стр. 101. *einig* (нема *потребног* израза) „*als sie des Kaufs enig waren.*“

Стр. 102. *wirken* (нема): „*als das Gift darin wirkte*“

Стр. 103. „*sich in eine Bauersfrau verkleiden*“ у речнику „*преобући се у*“ док је, како мислим, боље „*прерушити се у*“....

Стр. 107. *der Knapp* погрешно у реч. *der Knapp*; у штиву је *истина* тако али је тамо *апострофована* реч.

У речнику стоји *Chor das* и *der* = *кор*: међу тим *једно* значи *das Chor* (место са кога се пева у цркви) а *друго* *der Chor* = *збор*, *тело*, *дружина* или *сама* и код нас *уобичајена* реч *кор*. „*Und ein Edelknecht, sanft und feck, tritt aus der Knappen zagedem Chor.*“

На стр. 111. „*sonst wäre er ins Bodenlose gefallen*“ речи *das Bodenlose* у речнику нема.

Стр. 112. „*Meine Töchter führen den nächtlichen Reih'n*“; *der Reihen* или *Reigen* значи *коло* (*игра*) а не *die Reihe* као што је у речнику означено.

Местимице *нетачан ред речи* у речнику, осим оног што су и сама г.г. писци запазили и означили, обележио сам и ја на дотичном месту у рукопису.

Прелазећи на саму садржину читанке бићу кратак. Г. г. писци нису означили, за који или за које би разреде била ова читанка, но судећи по неким објашњењима у речнику као што је нпр. : *ijt, wag, = 3 лице јед. од sein и т. д. и т. д.* изводим, да се имао на уму најнижи разред, где би се могло почети са читанком, и ако је тако — онда избор штива није испао срећно, јер нема потребне постепенисти. Место да нађемо олакшу прозу постепено, велим, срећену, сусрећемо се на мах (у читанци за најнижи разред) са песмама, и то ни мање ни више, но са Goethe-ом, Körner-ом, Schiller-ом, Н. Heine-ом и т. д. и што још више у очи пада Heine (познат са својих доста незгодних алузија) заступљен је више него и у једној школској књизи, која ми дође до руку. Баш је сада преда-мном на гласу читанка *Deutsches Lesebuch für höhere Lehranstalten in acht nach Klassenstufen geordneten Abtheilungen und zwei Vorlesul-Theilen, herausgegeben von Prof. Dr. Chr. Muff*, па у свих 10 књига најмање 200 и више табака од Heine-а нађох само 3 и словом три песме: „*Welfazer*“, „*Sorelei*“ и „*Frühlingstied*“ а у нашој читанци свега 5—6 табака 7 комада његових.

Проза би морала да буде у овакој књизи за почетнике, као што већ рекох, чиста, одабрана, одмерена, са што мање застарелих облика и речи (као: „*haußen*“, „*dänften*“, „*jo*“ у значењу *wenn auch* и т. д. какве би куд и камо лакше заведе ученике, када су већ заведе и штов. г.г. писце) како би ученици лако учили и добро проучили облике у нем. језику, јер се без темељно савладаних облика и поред све лепе стране „индуктивне методе“ (куда се овом књигом и смерало) долази неминовно у опште, па и у немачком језику до резултата, на који мало час нађосмо и у штиву а и у речнику. При свем том ја сам готов, да поново признам г.г. писцима и труд и добру вољу (те иначе похвалне али још увек само помоћне чињенице у радовима ове врсте), али зато бих и њих замолио, да промисле, и себи и од себе: колико је имао право римски песник Q. Horatius Flaccus, када речима, које ставих на чело овоме реферату, позива писце и упућује их — шта да чине пре, него што се лате, да што пишу.

С обзиром дакле на оно, што сам нашао у штиву и речнику, као и на избор грађе у овоме делу, част ми је изјавити Глав. Просв. Савету: да не могу препоручити за школски уџбеник књигу — „Немачка Читанка за средње школе у Србији, саставили Протић и Мајзнер у Крагујевцу 1896“.

Рукопис (читанку и речник) предао сам г. Хенрику Лилеру професору II. београд. гимназије, који је такође одређен, да проучи и каже своје мишљење о овом делу.

— Захвалан Глав. Просв. Савету на поверењу

јесам повизни

Ђура Б. Димић

професор I. београд. гимназије.

30. Септембра 1896. г.

у Београду.

Према рефератима г.г. референата Савет је мишљења: да се ова читанка не може примити за школску потребу.

Г.г. референтима одређено је свакоме по осамдесет (80) динара у име хонорара за реферовање.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 677-ти

15. јануара 1897. год. у Београду.

Били су: *потпредседник* Мих. Валтровић; *редовни чланови*: Ст. Ловчевић, С. Т. Јакшић, Андра Ј. Стевановић, Вождар Прокић, Јеврем А. Илић, Љубомир Миљковић и Момчило Иванић.

Пословођ Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 676 састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 15. овога месеца, ШБр. 811., којим се извештава Савет, да је указом Његовог Величанства Краља од 1. овог месеца постављен за начелника министарства просвете и цркв. послова г. Стеван Ловчевић, директор I београд. гимназије, а за ванредног секретара и да врши дужност референта за основну наставу у истом министарству г. Ранко Петровић, управитељ учитељске школе у пензији, — и да поменута г. г. положајем својим постају редовни чланови Главног Просветног Савета.

Главни Просветни Савет, примајући знању ово, писмо г. министра, изабрао је за свога потпредседника г. Стевана Ловчевића, начел. министарства просвете и црквених послова.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. јануара ове године, ШБр. 28335/96., којим је спроведена Савету на оцену

молба г. Јове М. Ковачевића, учитеља у Бистрици, који је молио да му се регулише плата према раније уваженим му годинама учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о њој Савету реферовати.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овог мес., ПБр. 19710/96, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Петра Стојадиновића, руковаоца топчидерског расадника америчке дозе, који је молио да се извесан број примерака његовог дела „Школска Башта“ откупи, које би могло послужити учитељима основ. школа као упут за подизање и уређење школске баште.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Ст. Т. Јакшић, професор Велике Школе, и Паја Тодоровић, чиновник управе фондова, да изволе ово дело прегледати и Савету реферовати о томе: да ли би се ово дело могло употребити за намењену сврху и да ли би га требало откупити и на шта би се још могло употребити.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 8. ов. месеца, ПБр. 372., којим је спроведена Савету на оцену молба г. г. Симе и Живка Костића, наставника основне школе, који су молили да им се уважи у године сталне учитељске службе време проведено у учитељству у Старој Србији.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу изволи проучити и о њој Савету реферовати.

VI

Саслушан је реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, по молбама Љубомира Јовичића, ђака Велике Школе, Михаила М. Радивојевића ђака Вел. Школе, Милсаве Маринковића, ђака учитељ. школе, Љубинка С. Јеремића, ученика III разреда гимназије, Милана Р. Урошевића, богослова прирзенске богословије и Ђорђа Красојевића, ученика врањске гимназије, који су конкурисали за једно благодетељачко место фонда пок. владике Вићентија Красојевића, а према расписаном стечају од стране министарства просвете и цркв. послова.

Према реферату г. Илића Савет је нашао, да ни један од поменутих конкурената не задовољава све услове прописане правилима за давање благодетеља из овога фонда те према томе Савет не

може ни једног од кандидата ни предложити гос. Министру за благодетељачко поменуто место фонда, већ је одлучено: да се умоли г. Министар просвете и цркв. послова да изволи прописати други стечај за упражњено благодетељачко место фонда покојног владике Вићентија.

VII

Прочитано је писмо гос. Министра просвете и цркв. послова од 15. овога месеца ПБр. 658., којим је спроведен Савету на оцену предлог г. д-ра Јована Цвијића, професора Бед. Школе, који предлаже начин на који би се могло доћи до најбољег атласа у нашим средњим школама.

Предлог г. д-ра Цвијића гласи:

Господину Министру просвете и црквених послова.

(Предлог о изради атласа за средње школе).

Између послова ради којих сам добио одсуство наговештена је била и спрема за израду атласа за средње школе, чија је потреба позната и који није могућно издати ни у државној штампарији ни у фотолитографском заводу главног генералштаба.

Припрему и све претходне послове сам довршио. Одредио сам имена која морају ући у српски атлас према потребама наше средње школе, већину имена сам транскрибовао, израдио нове карте Србије и Балканског Полуострва (са засебном споредном а већег размера картом Црне Горе), и у атласима неколиких картографских завода одабрао сам оне карте које су за српски атлас потребне; с тим сам заводима ступио у везу и водио преговоре о свему што се израде атласа тиче. Они су према моме плану и компоновали српски атлас, и ја две, најбоље такве композиције шаљем г. Министру; од једне фирме сам добио план и цену.

Први предлог је од картографског завода Debet-ова у Лајпцигу. Карте су пробране из најбољег немачког школског атласа, који се одликује пластичношћу и многобројношћу физичких карата и можда највећом могућном јасноћом и прегледношћу. Тражио сам цену за 10.000 егземплара, у колико мислим да треба штампати прво издање; може се штампати и мањи број егземплара и издање ће бити јевтиније. Приближна цена овога атласа од 37 карата, потпуно готових и повезаних, Јосо Београд, је 30.000 марака. Цена је приближно одређена, што се за многа питања није могућно писмено до детаља споразумети.

Други предлог је од картографског завода Artaria et C-іe у Бечу. Карте су тога атласа много веће, на појединима су и групе земаља (западна Европа, североисточна Европа, Левант итд.), тако

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да се потребе наше средње школе могу задовољити са 20 карата. Атлас се одликује особитом тачношћу и научношћу што се при детаљном разгледању појединих карата види, везивањем физичких и политичких прегледа на истим картама итд.; али је техничка израда слабија но код првога. Овде сам се могао до ситница споразумети о свему, и о изради и репродукцији двеју нових карата: Србије и Балканског полуострва. Цена је повезаних 10.000 карата, Јосо Београд 15.000—16000 форината.

Од картографскога завода Hölzel у Бечу добио сам само прорачун од 16.000 форината. Овај атлас је и у научном и техничком погледу дошљи од прва два.

Цене ће бити за 2000—3000 форината или на 3—4000 марака ниже, ако би смозахтевали неповезане листове атласа. Ја ово претпостављам повезаном атласу. Цене се за трећину смањују ако би издање било у 5000 егземплара. Атлас би могао бити готов за 1—1½ годину, дакле за 1898—1899 школ. годину.

Поред транскрибовања, уношења за ниже школе потребних предмета и израде двеју нових карата, ја бих водио и коректуре и надзор над техничком израдом номенклатурских клишеја; због тога се може показати потребно да и доцније, у току израде, мораднем једанпут или два пут отићи у место где се атлас буде радио. Према томе што је наше, што ми радимо и била би својина српске државе само ови клишеји: 1) сви клишеји Србије и балканског Полуострва (теренски свих боја, ситуациони и номенклатурски); 2) од осталих карата само воменклатурски клишеји. Исте карте Србије и Балканскога Полуострва издало би министрово просвете у већем броју егземплара и за основне школе, којима су те карте неопходно потребне.

Имајући поменуте клишеје покушали бисмо израдити доцније у државној штампарији и теренске клишеје и тако бисмо имали све клишеје потребне за српски атлас. А били и теренски клишеји наша својина или не, свакојако ћемо имати јевтинију основу за израду историског атласа који је такође потребан. У опште би одмах требало од овог тешког а скупог посла извући све користи; тиме би он постајао све јевтинији и, ако је то потребно, лукративнији.

Плаћање би се извршило овако: у почетку чим се изврши погодба, ваљало би дати неку мању капару, осталу суму пошто се атлас потпуно доврши и преда.

Претпостављајући да г. министар верује да сам правилно решио или ћу решити сва питања школ-

ска и научна, ја у њих и не улазим. Изнео сам само све податке, који су г. министру ради решења потребни.

Оба прва атласа одговарају у сваком погледу потребама српских школа. Ако се г. министар реши ма за који од њих, молим да јави посланству у Бечу или консулату у Лајпцигу (ако га имамо) да у друштву са мном ступи у дефинитивну погодбу са поменутиим фирмама и да је потпише.

Атлас је тако велика потреба српских школа, и тако ће много допринети да се рашире географска знања у нашем народу да питање о награди око рада на атласу постаје са свим споредно; ја пристајем на најмању потребну суму. Једини је овај услов који у том погледу постављам: да ми од одређене награде пошље у напред 1200 динара због већих трошкова којима сам изложен и ако г. министар реши ствар, бићу им и даље изложен.

Примите, Господине Министре, и овом приликом уверење о моме дубоком поштовању.

1. јануара 1897.

Беч.

Д-р. **Ј. Цвијић**, с. р.

проф. Вел. Школе.

Schlagergasse, 5, II 14

Главни Просветни Савет, проучивши овај предлог, одлучио је: да се умоли г. Министар просвете и црквених послова да изволи што пре приступити остварењу овога предлога г. Цвијића и препоручити г. д-ру Цвијићу да се за извођење овога плана не мора ограничавати на поменуте заводе као и на то, да ли би се тај посао могао и код нас извршити.

VIII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 15. ов. мес. ПБр. 593., којим се пита Савет за прештампавање Рачунице од г. Михаила Михайловића и употреби њеној као уџбеника у нижим разредима средњих школа.

Пошто Савет још није дао своје мишљење о употреби Мочникове Аритметике као уџбеника у нашим средњим школама, то је одлучено: да се за сад ово питање скине с дневног реда.

IX.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 15. ов. мес. ПБр. 594., којим се пита Савет за мишљење о прештампавању Шрам-Шислерове Математике за ниже разреде средњих школа.

Савет је одлучио: да и ово питање не решава све догле, док се не реши питање о употреби Мочникове Аритметике у нашим средњим школама.

X.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 15. ов. мес. ПБр. 596., којим се пита Савет за мишљење о прештампавању „Зоологије за више разреде гимназија“ од пок. Ђуре Козарца.

Савет је одлучио: да се умоли г. Стеван Т. Јакшић, професор Велике Школе и редовни члан Савета, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати о томе: шта се има изменити у овој књизи ако се приступи прештампавању.

XI.

Прочитан је реферат г. Милована Р. Маринковића, редовног члана Савета, о делу: „Набавка припадних Говеда“ од г. Паје Т. Тодоровића, чиновника Управе Фондова, који је молио да се ово његово дело препоручи књижницама основних школа.

Реферат г. Маринковића гласи:

Главном Просветном Савету

Прочитао сам књигу „Набавка Припадних Говеда у Алгају, Форалбершкој, Тиролској, Коруској и Штајерској“, коју је израдио бивши управитељ Ратарнице у Краљеву, г. Павле Т. Тодоровић-Бакочић, а коју ми је послао Главни Просветни Савет на преглед ради оцене: да ли се она може препоручити за књижнице наших основних школа.

Писац је наменио ову књигу као „Прилог за познавање раса говеда, културних прилика, наставе, пољопривредних установа и законодавства у тим земљама.“

Овом његовом књижевном раду повод је комисијски рад, који је извршило Министарство Народне Привреде у 1894 години, и он је извештај те комисије, у којој је писац био члан.

Дело је било пред Српским Пољопривредним Друштвом, где је повољно оцењено од стручњака, па за тим штампано као прилог „Тежаку“, органу друштвеном.

Овом књижевном послу могу се чинити мале формалне замерке.

Предговору се не зна крај, нити га има. Писац почиње рад с предговором.

Из тога се види да је оно производ хитнога пословања.

Језичка би замерка била у растављању речи на слоге, кад се у њој налази неколико сугласника један до другог. Ово се види најбоље при преносу речи из једног реда у други.

Под утицајем страних писаца и књижевности писац радо употребљава реченице у трпвом стању, што у српском језику није у обичају.

У осталом језик је добар и одабран, те служи на похвалу писцу.

Моје би мишљење било да Главни Просветни Савет може препоручити ово дело за књижнице наших основних школа. Писац је овога дела један из млађег кола наших раденика на привредној књижевности. Тој књижевности ово је дело доиста леп прилог. Књижевности, која помаже напредак благостања без којег нема и не може бити ни просветнога напредовања, треба отворати врата најближих средишта где се стока подиже и гаји а сеоске основне школе најближе су тим средиштима.

Захваљујући Главном Просветном Савету на поверењу, част ми је вратити у прилогу послани примерак.

На св. Саву 1897 г.

у Београду.

Милов. Р. Маринковић

редовни члан Гл. Просвет. Савета.

Према реферату г. Маринковића Савет је одлучио: да се ово дело може препоручити књижницама основних школа.

Г. Маринковићу, у име хонорара за реферовање, одређено је *тридесет (30) динара*.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 678-ви

22. јануара 1897. године у Београду

Били су: *председник Мих. Валтровић; редовни чланови: Стеван Ловчевић, Ст. Т. Јакшић, Андра Ј. Стевановић, Божидар Прокић, Јеврем А. Илић, Милован Р. Маринковић, Љубомир Миљковић и Момчило Иванић.*

Пословођ Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 677 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова којим је изводео јавити Савету да је Његово Величанство Краљ указом својим од 15. ов. мес. благоволео поставити за редовног члана Главног Просветног Савета г. д-ра Милана Јовановића-Батута, професора Вел. Школе.

Главни Просветни Савет примио је ово знању.

III

Прочитана су писма г. Министра просвете и цркв. послова од 14. и 21. овог мес. ПБр. 749. и 1110., којима су спроведене Савету на оцену молбе Чедомира Маринковића, ђака V разреда гимназије

и Милана Р. Урошевића, богослова, који су молили за благодејање из фонда пок. владике Вићентија Красојовића.

Пошто је Савет на прошлом састанку умолио г. Министра просвете и цркв. послова, да изволи расписати други стечај за једног благодејанца овога фонда — то је одлучено: да се ове молбе за сад скину с дневног реда.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 21. ов. мес. ПБр. 1119., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Милована Ђ. Глишића, који је молио да се известан број примерака његовог превода приповетке „Народни Брац“ откупи за поклањање ученицима средњих школа о годишњим испитима, и да се препоручи књижицама основних школа.

Савет је одлучио: да се умоли госп. Момчило Иванић, редовни члан Савета, да изволи ово дело прегледати и Савету реферовати о ономе што попуђач тражи.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 17. овог мес. ПБр. 28220., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђице Анке Данкуловићеве, учитељице, која је молила, да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о њој Савету реферовати.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 22. ов. мес. ПБр. 1181., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Мите Живковића, директора пожаревачке гимнасије, који је молио да се један део његовог „Немачко-Српског Речника“ општапа о државном трошку за школски уџбеник и за потребу свију оних, који се немачким језиком баве.

Главни Просветни Савет одлучио је: да и овом приликом остаје при ранијој својој одлуци о овоме предмету, усвајајући у исти мах и разлоге свога члана г. Милована Р. Маринковића, да је за школу потребно израдити немачко-српски речник.

VII

Прочитано је писмо госп. Министра просвете и цркв. послова од 21. ов. мес. ПБр. 1015., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Радослава Ст. Гојковића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли госп. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о њој Савету реферовати.

VIII

Прочитана су писма г. д-ра В. Бакића, професора Велике Школе, којима враћа Савету непрегледана дела: „Земљопис Краљевине Србије за III разред основне школе“ од г. Аранђела Дмитровића, учитеља; „Земљопис Краљевине Србије са животописима за III разред основне школе“ од г. Милана С. Убавкића; „Земљопис Краљевине Србије и т. д.“ од г. г. П. С. Шарчевића и Ђ. С. Ђорђевића; и „Атлас српских земаља и других држава на Балканском Полуострву“ од г. Аврама Стаматовића, учитеља.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Сава Антоновић, професор I београдске гимнасије, и Петар Марковић, предавач Учитељске Школе и васпитач у Дому Св. Саве, да изводе ова дела прегледати и то, први научну и језичну страну а други методску страну, па по том Савету реферовати: које се од њих може и даље употребити као уџбеник у основним школама.

IX

Саслушан је реферат г. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, по молби г. Спасоја Д. Бркића привременог учитеља из Д. Видове, који је молио да му се неке године привремене учитељске службе уваже с тим, да то има уплива и на периодске повишице плате.

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да се ова молба г. Бркића не може уважити.

X

Саслушан је реферат госп. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, по молби г. Симе Кевића, учитеља, и г-ђе Живке Кевићке, учитељице, који су молили да им се уваже неке године службе у сталне.

Пошто молитељи нису поднели никаквих легалних доказа од општина у којима су учитељевали, то је Савет мишљења: да им се ова молба не може уважити све дотле, док не поднесу доказе о томе: где су кад и колико учитељевали.

XI

Саслушан је реферат госп. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, по молби г-ђе Настасије Петровићке, учитељице, која је молила, да јој се уважи у сталну учитељску службу време, које је провела као привремена учитељица.

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да се ова молба г-ђе Петровићке не може уважити с тога што није имала прописне квалификације за сталну учитељицу у доба када је била привремена.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 679-ти

29. јануара 1897. год. у Београду.

Били су: *председник*, Мих. Валтровић, *редовни чланови*: Андра Ј. Стевановић, Божидар Прокић, Јевр. А. Илић, Милован Р. Маринковић, Љубомир Миљковић, и Момчило Иванић.

Пословођ, Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 678. састанка.

II

Прочитано је писмо госп. Министра просвете и цркв. послова од 29. јануара ове год. ПБр. 1554., којим је спроведена Савету на оцену молба госп. Јанка Веселиновића, књижевника, који је молио да се извршен број примерака његовог историјског романа „Хајдук Станко“ откупи за поклањање ученицима средњих школа о годишњим испитима и да се препоручи књижицама основних школа.

Савет је одлучио: да се умоли госп. Момчило Иванић, редовни члан Савета, да изволи ово дело прегледати и о њему Савету реферовати у смислу молбе г. Веселиновића.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 24. ов. мес. ПБр. 1339., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Мите Нешковића, кр. жупан. школ. надзорника у Беловару који је молио да се и друга књига његове „Збирке Педагошких Радова“ препоручи књижицама основних школа у Краљевини Србији.

Пошто је ово дело познато члановима Савета, то је одлучено: да се ова књига Збирке Педагошких Радова од госп. Мите Нешковића може препоручити књижицама основних школа.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 24. ов. мес. ПБр. 784., којим је спроведена Савету на оцену молба г. д-ра Живојина Ђорђевића, предавача београд. реалке и наставника Зоологије на Великој Школи, који је молио, да се о државном трошку одштапа његов рукопис „Упут за препаровање животиња.“

Савет је одлучио: да се умоли г. д-р Тока П. Јовановић, санитарски мајор, да изволи овај рукопис прегледати и Савету реферовати о томе: да ли би требало о државном трошку одштапати ово дело и у каквом би се циљу могло употребити.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 29. ов. мес. ПБр. 1556., којим је спроведена Савету на оцену молба госп. Љубомира Јовичића, ђака Велике Школе, који је молио за благодејање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића.

Савет је одлучио: да се и ова молба придружи осталим молбама за благодејања из овога фонда па да се све изнесу на дневни ред онда, када буде истекао рок расписаном стечају од стране министарства просвете и црквених послова за једно упражњено место благодејанца фонда пок. владике Вићентија

VI

Прочитано је писмо госп. Петра Марковића, предавача учитељске школе, којим јавља Савету да се не може примити прегледања Земљописа за III разред основне школе, од г. г. П. С. Шарчевића и Ђ. С. Ђорђевића, М. С. Убавкића и Р. М. и „Атласа српских земаља и т. д.“ од гос. Аврама Стаматовића учитеља.

Савет је одлучио: да се умоли г. Сретен М. Адић, професор учитељске школе, да изволи прегледати методичку страну поменутих дела и да Савету реферује о томе: које би се од њих могло задржати као уџбеник у основним школама.

VII

Саслушан је реферат госп. Јеврема А. Илића, члана Савета о молби г-ђице Анке Данкуловићеве, учитељице из Сараораца, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Пошто молитељка није поднела сведоџбу о својем свршеном школовању нити других докумената, којима би потврдила своје наводе у молби, то је Савет мишљења: да се ова молба г-ђице Данкуловићеве не може уважити.

VIII

Саслушан је реферат госп. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, о молби г. Радослава Ст. Гојковића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године службе, које је провео као српски учитељ у Босни и као привремени учитељ у Краљевини Србији.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да се г. Гојковићу не могу уважити оне године које је провео као учитељ у Босни, а оне године, које је провео као привремени учитељ у Србији могу му се уважити и према њима и плата регулисати пошто је поднео доказа о својој квалификацији и преласку у српско поданство.

IX

Саслушан је реферат госп. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, о молби г. Јове М. Коваче-

вића, учитеља, који је молио да му се регулише плата према уваженим му годинама учитељске службе, које је провео ван Краљевине Србије.

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да г. Ковачевић треба најпре да поднесе своју оригиналну сведоџбу о свршеном школовању и документима о учитељевању у Босни па би се тек онда могло дати мишљење о ономе што се тражи.

С овим је овај састанак завршен.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ШКОЛСКИ

Статистика испита зрелости за 1894.—1895. школску годину. —

II Реалке —.

Школе — Ecoles	Број приправника Nombre de candidats	Број ученика који су имали Nombre d'élèves qui ont eu							Број ученика рођених у Србији, у округу Nombre d'élèves nés en Serbie dans le département de																		
		Година — ans							Валевском — Valévo	Врањском — Vrané	Крагујевачком — Kraguevatz	Крајинском — Краупа	Крушевачком — Krouchevatz	Моравском — Morava	Широтском — Pirote	Подрињском — Podrigné	Подунавском — Rodounavlyé	Пољаревачком — Pojarévatz	Рудничком — Roudnik	Тимочком — Timok	Топлицком — Toplitza	Ужичком — Oujitzé	Црнорењком — Tzrna Réka	Београд — Belgrade	Ниш — Niche	Свега Total	
		17	18	19	20	21	22	23																			
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	17	1	1	8	2	3	2	17	1	1							1	2	1					1		7	14
Ужичка реалка—Ecole réale d'Oujitzé	14	5	1	3	3	1	1	14								2								9			11
Обе реалке — Les deux écoles réales	31	6	2	11	5	4	2	31	1	1						3	2	1					10		7	25	

Школе — Ecoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Српског — Serbe						Из језика — Француског —									
	Писменом — Ecrit						Усменом — Oral					Писменом — Ecrit				
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	3	3	8	3	3.4	1	2	6	1	3.3	3.3	4	2	7	4	3.4
Ужичка реалка—Ecole réale d'Oujitzé	1	6	6	1	3.5	4	3	3		4.1	3.8		2	3	4	2.8
Обе реалке — Les deux écoles réales	4	9	14	4	3.4	5	5	9	1	3.7	3.5	4	4	10	8	3.2

Реалке — Ecoles réales	Број ученика по оценама из —															
	Математике — Mathématique						Физике и Хемије Physique et chimie									
	Писменом — Ecrit						Усменом — Oral					Усменом — Oral				
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	3	3	6	3	3.4	3	4	3	1	3.8	3.6	3	5	6		3.8
Ужичка реалка—Ecole réale d'Oujitzé	1	5	2	6	3.1	4	1	4		4.1	3.4	4	3	3		4.1
Обе реалке — Les deux écoles réales	4	8	8	9	3.2	7	5	7	1	3.9	3.5	7	8	9		3.9

ЛЕТОПИС

Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1894.—1895.

Ecoles réales

Број ученика рођених на страни у Nombre d' élèves nés à l' étranger en				Рођених у Србији по — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни по — Nés à l' étranger dans les			Уопште рођених по — Nés en général dans les			Број ученика рођених од родитеља : Nombre d' élèves dont les parents ont été								
Црној Гори — Monténégro	Херцеговини — Herzégovine	Аустрији — Autriche-Hongrie	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Градовима — Villes	Селима — Villages	Свега — Total	Спелтеника — Prêtres	Чиновника — Fonctionnaires	Наставника — Instituteurs	Трговаца — Marchands	Завалџија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слагу — Servants	Другог занимања D' autre profession	Свега — Total
—	1	2	3	13	1	14	1	2	2	14	3	17	—	5	—	5	3	—	1	3	17
1	1	1	3	9	2	11	—	3	3	9	5	14	1	5	—	1	—	4	1	2	14
1	2	3	6	22	3	25	1	5	6	23	8	31	1	10	—	6	3	4	2	5	31

d' élèves d' après les notes obtenues

De la langue

Française

Немачког — Allemande

A l' examen

Усменом — Oral						Писменом — Ecrit					Усменом — Oral					
Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
—	3	7	—	3.3	3.3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	4	—	3.7	3.2	—	2	1	2	3.0	—	—	3	—	3.0	3.0
2	4	11	—	3.5	3.3	—	2	1	2	3.0	—	—	3	—	3.0	3.0

Nombre d' élèves d' après les notes obtenues de

Геометрије — Géométrie

Историје и географије
Histoire et géographie

Природне историје
Histoire naturelle

Цртања — Dessin

Општи извод
Résumé général

A l' examen

Број ученика
Nombre d' élèves

Писменом — Ecrit					Усменом — Oral				Усменом — Oral				Писменом — Ecrit											
Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врао добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne					
8	2	4	1	4.1	4	3	6	1	3.7	4	5	5	—	3.9	5	9	3	—	4.1	3	5	5	4	3.4
2	2	7	2	3.3	4	4	3	—	4.1	—	3	8	—	3.3	2	9	3	—	3.9	—	7	4	3	3.3
10	4	11	3	3.8	8	7	9	1	3.9	4	8	13	—	3.6	7	18	6	—	4.0	3	12	9	7	3.4

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из горње таблице видимо, да је се за испит зрелости пријавило ученика у реалкама:

београдској	17
ужичкој	14
свега	31

Међу овим ученицима било је понављача само у ужичкој реалци, и то свега један ученик. Дакле у проценту било је понављача у ужичкој реалци 7·14, а у опште проценат понављача износио је: 3·23.

У београдској реалци није било ни једне ученице, а у ужичкој пријавила се једна ученица.

Испит зрелости положило је *на чисто* ученика у реалкама:

београдској	11
ужичкој	10
свега	21

Од сто приправника положило је испит *на чисто* у реалкама:

београдској	64·71
ужичкој	71·43
у опште	67·74

У ужичкој реалци положило је испит *на чисто* више за 6·72 него у београдској реалци.

Одбијених на три месеца било је у реалкама:

београдској	2
ужичкој	1
свега	3

У проценту било је одбијених на три месеца у реалкама:

београдској	11·76
ужичкој	7·14
у опште	9·68

Одбијених на годину дана било је у реалкама:

београдској	4
ужичкој	3
у опште	7

Процент приправника одбијених на годину дана износио је у реалкама:

београдској	23·53
ужичкој	21·43
у опште	22·58

У београдској реалци било је више приправника, који су били одбијени на три месеца и на годину дана, него у ужичкој реалци; у обе пак реалке било је више приправника одбијених на 1 годину дана, него на три месеца.

Односна разлика између процента приправника који су одбијени на три месеца и на годину дана била је у реалкама:

београдској	100 : 200
ужичкој реалци	100 : 300
у опште као	100 : 233

Успех је у београдској реалци био нешто бољи, него у ужичкој, јер је општа оцена износила у београдској реалци 3·4, а у ужичкој 3·3.

Средња оцена ученика износила је на испиту зрелости:

У реалкама	Београдској	Ужичкој	у опште
Из српског језика	3·3	3·8	3·5
„ француског језика	3·3	3·2	3·3
„ немачког језика	—	3·0	3·0
„ математике	3·6	3·4	3·5
„ физике и хемије	3·8	4·1	3·9
„ историје и земљописа	3·7	4·1	3·9
„ геометрије	4·1	3·3	3·8
„ природне историје	3·9	3·3	3·6
„ цртања	4·1	3·9	4·0

Из овога видимо, да је у беогр. реалци најбољи успех био из геометрије и цртања, а у ужичкој реалци из историје са земљописом и физике с хемијом.

Ако ученике разгледамо по општем успеху, онда видимо да је било:

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
београдској	3	5	5	4
ужичкој	—	7	4	3
у опште	3	12	9	7

Од сто ученика било је:

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
београдској	17·65	29·41	29·41	23·53
ужичкој	—	50·00	28·57	21·43
у опште	9·68	38·71	29·03	22·58

У београдској реалци проценат врло добрих и добрих био је највећи, а у ужичкој проценат добрих био је највећи и износио је 50·00; одличних у ужичкој реалци није било.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кад проценат одличних и врло добрих упоредимо с процентом добрих и слабих, онда видимо, да је односна размера између процента одличних и врло добрих и добрих и слабих била у реалкама:

београдској као 100 : 112
ужичкој „ 100 : 100
у опште као 100 : 106

По годинама живота било је ученика:

У реалкама	17	18	19	20	21	22	23	Свега
београдској	1	1	8	2	3	2	—	17
ужичкој	5	1	3	3	1	—	1	14
у обе реалке	6	2	11	5	4	2	1	31

У проценту било је ученика:

У реалкама	17	18	19	20	21	22	23
београдској	5.88	5.88	47.05	11.77	17.65	11.77	—
ужичкој	35.72	7.14	21.43	21.43	7.14	—	7.14
у опште	19.36	6.45	35.48	16.13	12.90	6.45	3.23

Из ових процената видимо, да је у београдској реалци највише било ученика у 19. години, а у ужичкој у 17.

Просечна година живота једног приправника износила је у реалкама:

београдској 19 : 65
ужичкој 18 : 86
у опште 19 : 29

По месту рођења било је приправника:

у реалци	Србије	Других држава	свега
београдској	14	3	17
ужичкој	11	3	14
у обе реалке	25	6	31

Од сто приправника било је родом из:

у реалкама	Србије	Других држава	У опште
београдској	82.35	17.65	100.00
ужичкој	78.58	21.43	100.01
у обе реалке	80.64	19.63	100.00

Према овоме у београдској реалци има више странаца за 3.78 него у ужичкој реалци.

Односна размера између приправника из Србије и из других држава била је у реалкама:

београдској као 100 : 21
ужичкој „ 100 : 27
у опште „ 100 : 24

Колико је било ученика у реалкама из сваког округа на по се, то износимо у овом прегледу:

У реалкама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајинског	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подрињског	Подунавског	Пољаревацког	Рудничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Црнобачког	Београда	Ниша	Свега
београдској	1	1	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	1	—	7	—	14
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	9	—	—	—	11
У обе реалке	1	1	—	—	—	—	—	3	2	1	—	—	—	10	—	7	—	25

Процент приправника рођених у округу

у реалкама	Ваљевском	Брањском	Крагујевачком	Крајињском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Подунавском	Пољаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црнобачком	Београду	Нишу	у опште
београдској . . .	7·14	7·14	—	—	—	—	—	7·14	14·30	7·14	—	—	—	7·14	—	50·00	—	10·000
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	18·18	—	—	—	—	—	81·82	—	—	—	10·000
Свега	4·00	4·00	—	—	—	—	—	12·00	8·00	4·00	—	—	—	40·00	—	28·00	—	100·00

У београдској реалци била је половина приправника из Београда, а у ужичкој реалци било је највише из ужичког округа.

У опште највише је приправника дао ужички округ (40%).

Ако приправнике рођене у Србији, поделимо на грађане и сељане, онда налазимо да је било:

У реалкама	грађана	сељана
београдској	13	1
ужичкој	9	2
свега	22	3

У проценту било је:

у реалкама	грађана	сељана
београдској	92·86	7·14
ужичкој	81·82	18·18
у опште	88·00	12·00

У обе реалке сви готово приправници из Србије рођени су у градовима, а врло је мали проценат сељана.

Односна размера између грађана и сељана била је у реалкама:

београдској као 100 : 8
ужичкој „ 100 : 22
у опште „ 100 : 14

Приправника из других држава било је рођених у

у реалкама	градовима	сељима
београдској	1	2
ужичкој	—	3
у опште	1	5

Од сто приправника рођених на страни било је:

у реалкама	грађана	сељана
београдској	33·33	66·67
ужичкој	—	100·00
у опште	16·67	83·33

У београдској реалци било је два пута више сељана него грађана, а у ужичкој реалци странци приправници сви су из села.

У опште било је:

у реалкама	грађана	сељана
београдској	14	3
ужичкој	9	5
свега	23	8

Процент приправника износио је:

у реалкама	грађана	сељана
београдској	82·35	17·65
ужичкој	64·29	35·71
у опште	74·19	25·81

У опште у обе реалке много је већи проценат грађана него сељана.

Односна размера између грађана и сељана била је у реалкама:

београдској као 100 : 21
ужичкој „ 100 : 56
у опште као 100 : 35.

Податке о занимању ученичких родитеља износимо у овом прегледу:

Број приправника од родитеља

у реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
београдској	—	5	—	5	3	—	1	3
ужичкој	1	5	—	1	—	—	1	2
у обе реалке	1	10	—	6	3	4	2	5

Процент приправника износио је од родитеља:

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
београдској	—	29·41	—	29·41	17·65	—	5·88	17·65
ужичкој	7·14	35·72	—	7·14	—	28·57	7·14	14·29
у опште	3·23	32·26	—	19·35	9·68	12·90	6·45	16·13

У београдској реалци највише је било ученика и то подједнако од родитеља: чиновника и трговаца, за тим опет подједнако од занатлија и другог занимања, а најмање од слугу.

У ужичкој реалци највећи је проценат ученика био од родитеља чиновника, за овим од земљорадника.

У опште у обе реалке било је ученика од родитеља свих редова, сем наставничког реда.

ПРЕГЛЕД

Да бисмо могли видети колика је разлика за последњих пет година како у броју приправника за испит зрелости, тако и у успеху положеног испита и у осталим појединостима, које смо мало пре разгледали, ми ћемо учинити поређење између 1890. и 1895. године.

I ГИМНАЗИЈЕ

На испиту зрелости било је у гимназијама:

	1890 год.	1895. год.
I београдској	43	31
II београдској	27	33
зајечарској	15	7
крагујевачкој	52	10
крушевачкој	13	13
нишкој	13	8

широтској	—	10
пожаревачкој	—	17
шабачкој	30	12
у опште	180	141

Као што се види, у крагујевачкој гимназији било је у 1890. години највише приправника, а у нишкој најмање; у 1895. год. било је највише у II београдској, а најмање у зајечарској.

Ако узмемо да се од извеснога броја кандидата за испит зрелости пријавила стотина у 1890. години, налазимо, да се од истога броја пријавило у 1895. години у гимназијама:

I београдској	72
II „	123
зајечарској	47
крагујевачкој	19
нишкој	62
шабачкој	40
у опште	78

Као што се види, само је у II београдској гимназији број приправника порастао, а у свим је другим гимназијама и у опште онао.

Од ученика, који су се пријавили за испит зрелости, положило је испит *на чисто* у гимназијама:

	1890. год.	1895. год.
I београдској	37	23
II београдској	8	21
зајечарској	6	6

	1890. год.	1895. год.
крагујевачкој	34	7
крушевачкој	—	11
нишкој	10	4
пиротској	—	7
пожаревачкој	—	13
шабачкој	21	8
свега	116	100

Од сто приправника положило је испит *на чисто* у гимназијама :

	1890. год.	1895. год.
у I београдској	86·05	74·19
„ II београдској	29·63	63·63
„ зајечарској	40·00	85·71
„ крагујевачкој	63·46	70·00
„ крушевачкој	—	84·62
„ нишкој	76·92	50·00
„ пиротској	—	70·00
„ пожаревачкој	—	76·41
„ шабачкој	70·00	66·67
у опште	64·44	70·92

Највећи проценат приправника, који су на чисто положили испит, био је у 1890. години у I београдској гимназији, а у 1895. години у зајечарској гимназији.

На сто приправника, који су на чисто положили испит у 1890. години, долазило је таквих у 1895. години у гимназијама :

I београдској	86
II „	215
зајечарској	214
крагујевачкој	110
нишкој	65
шабачкој	95
у опште	110

У 1895. години двојном је више приправника положило на чисто испит зрелости у другој београдској и зајечарској гимназији, него у 1890. години. У овом погледу је 1895. година боља и за крагујевачку гимназију, а гора за остале гимназије. У опште 1895. године било је више приправника који су положили на чисто испит зрелости, него пре пет година.

Одбијених на три месеца било је у гимназијама:

	1890. год.	1895. год.
I београдској	3	5
II београдској	9	8
зајечарској	4	1
крагујевачкој	3	3
крушевачкој	—	2
нишкој	3	2
пиротској	—	2

пожаревачкој	—	1
шабачкој	5	3
у свима	27	27

Од сто приправника било је одбијених *на три месеца* у гимназијама :

	1890. год.	1895. год.
I београдској	6·97	16·13
II „	33·33	24·25
зајечарској	26·66	14·29
крагујевачкој	5·77	30·00
крушевачкој	—	15·38
нишкој	23·08	25·00
пиротској	—	20·00
пожаревачкој	—	5·88
шабачкој	16·66	25·00
у опште	15·55	19·15

У 1890. години највише је било одбијених на три месеца у II београдској гимназији, а најмање у крагујевачкој.

У 1895. години проценат одбијених на три месеца био је највећи у крагујевачкој гимназији, а најмањи у пожаревачкој.

Односна размера између процента одбијених на три месеца у 1890. и 1895. години била је као 100 : 123.

Одбијених на годину дана било је у гимназијама :

	1890. год.	1895. год.
I београдској	1	3
II београдској	9	4
зајечарској	—	—
крагујевачкој	13	—
крушевачкој	—	—
нишкој	—	2
пиротској	—	1
пожаревачкој	—	2
шабачкој	—	1
свега	23	13

Процент приправника одбијених на годину дана био је овакав у гимназијама :

	1890. год.	1895. год.
I београдској	2·33	9·68
II београдској	33·33	12·12
зајечарској	—	—
крагујевачкој	25·00	—
крушевачкој	—	—
нишкој	—	25·00
пиротској	—	10·00
пожаревачкој	—	11·77
шабачкој	—	8·33
у опште	12·77	9·22

Процент одбијених на годину дана у 1890. и 1895. години био је мањи од процента одбијених на три месеца.

Процент одбијених на годину био је 1890.

године највећи у другој београд. гимназији, а најмањи у првој београдској. Године 1895. проценат овај био је највећи у нишкој гимназији, а најмањи у шабачкој.

По *успеху* било је приправника:

У гимназијама	У Г О Д И Н И 1890.				У Г О Д И Н И 1895.			
	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	13	18	9	1	2	14	12	3
II београдској	1	6	10	7	2	13	14	4
зајечарској	—	2	5	8	—	2	5	—
крагујевачкој	4	11	22	13	1	2	7	—
крушевачкој	—	—	—	—	1	5	7	—
нишкој	1	5	6	1	—	5	2	1
пиротској	—	—	—	—	—	6	3	1
пожаревачкој	—	—	—	—	2	4	11	—
шабачкој	5	6	15	4	—	6	5	1
у свима	24	48	67	34	8	57	66	10

У проценту било је приправника:

У гимназијама	У Г О Д И Н И 1890.				У Г О Д И Н И 1895.			
	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	30·23	41·86	21·93	2·33	6·45	45·16	38·71	9·68
II београдској	3·70	22·22	37·04	25·92	6·06	39·39	42·43	12·12
зајечарској	—	12·67	33·33	53·33	—	28·57	71·43	—
крагујевачкој	7·69	21·15	42·31	25·00	10·00	20·00	70·00	—
крушевачкој	—	—	—	—	7·69	38·46	53·85	—
нишкој	7·69	38·46	46·16	7·69	—	62·50	25·00	12·50
пиротској	—	—	—	—	—	60·00	30·00	10·00
пожаревачкој	—	—	—	—	11·76	23·53	64·71	—
шабачкој	16·67	20·00	50·00	13·33	—	50·00	41·67	8·33
у опште	13·33	26·66	37·22	18·88	5·67	40·43	46·81	7·09

Одличних и слабих ученика било је више у 1890. години, а врло добрих и добрих у 1895. години.

Средња оцена *успеха* износила је у гимназијама:

	1890. год.	1895. год.
I београдској	4·1	3·5
II београдској	3·0	3·4
зајечарској	2·9	3·3
крагујевачкој	3·0	3·4
крушевачкој	—	3·5
нишкој	3·4	3·5
пиротској	—	3·5

пожаревачкој	—	3·5
шабачкој	3·4	3·4
у опште	3·3	3·5

У 1895. години био је успех бољи за 0·2 процента него у 1890. години.

У 1890. години био је најбољи успех у првој београдској гимназији, а најгори у зајечарској; у 1895. години био је најбољи и подједнак успех у гимназијама: првој београдској, крушевачкој, нишкој, пиротској и пожаревачкој, а најгори у зајечарској гимназији.

По годинама живота било је у гимназијама у 1890. год. приправника од 17.—24. године, а 1895. год. од 17.—25.

У 1890. години било је највише ученика у 18. и 19. години, а у 1895. у 19. и 20.

(Свршиће се.)

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА БОГОСЛОВСКО-УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ПРИЗРЕНУ.

ЗА ПОМЕН ДВАДЕСЕТПЕТОГОДИШЊЕГА РАДА¹

ПРИРЕДИО
МИЛАН Ј. ГАЈИЋ,
НАСТАВНИК.

(НАСТАВАК)

III

Наставници Богословије

У току 25 година у Призренској је Богословији радило 26 наставника, по спреми и струкама различни. Њихова су имена: Архимандрит Сава Дечанац, Илија Ставрић, Милан Новичић, Петар Костић, Борђе С. Камперелић, Илија Вучетић, Јеврем Стевановић, Трифун Димитријевић, Апостол Филиповић, Сава Јакић, Јеромонах Мелентије Вујић, Васа Стојаковић, Васа Десић, Архимандрит Иларион С. Весић, Јеромонах Јанићије Весић, Сима Поповић, Михаило Тасић, Никола Поповић, Васа Стојановић, Милан Ј. Гајић, Стеван Стевановић, Коста Лозанић, Архимандрит Данило Недељковић, Емин Ефендија, Етем Агић и Јусуф Ефендија. Да напоменемо укратко квалификацију наставника и колико је који служио при овом задоду. — *Сава Дечанац*, рођен је у Новопазарскоме округу; учио је у манастиру Дечанима, Богословију у Београду и Духовну Академију у Русији; био је први наставник и управитељ Богословије; служио је од почетка до краја 1871|2 школске године. Сад је Жички епископ. — *Илија Ставрић*, рођен у Градаццу, у Босни, 18 маја 1864 године. Свршио је Богословију у Београду и Духовну Академију у Русији. Вршио је наставничку и управитељску дужност у Богословији од 1872|3 — 1878|9 школске године. Од 1866 године до оснивања Богословије био је учитељ основне школе у Призрену. Умро је 1879 године од богиња. Поред наставничке и управитељске дужности, уређивао је лист „Призреник“, који је излазио у Призрену на српском и турском језику. Пок. Ставрић је био узорит наставник и одличан друг; био је пун воље за рад; умео је провести Богословију кроз најкритичније тренутке

у њеном животу. Богословија му дугује вечиту благодарност за своје одржање и напредовање, а другови и пријатељи вазда ће га се сећати као узорита друга и пријатеља. Бог да му душу прости! . . . Лака му црна земља, коју је жарко љубио! . . . *Милан Новичић*, рођен у Коњуси, у Васојевићима; слушао је ванредно Историјско-Филолошки одсек у Великој Школи у Београду. Био учитељ основне школе у Призрену, од 1864 до 1871, кад је постао наставник Богословије и служио само једну годину. — *Петар Костић*, рођен у Призрену; свршио основну школу у Призрену и Богословију у Београду. Дошао је за наставника Богословије 1873 и у њој, с малим прекидом, радио до 1893|4 школске год., кад је постао директор српске гимназије у Солуну. — *Борђе С. Камперелић*, рођен у Призрену, где је свршио основну школу па Богословију у Београду. Служио је у Богословији од 1873 до 1882 године. — *Илија Вучетић*, рођен у Великој у Васојевићима; учио је основу школу у Призрену, Богословију у Београду и учитељски семинар у Русији, служио је у Богословији од 1831 до 1895, кад је постао директором српске гимназије у Скопљу. — *Јеврем Стевановић*, рођен у Пећи; свршио је Богословију у Београду; служио је само 1882|3 школске године. — *Трифун Димитријевић*, родом из Баковице; свршио је Богословију у Београду; служи од 1883 године. — *Апостол Филиповић*, рођен у Гњиланима; свршио основну школу у Гњиланима, Призренску Богословију и Учитељску Школу у Београду; служи од 1883 године. — *Сава Јакић*, рођен у Призрену; свршио основну школу и Богословију у Призрену неколико разреда реалке у Русији и слушао природне науке у Женеви. Дошао је за наставника Богословије 1887 и служио само једну годину; поново је дошао за наставника 1892 и служио такође само једну год.; 1895 дошао је и по трећи пут за наставника. — *Васа Стојковић*, родом из Далмације; дошао је за наставника као студент Духовне Академије у Русији 1888 године и служио само једну годину, па је напустио ту дужност и отишао поново у Русију, да продужи Академију. Сад је професор Богословије у Београду. — *Јеромонах Мелентије Вујић*, родом из Србије; свршио је Богословију у Београду и Духовну Академију у Русији. Постао је наставник и ректор Богословије 1888 и служио до 1891 године. Сад је епископ у Србији. — *Васа Досић*, родом из Призрена; свршио основну школу и Богословију у Призрену, за тим је продужио гимназију и редовно свршио правни факултет у Београду. Дошао је за наставника Богословије 1889 и служио до 1893 године. — *Архимандрит Иларион Весић*, родом из Србије; слушао

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Богословију у Београду и свршио Духовну Академију у Русији. Постао је наставник и ректор Богословије 1891 и служио до 1896 године. — *Јеромонах Јанићије Васић*, родом из Аустрије; свршио је на Халки Богословију и дошао за наставника 1891 и служио само једну годину. — *Сима Поповић*, родом из Босне; редовно је свршио историјско-филолошки одсек Велике Школе у Београду; дошао за наставника 1893 и служио само једну годину; сад је професор скопљанске гимназије. — *Михаило Тасић* и *Никола Поповић*, родом из Србије; свршили су Богословију у Београду; дошли су за наставнике 1893 године. Никола је одмах морао напустити дужност, по жељи пок. Митрополита, а Михаило и данас служи. — *Васа Стојановић*, родом из Србије; свршио Богословију, а дошао је за наставника Богословије 1894 године, у којој је и данас. — *Милан Ј. Гајић*, родом из Босне; свршио је редовно гимназију и историјско-филолошки одсек Вел. Школе у Београду; дошао је за наставника Богословије 1894 године, где је и данас. — *Стеван Стевановић*, родом из Србије; свршио је Богословију у Београду и Духовну Академију у Русији, дошао је за наставника 1894 год., и предавао само неколико дана, па је, преко своје воље, морао напустити. — *Аргиманд. Данило Недељковић*, родом из Србије; свршио Богословију у Београду; дошао је за наставника 1896 године, у коме се положају и сад налази. — *Коста Лозанић*, родом из Македоније; свршио грчку гимназију у Битољу и историјско-филолошки одсек Велике Школе у Београду. Дошао је за наставника 1894 године, где је и данас. — *Емин ефендија Етем Агић* и *Јусуф ефендија*, предавали у Богословији Турски језик; учили су турску школу у Призрену и предавали су по реду како су означени.

Из горњег прегледа наставничкога особља, види се, да су владале врло честе промене, што је без сваке сумње јако утицало на напредак завода. Какава је спрема наставника била, такође се види из овога прегледа, она је према приликама доста добра била, али има једна околност, која је јако кочила напредак у заводу, а то је: недовољан број наставника. — Та невоља није ни до данас престала, а можда ће још дуго трајати! . . . Било је година кад је један наставник предавао у свима разредима. У последње време почела се већа пажња обраћати на број и квалификацију наставника. Његово Високопреосвештенство Митропол. Рашко-призренски, Господин Дионисије свим силама ради, да Призренска Богословија ни у чему не изостане иза осталих модерних завода те врсте, те је нарочиту пажњу обратио на наставничко особље.

Сви наставници Богословије састављају Професорски Савет. Наставници се деле на професоре и учитеље. Професори су наставници, који су свршили Факултет Вел. Школе или Универзитет и они, који су свршили стручни завод и провели у Богословији као наставници 5 година.

Колико је наставника радило у којој години, наведићу у статистичком прегледу ученика.

IV

Ученици Богословије

У првим данима свога рада Богословија добије свога противника у ономе човеку, који ју је требао највише потпомагати, у митрополиту Мелентију. То је заиста загонетна појава за људе, који нису имали прилике, да познају стање ствари. Народ је навикао, да за све очекује савете и потпору од свога црквеног поглавара. Народу је ваљало више времена да сам увиди — благодати школе. Он је дугом практиком навикао, да има свештенике учитеље без икакве спреме и сматрао их је као просте слуге. Народ није могао одма појмити, шта то значи школа за свештенике и учитеље! . . . Црквени поглавар је такво стање благословио! . . . Из статистичког прегледа види се, да су најпре увидели благодат и практичну корист од Богословије: занатлије, трговци, сељаци а најпосле свештеници! . . . Тек је, за последњих неколико година, кад се успавана народна просвета почела будити, свештенство увидело, да није довољно за свештенички позив манастирско и основно образовање. За то свештенство за ово неколико година хита у првим редовима, да своје синове образује у Богословији.

У првим годинама богословијиног рада, ученици су били из Призрена и његове околине. Доцније се постепено ширио круг, док није захватио све покрајине у Отоманској Империји, где Срби живе. Што је за последње 3—4 године готово једна трећина ученика из Македоније то је природно и оправдано. Истина су Македонци имали на расположењу бугарске и грчке средње заводе, али се нису користили, јер су ти заводи задирали у њихову народност и веру, те су их се клонили. Они из тих завода нису могли успешно радити као народни свештеници и учитељи, јер се дух наставе није подударао са осећањима њихових сународника, што се нису образовали на свом матерњем језику!.. Тако исто и с практичне стране, Македонци се тим школама нису користили, јер је њихов главни смер био шовинизам, а сви остали обзири школске задаће били су забачени! . . . Мало су ублажиле

наваду ученика из Македоније српске гимназије у Скопљу, Солуну и Цариграду, али се и поред тога њихов број из дана у дан увећава.

Таблица статистичких података, коју за овим редовима прилажем, најверније ће представити развитак Богословије и њено напредовање. У њој ћу

изложити најважније чињенице самога завода, а то је број ученика у појединим годинама, и, колико је наставника радило у којој години, а за тим ћу се постарати, да изнесем тачне податке: о месту рођења ученика о занимању њихових родитеља и претходној спреми ученика.

Статистички преглед ученика српске православне Богословско-учитељске Школе у Призрену од 187¹/₂ до 189⁵/₆ школске године.

Г о д и н а	Припремни разред		I разр.		II разр.		III разр.		IV разр.		V разр.		VI разр.		Од свршених богослова по-стало је		Радио је наставника.	Примедбе
	уписано	свршило	уписано	свршило	уписано	свршило	уписано	свршило	уписано	свршило	уписано	свршило	уписано	свршило	свештеника	учитеља		
187 ¹ / ₂	—	—	14	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	Ове је године отворена Бого-словија.
187 ² / ₃	—	—	12	10	13	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	
187 ³ / ₄	—	—	21	16	9	9	14	14	—	—	—	—	—	—	6	2	3	
187 ⁴ / ₅	—	—	11	10	15	14	6	4	—	—	—	—	—	—	1	2	3	
187 ⁵ / ₆	—	—	11	10	10	3	12	12	—	—	—	—	—	—	2	3	3	
187 ⁶ / ₇	—	—	11	10	10	7	3	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3	
187 ⁷ / ₈	—	—	12	10	10	8	7	6	—	—	—	—	—	—	2	2	3	
187 ⁸ / ₉	—	—	12	9	9	5	9	6	—	—	—	—	—	—	1	3	3	
187 ⁹ / ₁₀	—	—	10	6	10	2	6	4	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
188 ⁰ / ₁₁	—	—	15	14	9	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
188 ¹ / ₁₂	—	—	11	8	12	10	5	4	—	—	—	—	—	—	1	1	2	
188 ² / ₁₃	—	—	10	9	7	6	8	7	—	—	—	—	—	—	1	1	3	
188 ³ / ₁₄	17	14	13	8	7	6	4	4	—	—	—	—	—	—	—	4	4	Установљен припремни разред.
188 ⁴ / ₁₅	27	15	13	10	5	5	6	3	—	—	—	—	—	—	—	2	4	
188 ⁵ / ₁₆	16	13	14	9	7	7	5	5	—	—	—	—	—	—	—	2	4	
188 ⁶ / ₁₇	31	25	15	14	6	4	7	7	—	—	—	—	—	2	4	4	4	
188 ⁷ / ₁₈	36	26	31	27	12	11	4	4	—	—	—	—	—	—	—	3	5	
188 ⁸ / ₁₉	41	28	25	22	19	17	12	9	—	—	—	—	—	—	1	6	7	
188 ⁹ / ₂₀	—	—	43	38	18	17	17	11	—	—	—	—	—	—	—	—	7	Укинут припремни разред.
189 ⁰ / ₂₁	—	—	58	42	37	36	16	16	12	11	—	—	—	—	1	8	8	Отворен IV разред.
189 ¹ / ₂₂	—	—	61	36	38	26	29	18	15	13	—	—	—	—	—	—	7	
189 ² / ₂₃	—	—	63	50	41	37	36	24	17	15	13	13	—	—	—	8	8	Отворен V разред.
189 ³ / ₂₄	8	8	80	56	52	33	37	26	25	21	12	11	—	—	—	—	10	
189 ⁴ / ₂₅	—	—	58	46	57	49	44	37	30	29	20	18	11	11	—	11	10	Отворен VI разред.
189 ⁵ / ₂₆	—	—	40	19	38	29	51	41	47	44	28	27	18	17	—	18	10	
Свега	177	119	664	501	451	360	328	271	146	134	73	69	29	29	21	80		

За 35 година посећавало је Призренску Богословију 1867 ученика. Свршила су Богословију 144 ученика; од свршених ученика: 80 је учитеља, 21 свештеник и 43 разних занимања. Дакле, Богословија, која је у првоме реду, спрема ла народне свештенике, сразмерно је дала мали број тих људи. Томе ваља дубље узрока тражити. Нећу се упуштати, на овом месту, у танко испитивање тих

узрока, него ћу само напоменути главније: 1.) што је свештенички положај био бедан и жалостан и до крајности несигуран и 2.) што су небогослови постајали свештеницима без икакве препоне. — Учитеља је највише из простог разлога: што је учитељски положај био осигура нији и свуда су богослови имали првенство на учитељска звања.

У току 25 година ови су ученици свршили Призренску Богословију и, као таки ступили у разна звања:

1. — 1873|4 године:

1. Арсеније Матић, Шијаковић — учитељ у Србији,
2. Антоније Поповић — свештеник,
3. Витомир Филиповић — умро.
4. Димитрије Костић — свешт. у Србији,
5. Јован Костић — учитељ у Србији,
6. Младен Радивојевић — трговац,
7. Петар В. Дрваревић — чинов. у Србији,
8. Риста Димитријевић — чинов. у Србији,
9. Риста Славковић — умро,
10. Саво Стојановић — свештеник у Србији,
11. Стојан Добросављевић — свештеник,
12. Станислав Богдановић — свештеник
13. Сима Јанићевић — свештеник,
14. Тома Арсенијевић — учитељ:

2. — 1874|5 године:

1. Антоније Стојановић — свештеник,
2. Божидар Миљковић — учитељ у Србији,
3. Јанићије Јанићијевић — погинуо,
4. Радован Недељковић — учитељ;

3. — 1875|6 године:

1. Алекса Милић — занатлија,
2. Апостол Филиповић — настав. Богословије,
3. Богосав Игњатовић — свешт. у Србији,
4. Василије Живковић — умро,
5. Илија Костић — умро,
6. Јанићије Стојановић — трговац,
7. Огњан Лазаревић — чинов. у Србији,
8. Радисав Мирковић — свештеник,
9. Сава М. Јакић — наставник Богословије,
10. Ђорђе Јовановић — учитељ,
11. Цветко Јовановић — механџија,
12. Аритон Костић — чиновник у Србији,

4. — 1886|7 године:

1. Димитрије Станојевић — свештеник,
2. Риста Радивојевић занатлија;

5. — 1877|8 године:

1. Алекса Вукашиновић — јеромонах у Јерусалиму,
2. Василије Антић — чиновник у Србији,
3. Ђорђе Поповић — свештеник и учитељ,
4. Коста Симић — умро,
5. Крста Симић, — учитељ,
6. Петар Јовановић — учитељ;

6. — 1878|9 године:

1. Василије Десић — чиновник у Србији,
2. Дена Стојковић — учитељ,

3. Петар Димитријевић — бакалин у Србији,
4. Сава Х. Поповић — учитељ,
5. Спира Радивојевић — учитељ,
6. Стојан Јовановић — свештеник;

7. — 1879|80 године:

1. Димитрије Деспотовић — занатлија,
2. Ђорђе Чемерекић — ђакон и учитељ,
3. Никола Ђурђевић — свештеник;

8. — 1880|81 године:

није ни један свршио;

9. — 1881|2 године:

1. Василије Поповић — учитељ,
2. Михаило Филиповић — трговац,
3. Спаса Димитријевић — занатлија,
4. Стојан Поповић — свештеник у Србији;

10. — 1882|3 године:

1. Јосиф Поповић — учитељ,
2. Јован Симић — трговац,
3. Риста Ђунковић — занатлија,
4. Сима Вељовић — чинов. у Црној Гори,
5. Стеван Дрваровић — трговац,
6. Станоје Рашић — свештеник,
7. Тома Триковић — умро;

11. — 1883|4 године:

1. Данило Катанић — учитељ,
2. Ђорђе Катанић — учитељ,
3. Манојло Лазаревић — учитељ,
4. Михаило Ђорђевић — учитељ;

12 — 1884|5 године:

1. Јован Јоцић — радник у Србији.
2. Сава Танасковић — учитељ,
8. Трајко Марковић — учитељ;

13. — 1885|6 године:

1. Дамњан Прлинчевић — учитељ,
2. Душан Кујунџић — умро,
3. Душан Жорић — предузимач,
4. Недељко Миљковић — учитељ,
5. Петар Миловановић — учитељ;

14. — 1886|7 године:

1. Благоје Кујунџић — учитељ,
2. Јанићије Славковић — учитељ,
3. Лазар Поповић — умро,
4. Михаило Јовановић — ђакон и учитељ,
5. Спаса Дебељковић — јеромонах,
6. Стеван Буковић — учитељ,
7. Стојан Капетановић — учитељ;

15. — 1887|8 године:

1. Андреја Гроздановић — учитељ,
2. Јордан Милетић — учитељ,
3. Цветко Стаматовић — учитељ;

16. — 1888|9 године :

1. Алекса Чукић — учитељ у Црној Гори,
2. Богдан Лалевић — учитељ у Црној Гори,
3. Зарија Тулафић — учитељ у Црној Гори,
4. Јанићије Ђурђевић — учитељ,
5. Лазар Студић — умро,
6. Сима Радошевић — учитељ у Црној Гори,
7. Трајко Ковачевић — учитељ,
8. Сава Поповић — свештеник у Црној Гори,
9. Илија Протић — умро;

17. — 1889|90 године :

није ни један свршио, јер је установљен IV разред;

18. — 1890|91 године :

1. Јосиф Спасић — учитељ,
2. Јован Балшић — умро,
3. Лука Хаџић — учитељ у Црној Гори,
4. Петар Поповић — учитељ,
5. Јован Стевановић — учитељ,
6. Радоња Лепосавић — свешт. у Црној Гори,
7. Сима Савић — учитељ,
8. Стерђа Ставрић — учитељ,
9. Трајко Илић — умро,
10. Стеван Јанићевић — трговац,
11. Ђорђе Бојовић — учитељ;

19. — 1891|2 године :

није свршио ни један, јер је отворен V разред;

20. — 1892|3 године :

1. Андреја Кујунџић — учитељ,
2. Богољуб Пајантић — учитељ,
3. Василије Перић — учитељ у Загребу,
4. Дамњан Исаиловић — студ. Кијев. Дух. Ак.
5. Јанко Спасојевић — студ. Моск. Дух. Ак.
6. Лазар Станимировић — учитељ,
7. Миљвоје Драговић — учитељ у Црној Гори,
8. Павле Чемерићић — учитељ,
9. Светозар Мишић — учитељ у Црној Гори,
10. Сава Шукљевић — трговац,
11. Стојан Стејчевић — учитељ,
12. Сима Бабарогић — учитељ,
13. Марко Синадиновић — трговац;

21. — 1893|4 године :

није свршио ни један, јер је отворен и VI разред;

22. — 1894|5 године :

1. Душан Поповић — учитељ,
2. Јевтимије Герић — учитељ,
3. Крста Которчевић — учитељ,
4. Марко Кунковић — учитељ,
5. Милица Тулафић — учитељ у Црној Гори,
6. Милић Дабетић — учитељ,
7. Младен Димитријевић — учитељ,

8. Манојло Мрвић — учитељ,
9. Сима Грујић — учитељ,
10. Сава Јовановић — учитељ,
11. Стеван Антонијевић — учитељ,

23. — 1895|6 године :

1. Атанасије Петровић — учитељ,
2. Благоје Петровић — учитељ,
3. Владимир Поповић — учитељ,
4. Душан Некић — учитељ,
5. Здравко Тасић — учитељ,
6. Јанко Ђорђевић — учитељ,
7. Љубомир Булатовић — учитељ,
8. Милан Никшић — учитељ,
9. Милутин Вукић — учитељ,
10. Младен Стојановић — учитељ,
11. Никола Рожић — учитељ,
12. Нађа Живковић — учитељ,
13. Обрад Поповић — учитељ,
14. Пантелија Мандић — учитељ,
15. Петар Ђићарић — учитељ,
16. Радивоје Орловић — учитељ,
17. Тома Бурковић — учитељ,
18. Харалам Илић — учитељ,

Од 14 уписаних ученика 1871|2 школске године било је по месту рођења: из Призрена и околине 12, из Приштине с Косова 1, из Тетова, у Македонији 1; свршило је основну школу у Призрену 9, у манастиру Св. Марка, код Призрена, 2, у манастиру Св. Тројици, близу Призрена 1, свршио основну школу у Тетову у Македонији 1. По родитељском занимању било је: занатлијских синова 9, трговачких 3, свештеничких 1, и земљорадничких 1. По годинама узраста били су између 13 и 18 година; пок. Сима је потпомагао шесторицу. Од 12 уписаних ученика 1872|3 школске године било је: 6 из Призрена и околине, 2 из Новопазарског окр., 1 из Велешког округа, 2 из Лесковачког округа, 1 из Берањског округа; 6 је свршило у Призрену основну школу, 2 у Лесковцу, 1 у Велесу, у Македонији, 1 у манастиру, 1 у Новом Пазару и 1 у Средској, близу Призрена; било је 6 трговачких синова, 1 свештенички, 3 земљорадничка и 2 занатлијска: по годинама су били између 13 и 24. — Од 21 уписаног ученика 1873|4 школске године било је: из Призренске околине 7, из Приштинског окр. 7, из Новопазарског окр. 3, из Пећског 1 из Врањског 1 и из Гусињског округа 1. Било је: 7 трговачких синова, 6 земљорадничких, 1 занатлијски, 1 свештенички и 6 сиротних; по узрасту су били између 12 и 21 године. — Од 11 ученика 1874|5 школске године било је из Призренског окр. 7, из Приштинског 3, и из Гусињског 1 била

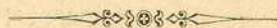
су: 3 трговачка сина, 3 земљорадничка, 1 апотекарски, 2 занатлијска, 1 свештенички, а 1 сиротан; 9 је свршило основну школу у Призрену, 1 у Пећи и 1 у манастиру Грачаница на Косову. — Од 10 уписаних ученика 1875|6 школске године било је: из Призренског окр. 6, из Гњиланског 2, из Сеничког 1 и из Новопазарског 1; била су 4 занатлијска сина, 3 сељачка, 1 свештенички, 1 трговачки и 1 апотекарски. 6 је свршило основну школу у Призрену, 2 у Гњиланима, 1 у Новом Пазару и 1 у Високим Дечанима. — 1876|7 школ. године од 11 уписаних ученика било је: из Призренског округа 9, из Србије 1 из Приштинског округа 1; 3 трговачка сина, 3 занатлијска, 2 земљорадничка и 1 свештенички; 9 је свршило основну школу у Призрену, 1 у Гњиланима и 1 у В. Хочи, близу Призрена. — 1877|8 школске године од 12 уписаних ученика, свих 12 били су из Призрена, а тако исто свих 12 свршило основну школу у Призрену; од њих су 7 занатлијски синови, 2 трговачка, 1 апотекарски, 1 сиротан и 1 земљораднички. — 1878|9 школске године уписано је 12 ученика. Од њих су: 10 из Призренског окр. 1 из Битоља, у Македонији и 1 Пећског округа; 11 свршило основну школу у Призрену и 1 у Пећи; 4 су занатлијска сина, 4 трговачка, 2 земљорадничка и два сиротна. — 1879|80 школ. године, од 10 уписаних ученика 7 је из Призренског округа 3 из Гњиланског; 7 је свршило основну школу у Призрену и 3 у Гњиланима 3 су свештеничка сина, 2 тргов., 3 занатлијска, 1 земљораднички и 1 сироче. — У 1880|81 школске године од 15 уписаних ученика. 7 су из Призренског окр., 2 из Гњиланског 1 из Црне Горе, 1 из Тетова, у Македонији, 3 из Гњиланског округа и 1 из Приштинског округа; 7 је свршило основну школу у Призрену, 2 у Пећи, 1 у Враћи, 1 у манастиру, 1 у Црној Гори, 1 у Тетови, 1 у Гњилану, у Лиљану, на Косову; 4 су занатлијска сина, 3 трговачка, 3 свештеничка, 1 земљораднички и 4 сирочета. — Од 11 уписаних ученика 1881|2 школске године 7 су из Призренског округа 3 из Гњиланског, 1 из Приштинског 7 је свршило основну школу у Призрену, у Гњиланима 3 и у Приштини 1; 8 је трговачких синова, 2 занатлијска и 1 сиротан. — 1882|3 школске године од 10 уписаних ученика 9 су из Призренског округа и 1 из Приштинског; 8 је свршило основну школу у Призрену, 1 у Приштини и 1 у средској Жупи, близу Призрена. — 1883|4 школске године од 30 уписаних ученика 17 у припремни разред и 13 у I, 19 је било из Призренског окр., 1 из Таковачког, 8 из Приштинског и 1 Гњиланског; 19 је учило основну школу у Призрену, 6 у

Приштини, 2 у Таковици и 2 у Митровици, на Косову, 10 је занатлијских синова, 4 трговачка, 5 земљорадничких, 9 сиротана и 2 свештеничка. — Од 26 примљених ученика у 1884|5 школској години било је: из Призренског округа 23, 1 из Тетовског, у Македонији и из Гњиланског 1; свршило је основну школу у Призрену 19, у Скопљу 1, у манастиру Дечанима 4, у Великој Хочи 1 и у Гњилану 1; 12 је занатлијских синова, трговачких 9, сељачка 3, свештенички 1 и гавазов 1. — У 1885|6 школској години уписано је 16 нових ученика. Од њих је било: Из Призренског округа 11, Гусињског 2, Гиланског 1, Беранског 1, Приштинског 1, Белопољског 1; 4 су трговачка сина, 2 занатлијска, 6 сиротана, 4 земљорадничка; 11 је свршило основну школу у Призрену, 3 у манастиру Дечанима, 1 у Црној Гори, 1 у Гњиланима. — Од 31 примљеног ученика у 1886|7 школској години било је: из Призренског округа 15, из Тетовског, у Македонији, 2, из Гњиланског 2, из Васојевића 2, из Приштинског 5 Гусињског 1, 1, Пећског 1, из Новопазарског 1; 15 је свршило основну школу у Призрену, у Црној Гори 4, у Пећи 1, у Новом Пазару 1, у Митровици 1, у Тетову 2, у Грачаница, на Косову, 3, у Гњиланима 2, у Врчитрну 1, у Лиљану, на Косову. 1; — У 1887|8 школској години примљено је 36 ученика; од њих је било: из Призренског округа 20, из Приштинског 4, 3 Гњиланског, 3 из Васојевића из Тетовског 1, из Сеничког 2, из Берана 2, из Новопазарског и Таковачког 1; 7 је земљорадничких синова, 4 свештеничка, 5 трговачких, 10 сиротана, 8 земљорадничких, 1 надничарски и 1 учитељски; 19 је свршило основну школу у Призрену, 5 у Васојевићима, 2 у Сеници, 1 у Новом Пазару, 1 у Дечанима, 2 у Таковици, 1 Тетову, 1 у Вучитрну, 1 у Гњиланима и 1 у Приштини; — 1888|9 школске године уписано је 40 ученика. Од њих је било: из Призренског окр. 27, из Васојевића 2, из Приштинског 2, из Гњиланског 1, из Тетовског 1, из Кумановског, у Македонији, 1, из Црне Горе 1; 30 је свршило основну школу у Призрену, 4 у Нишу, 1 у Тетову, 1 у Гњиланима, 1 у Дечанима, 1 у Котору, у Васојевићима; 7 је земљорадничких синова, 17 занатлијских, 13 сиротана 1 кочијашки, 1 свештенички и 1 трговачки. — Од 42 уписана ученика у 1889|90 школској години, било је: из Призренског округа 23, Скопљанског 4, Гњиланског 4, Приштинског 2, Пљевањског 2, из Васојевића 3, Новопазарског 3, Пећанског 1, Сеничког 1; свршило је основну школу; у Призрену 25, у Пљевљима 3, у Новом Пазару 2, у Пећи 1, у Дечанима 1, у Сеници 1, на Адрејевици, у Црној Гори, 1, у Бањанима 1, у Коњу 1, у Пријепољу 1, у Гњиланима 2, у Добротину 1; од њих је 19 занат-

лијских синова, 6 земљорадничких, 8 трговачких, 4 свештеничка, 3 сиротана, 1 учитељски и 1 надничарски. — У 1890|91 школској години уписано је 58 ученика. Од њих је било из Призренскога окр. 31, из Приштинског 9, из Скопљанског 6, Тетовског 4, Белополског 1, Ђаковачког 1, Пљеваљског 2, Беранског 1; свршило је основну школу у Призрену 28, Скопљу 3, у Пећи 2, у Зочишту, призренски окр., 2, у Гуштерици, Приштински окр., 2, у Беловишту, Тетовски окр., 1, Белом Пољу 1, у Бањанима, Скопљански окр., 1, у Штрицима, на Косову, 3, у Великој, у Беранима, 1, Вучитрну 2, у Гњиланима 1, у Липљану 1, у Пешчи Берански округ, 1; од њих су 10 свештеничких синова, занатлијских 12, трговачких 8, учитељска 3, чиновнички 1. — Од 62 уписана ученика 1891|2 школске године било је: из Призренског окр. 33, из Приштинског 8, Тетовског 2, Кратовског 1, Беранског 2, Црне Горе 1, из Гусиња 1, из Прешевског округа 2, Скопљанског 2, Гостиварског 2, из Васојевића 1, Дибре 1; свршило је основну школу: 20 у Призрену, 3 у Приштини, 2 на Андрејевици, 1 у Кратову, 2 у Тетову, 1 у Пљевљима, 1 у Тоцима, Пљеваљски округ, 1 у Гњиланима, 2 у Великој Хочи, 1 у Чучарима, Скопљански округ, 1 у Гостивару, 1 у Ђурђевим Стубовима, Берански округ, 1 у Вучитрну, 1 у Тресончу, Дибра, 1 у Митровици, 1 у Љубижди, Призренски округ, 1 у Скопљу, 2 женске у Србији. Од њих су: 18 занатлијских синова, 12 свештеничких, 8 трговачких, 8 сиротана, 11 земљораднич. 2 служитељска и 1 учитељски. — Од 63 уписана ученика 1892|3 школске године било је: из Призренског округа 19, Приштинског 17, из Берапа 6, из Кратовског округа 4, из Скопљанског 4, из Тетовског 2, Гостиварског 2, Кумановског 1, Пљеваљског 1, Пећског 1, Сеничког 1, Новопазарског 2; свршио је основну школу: у Призрену 15, у Штрицу 4, у Љубижди 1, у Скопљу 2, у Дечанима 1, у Пећи 1, у Грачаници 2, у Маврову, гостивар. округ, 2, у Приштини 3, у Тетову 1, у Митровици 1, у Гњиланима 2, у Кратову 3, у Ђурђевим Стубовима 6, у Куманову 1, у Новом Пазару 2, у Липљану 1, у Сеници 1, у Чучарини 1, у Пљевљима 1, Кучевишту 1, у Гостивару 1; По занимању родитеља било је: ратарских синова 16, трговачких 15, сиротана 10, свештеничких 8, учитељских 1, надничарских, адвокатских 1. Од 80 уписаних ученика за 1893|4 школску годину било је: из При-

зренскога округа 30, из Велешког 7, из Приштинског 8, из Кочанског 7, из Битриског 1, из Пријепољског 3, из Тетовског 3, из Скадарског 1, из Митровачког 2, из Кумановског 1, Беранског, 2, Гостиварског 2, Кратовског 1, из Црне Горе 3, Новопазарског 2, из Дибре 4, из Нововарошког 1; свршило је основну школу: у Призрену 38, у Гњиланима 2, у Ораховцу, Велешка нахија, 1, у Скопљу 3, Гостивару 1, у Пријепољу 2, у Тетову четири, у Тоцима, Пљеваљска нахија, 1, у Скадру 1, у Дубоком Поточу, Митровачки округ, 2, у Нагорчану, Кумановски округ, 1, у Ђурђевим Стубовима 2, у Ораховцу, Призренски окр. 2, у Љубижди 2, на Андрејевици 3, у Кратову 1, у Штиткову, Ново варошком окр., 1, у Новоме Пазару 1, у Приштини 1, у Беранима у Средској 1, у Митровици 1; по родитељском занимању било је: 23 ратарска сина, 15 занатлијских, 12 свештеничких, 14 сиротана, 10 трговачких, два учитељска, 1 надничарски, 1 Њијин, 1 чиновнички. Од 58 уписаних ученика за 1894|5 школску годину било је из Призренског окр. 28, из Сеничког 3, из Приштинског 5, Ђаковачког 1, из Малеша 1, из Дибре 4, из Кратовског округа 2, Гњиланског 1, из Скадарског 1, Пећског 1, Пљеваљског 2; свршило је основну школу: у Призрену 27, у Сеници 3, у Ђаковици 1, у Гњилану 3, у Берову, Дибра, 1, у Галичвику 1, у Ораховцу, Призренски округ, 3, у Вучитрну 2, Кратову 1, Кормиљанима, Гњилански округ, 1 у Куманову 1, у Скадру 1, у Македонији Девичу 1, у Пљевљима 2, у Великој Хочи 1. Ратарских је синова 17, занатлијских 9, трговачких 10, сиротних 6, надничарска 2, учитељска 2. — Од 40 уписаних ученика за 1895|6 школску годину било је: из Призренског округа 27, из Кумановског 2, из Велешког 1, из Дибре 2, из Беранског округа 1, Пећског 2, Гњиланског 1, Кратовског 1, Скадарског 1, из Лазаро-пољске околине, у Македонији 1; свршило је основну школу: у Призрену 18, у Кратову 2, у Пећи 2, у Зетову, Велешки округ, 1, Куманову 2, у Берову 1, у Врачевима, новопазарски округ, 1, у Гњиланима 1, у Ораховцу, призренски округ, 16 је занатлијских синова, 11 трговачких, 8 ратарских, 2, свештеничка, 1 учитељски и 2 надничарска. ¹⁾ —

¹⁾ И место нахија називао сам округ или околина, то сам називао по главним местима, да би се имао тачнији преглед ученика по месту. —

НАУКА И НАСТАВА

РУЧНИ РАД

У МУШКОЈ ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

од

Јов. С. Јовановића

УЧИТЕЉА И УПРАВИТЕЉА УЧИТ. КУРСА ЗА РУЧНИ РАД.

(НАСТАВАК)

Одмах после Коменскога јавља се:

Џон Лок (1622—1704) велики педагог и философ. У своме делу „Мисли о васпитању“ Лок тражи, да сваки одраслији ученик *изучи по један прави занат, па шта више и два и три, али један сасвим добро*⁴. Своје мисли увек је заступао са здравственог гледишта, јер је у телесном раду тражио душевни одмор и обратно — а то је потребно за сваког грађанина. Ну, он не захтева и *прави занат* ради заната, већ ради *одмора*, као корисно и здраво занимање. Он препоручиваше за сеоски сталез практички рад на њиви, у пољу и око стоке, а за варошки ове занате: *столарство, дрводељство, мловање, прераду метала* и друге корисне вештине.

За овим се јавља:

Русо (1712—1778). Он је много одређеније изашао у своме „Емилу“ с мислима о ручном раду као о васпитном средству. Деца, по његовом, добијају преставе и појмове од оних ствари, које су сама начинила, и то много јасније и потпуније, него кад им се само речима казује, или поуком других. Код њега је ручни рад средство за развијање духовне снаге, јер се разум не потчињава ропски туђем ауторитету. „*Чула нас уче, да познамо употребу наше снаге, односе нашега тела према околним предметима и употребу оних алатака, које нам је природа дала. Наши први учитељи, то су наше руке, очи и ноге. Ставе ли се књиге на место ових, онда не учимо да распознајемо, него само туђим знањем да се служимо; онда нас уче много да верујемо а никад и ништа да знамо. Да бисмо научили да мислимо, морамо наше чланове тела, чула и органе вежбати, јер су они сиправе нашега разума*“⁴. Он дакле захтева ручни рад, да бисмо били самостални у мишљењу, а тражи стручан занат, да бисмо били независни грађани. Он иде тако далеко, да и од самих царева тражи специјалан занат. „*Ја захтјевам занат, један прави занат, чисто механичку вежбу, где руке више раде*

но глава, су чим се истина неће стећи богатство, али који ће богатство учинити излишним“⁴. И није никакво чудо, што после оваких мисли видимо хиљадама племића с разним занатима, а међу њима и Лудвика XVI с браварским занатом, који захтевима Русовљевим следоваху. „*Шта, мој син на занат?... Мој син занација?... Господине, шта мислите Ви?!...*“ *Ја мислим, госпођо, боље но Ви, који би хтели да га тако васпитате, да није у стању да буде ништа више, но какав лорд, маркиз, владар, и једног дана може да више но и — ништа. Ја хоћу да му прибавим један ранг, који неће моћи никад изгубити, који ће му увек прибавити поштовање: Ја хоћу да га васпитавам за човека! Рекли Ви шта хоћете, али ће он с овом титулом наћи много мање равних себи но са свима онима, које ће од Вас добити!...*“

Русо тражи у своме „Емилу“ да се ученик научи вежби разума, разумевања и расуђивања и вежби употребе удова с разумом, па тиме да се створи биће, које мисли и ради. Ове васпитне идеје биле су више за домаћу, појединачну наставу, и оне су потребне на домовима, јер Русо беше проповедник појединачне наставе, па се с тога и она опробала у пракси, само на племићским домовима, а у школи не.

Наскоро за њим јавља се отац филантрописта, који први заведе ручни рад у школи

Базедов (1723—1790). У његовој школи, поред умне наставе, беше заведена радионица, у којој су рађене ствари столарске и стругарске, повезивање књига и картонажа. Овим је хтео да одржи везу између тела и душе, која беше оинтересена једностраним занимањима. По њему, виши сталези за то прибегавају *најлуђим и најшкодљивијим стварима*, што не знају, сем читања и писања, ничим другим да прекрате време.

Салцман (1744—1811) је тражио, да деца уче и раде телесно збиљски, јер телесна снага треба да се вежба, да не зарђа. Он руке назива *најлеменитијом алатком* човековом, јер без руке човечији ум не уме ни мало да покаже своје моћи. Поред тога и сваки племић треба да зна занат, јер може доћи време, када ће му требати руке, а он их неће моћи употребити. Деца по природи теже да праве поштогод рукама, и то је добро; јер се не уче разврату и лењости већ *раду*. И код Салцмана видимо Русовљеве идеје готово свуда у његовим списима.

Противницима ручног рада, својим колегама, овако одговара: „*Највећи део сумње биће ипак да потиче отуда, што највећи део од господe васпитача нису ни сами вични ручном раду, па за то вичу на овај начин васпитања и хтели би да га исмеју*“. Салцман је имао свој завод у Шнеифенталу, где је поред школе завео и радионицу. У радионици су рађени: дуборез, картонажа, дрводељство, котаричарство, лакирање и шлифовање стакла.

Његов су завод ученици веома заволели, јер у њему добиваху и духовну и телесну храну. Отуда после видимо где племићи са својих дворова из Скандинавије, Енглеске, Швајцарске, Португалске и Немачке шаљу своју децу у ову школу.

У раду на Салцмановом заводу највише се одликовао **Блаше** као практички наставник. Он је овај предмет потпуно методски удесно и доказао у својем спису „*Дечија радионица*“ да је ручни рад у самој школи изврсно средство за васпитање. Да није било Блашеа можда би Салцман остао само као покушач.

Но, ова се мисао наскоро промете у просто механичко и занатлијско образовање. Тако **Неста-лоција** видимо где тражи да се ручни рад ради једновремено с другим радом (нпр. да деца плету, док се рачуна). Њему је била тековина главно, јер је тражио да деца себи привређују издржање у *Заводу за сирочад*. Он је тражио у школи само рад за сироте, а не као рад за образовање целог човека и за свакога.

Феленберг је тако исто ишао у другу крајност. Он је дао ручном раду у настави 10 часова дневно и то му је било главно, а настава спореднија. Школска настава била му је више за објашњење онога, што се предавало. У школу је увео пољске и домаће радове. То је била више пољопривредна школа, која је доцније многим државама послужила за углед при оснивању исте врсте школа.

Но доцније (1808) он основа „*Завод за васпитање и образовање синова из вишег сталеза*“; те поред јахања, играња и борења заведе и музику, дрводељство, картонажу, цртање и моловање. Овај се завод брзо прочу, јер у њега после две године дође **Блаше**, који му подиже углед, те опет поврвеше синови из свих племићских породица, па и из самих владалачких домова.

У исто време појави се у Чешкој свештеник а доцније владика

Киндерман, који у својој епархији беше завео, по свима школама, поред обичне наставе *илетене, шивење, предене, чешљање вуне, неговање воћака у опште, баштованство и свиларство*.

По његовом примеру за неколико година рашири се ручни рад по целој Чешкој и Моравској, те на многим школама би заведен. Влада прихвати ову ствар, те постави добре учителице за *предене и шивење*, а све друго беху дужни учитељи да предају. Поред овога, влада беше одредила одличним учитељима и ученицима награду. Овако уређене школе и овакав одзив од владе, донео је благотворни утицај. Народ беше и онако осиротео, те кад ученици почеше да доносе кући по штогод од зарађенога, родитељи увидеше двоструку корист од школе и почеше ревностно слати децу. И ово је толико утицало на чешки народ, да је заволео основну наставу и помоћу ње би просвећен и разви своју индустрију дотле, да се оспособи за националну борбу. Данас је Чешка „*алем*“ у крупни аустријској. Немци се сад боје Чеха, да их својом индустријом и национализмом не претопе у се.

После Киндермана наступише ратови, који упропастише и сузише његово начело. У Чешкој данас ретко где има ручног рада у школи, али за то више у народу. Оне огромне фабрике, оне индустријске творевине, она домаћа производња и индустрија, јемство је Чеху да се поузда у своју јачину. За све ово Чешка има једино да благодари Киндерману.

После свих ових настраних покушаја, *ручнога рада* као да беше нестало. Тек се у половини овога века јавља

Фребел творац дечијих забавишта, који поново покрену успавану идеју о ручном раду у школи. Он је био први, који је основао погледе своје на педагошкој основи. Ну не беше те среће, да своју замисао и изведе. Године 1829 у Хелби беше заосновао школу, у којој су били часови ручног рада половина дневног рада. Он набрзо задоби толико непријатеља, да је морао одустати од овога. Доцније, размишљајући о својем почетку и видевши шта му не достаје, пренесе ову идеју као природно и неопходно васпитно средство у *дечија забавишта*, захтевајући, да свако дете ваља да промисли о свему што учи. И данас, где се год мисли озбиљно о народној просвети, ту се ручни рад заводи и у дечија забавишта.

Хербарт захтева ручни рад као *дошуну васпитне наставе и као најизвршнију — особиту интензивност за очигледност*. Он успавану идеју ручног рада оживе и поче практички изводити. Нарочито се за време Хербарта одликовао његов ученик **Цилер** († 1883) као практички примењивач, који је тако далеко терао, да је тражио да се *према ручном раду концентрише школска настава*, те се с правом подиже ужасна вика.

Заслуга је Хербартових и Цилерових ученика, што успеше, те успавана идеја оживе и о њој се поче водити више рачуна.

Е. Шваб са својим списом „Школе за рад“ износи идеју ручног рада с педагошког и хигијенског гледишта, тражећи да се сада једнострано умно образовање замени са стварним школовањем.

За овим наскоро устаје и грофица г-ђа **Билв**, тражећи, да се у задатак школе стави умножавање умења и умножавање способности за делање, јер ће онда дати прилике младалачкој моћи да ствара, а неће бити школа за морање.

Ово је у главном конац, који нас проводи кроз историју развитка идеје ручног рада. Читаоци су већ опазили, да поред тога, што ова идеја није нова, већ се кроз три столећа протезала, да је она кроз разне фазе пролазила и разним циљевима намењивана. И као што се увек лутало, док се није дошло до праве истине, тако се и овде чинило, — док се није дошло до тога, да се ова ствар почела озбиљно да разматра, и приводи у дело.

Ово до сад што рекосмо беше управо почетак или боље рећи покушај с овом идејом, а тек ово шездесетих година овог столећа видимо, да се озбиљно ради на завођењу ручног рада у школи. Идеја је била већ позната, те није ни чудо што у поменутих годинама видимо да се на више места једновремено приступало остварењу.

Први покретач беше:

Данска. Она прва нареди својим учитељима, да се пријављују на курсеве, и поможе предузеће са око 12000 динара. Била је сретна, што се у њој беше родио **Клаузон Каас** (Klauson Kaas), који беше племић, коњички капетан у данској војсци.

Интерсно је, како је Каас дошао на идеју ручног рада. Он беше премештен у омању варош, где беше школа (овако као што је при Богу већином у нас данас), мрачна, уска, ниска, тескобна, јадна и жалосна. Он намисли да сам васпитава своју децу. Размишљајући о методи, како да школује своју децу, сети се како је радо помагао своје оцу, кад је овај радио у домаћој радионици, после војничких вежаба, ради забаве. Сећао се, како се радовао опоме што је сам начинио, па намисли да то опроба са својом децом, не би ли им омилио рад и извјежбао руке, те оспособио за духовни посао. И он је у овоме успео те га први покушаји и охрабрише. Он је најпре радио с децом ручни рад на после умни, при чему му беху необично пажљива, схватљива и промишљена. Охрабрен овим, он је дошао на мисао, да телесни и умни рад, везани уједно, васпитавају целога човека. За

2—3 сахата он је успео, да много што шта деца науче, да начине сама. Рад је деци постао најмилија игра у радионици, те им пробуди наклоност к раду. А колико се тек радоваху, кад нешто сама ураде! У једном свом јавном говору вели овако: „Овим се буди у деце, као и код одраслих, свест о самопоуздању... и дејствује врло благотворно и на жезлу и на вољу“. Деси се често по неки ученик, који у школи изгледа глуп и туп. А нека се само пусти у радионицу, па ће се видети колико он вреди. Често је такав ученик доцније и у самом школском раду марљивији.

Што је ствар у Данској у застоју, мора се приписати Каасовој погрешци, коју је хтео он доцније да исправи, али је било доцне. Ствар је у овоме. Мислио је да ручни рад пресади у народ, а не у школу, јер народ беше осиромашно, те да му ручни рад буде срество за зарађивање а богатима као корисно занимање. Каас беше толико онијен овом идејом, те наскоро напусти војску и сав се посвети овој ствари и пресели се у *Копенхаген*. Ту отпоче живо претресати у штампи и на јавним предавањима ову ствар изнесавши своја искуства. На скоро видимо и вредног учитеља са Литланда **Рома**, где заједно покренуше два листа за ручни рад. Одмах основаше и курсеве за ученике и учитеље и постигоше велики успех. Мало доцније основаше друштво: „*Централно данско друштво за домаћу радиност*“. Ово друштво разви толику радљивост, да одмах поникоше у земљи разни курсеве и школе за ручни рад, па ни сами се сељаци не устручаваше да буду чланови овога друштва. Ослобођен оваким успехом, он покуша и код владе, која га поможе са 2400 динара за отварање курса. Курсеви су обично трајали по шест недеља, а предавало се: *столарство, дрворез, дуборез, илетарство, четкарство, књиговезништво, картонажа и кипорештво*. Учитељи се истина нису у свима овим радовима вежбали, али су добили основе, тек да могу отпочети рад, а усавршавање би дошло само по себи, тек доцније. По свршетку курса учитељи су заводили радионице, за децу, која не иду у школу. Ствар је необично брзо напредовала, али је у брзо наступио и назадак. Узело се веома много предмета за рад, па се није могло савладати све. Ствар беше више посвећена домаћој индустрији и радиности, методски несређена, а школу беше оставила у занећак. Ову је погрешку у брзо увидео Каас и дође на мисао, да би сву важну требало обратити школи, у којој је најлакше радити. Али само друштво које узме на се иницијативу завођења рада, одмогло му је, јер рађаше у противном правцу. Он се наљути, остави друштво

и задржа управу над некојим курсевима. 1815 године видимо га у Немачкој, где руководи учитељске курсеве за ручни рад. На тим курсевима је износио, да је *ручном раду место: основна школа, а циљ: вежба руке за интелектуални развитак и хармонијско образовање тела и душе.*

„Друштво за домаћу радиност“ данас се труди, да Касову идеју приведе у дело. Оно данас броји око 300 школских радионица, сем оних, које беху за све и свакога. У последње време као да је ствар пошла још живље, јер се свуда у основним школама гради и *сала за слојд.*

Ми смо нарочито овде опширније говорили о раду Касовом, да се види, како и најбоља идеја и код најбољег одзива може пронасти са неуспешности. Ово нам је добра утеха, а и лекција, да наша ствар може само онда добро напредовати, кад будемо радили промишљено и поштено.

Ну и ако ручни рад скоро пропаде у Данској, ми га видимо код њене најближе сусетке, у

Шведској. У њој је ова ствар раније завођена, али више приватно, и без велике галаме. Тако се помиње, да је *Густав Бергер* у својој „Дечијој Кући“ завео ручни рад још 1776 године, и још неколико њих, али о тим покушајима мало што знамо у јавности.

Читаоцима ће бити по свој прилици познато, да је настава у Шведској више у приватним рукама, него у државним. И онда кад Касови покушаји беху крунисани успехом, у Шведској поникоше друштва (по Касовом примеру) за домаћу радиност, па почеше ручни рад заводити приватно по основним школама, огледа ради, а доцније као обавезан предмет. Тако 1877 године заузео се за ову ствар озбиљно и сама влада, давши свакој школи, која заведе ручни рад 100 динара. Влада намисли, да ручни рад заведе на учитељским семинарима, а у овоме је помагаше управитељи школа, јер се својски заузеше за сам предмет. И ако се овоме скупштина противила, влада опет успе. Свуда беше предмет као необавезан, више огледа ради, а 1880 године видимо га у *Штокхолму* на 130 школа као обавезан.

Како увераваше мој уважени наставник овога предмета г. *Урбан*, овај је предмет тако срастао за народ шведски као потреба, без које данас не може да опстане ни једна гимназија у њих, ако на њој није заведен ручни рад. Јер родитељи неће да шаљу своју децу у таку гимназију.

Као год што беху у Данској завладала два правца, исто је тако било и у Шведској. Један је захтевао ручни рад *као средство за зараду, а други као средство за образовање и васпитање — за рад због самога рада и навике на њ.* Што је овај други

правац претегао и победио, те данас видимо у свима народним школама ручни рад заснован с педагошког гледишта, има поглавито да се благодари **Соломону Отб-у.** За спомен своје покојне жене он заснова у Њесу (Nääes-y) учитељски семинар, са задатком, да ствар обради систематски и методски, не би ли овој ствари ујемчно трајну основицу. Он је у овоме успео. Код њега се започиње рад само с једном алатком „*слојдовим ножем*“; а постепено се с разноврсношћу рада умножава и број алатака, тако, да на послетку видимо ученика са свима столарским алаткама и савршеним столарским радом. У овоме да успе, Соломону је много помогло што се користило погрешком данском, јер у њих беше много предмета и много алатака од једном. Но, доцније је од овога одступило, имајући пред очима дечију моћ телесну и душевну, те је више врста рада унео. Тако се данас код њега ради: *столарство, стругарство, лимарство, поправка домаћег посуђа, оправка кола и пољопривредних алатака и кућњег намештаја.* Ова је школа данас толико на гласу, да се на њу цео свет угледа. И оно што ми данас износимо систем је Њесов—управо Соломонов, само с извесним одступањем, према приликама. Ма где да се доцније заводно ручни рад, ни једна влада није оставила, а да своје људе не пошље, да ствар што боље проуче на Соломоновом заводу.

Но, да ствар до овога дође у Шведској много је помогло „*друштво за домаћу радиност*“, које је, поред владине помоћи, давало школама до 36000 динара годишње. И свуда је завођен *слојд* (по њиховом изговору тако, а пише се *Slöjd* што значи прераду дрвета), који је у неким местима уведен као *половина* дневног рада наставног, и ту га почињу изучавати и сами букварци. Најобичније се предаје у школама ручни рад од $2\frac{1}{2}$ —5 или од 5— $7\frac{1}{2}$ сахата по подне, сваког дана; али је највећи број школа са 4 часа недељно. Све што израде ученици у огромној већини школа *продаје се*, да би се, поред оне помоћи државне, од 100 динара и друге друштвене, могла издржавати школска радионица. Ученик може од свога материјала да израђује предмете и за своју домаћу потребу. У радионици руководи радом сам учитељ или учитељица, а помоћнике добијају тек кад број порасте преко 20 ученика. Награда је за овај посао учитељима од 100 до 350 динара годишње, а сад се ради на томе, да учитељи добијају 250—500 динара, а учитељице од 150—350. Једне године беше влада упутила питање на учитеље: „Може ли се ручни рад завести у школи?“ Од огромне већине одговор је у главном гласио: *да је ручни рад не-*

ошодна потреба; да се ручним радом подстиче учење у школи и да се њиме особито развијају социјалне врлине: пажљивост, чистота, марљивост, дружелубље, љубав к раду, постојанство, самопоздање и истрајност. Већина је захтевала да се ручни рад заведе као обавезан предмет за све ученике и све школе па и гимназије. Влада заведе ручни рад као необавезан предмет, јер се томе противљаше народна скупштина. И, као што мало пре напоменух, ретка је школа, која не би имала радионицу за ручни рад.

Покрет који се учини у Шведској и Данској захвати и

Немачку. После Фребела последоваоци његови веома се живо заузеше за ручни рад. Они позваше из Данске *Клаузона Каса* на скупштину „општег васпитног друштва“, на којој је држао предавање о *ручном раду*. Касово предавање би примљено с одушевљењем, јер беху заборавили на своје великане, Базедова, Салцмана, Блашеа и Фребела. Одмах за Касовим предавањима јавља се на свет Ханеманова књига *„Ручни рад у мушкој школи“*, којој беше циљ, да Касове идеје разјасни, и она постиже сјајан успех.

Ханеман у тој књизи вели дословце овако: „Економска оскудица, у којој је био запао немачки народ после великог берзанског пада, приморао је мислиоце, па и оне више, који стоје на крми, да управе своје погледе на положај масе, на *нижни сталез*, који чини широк основ друштвене пирамиде... Увиде се, да у овом слоју друштвеном леже услови за друштвено благостање и сигурност. Прекиде се с назорима о заслуги без муке и дође се до закључка, да један велики део несреће лежи у томе, што се рад презире, не поштује и не цени. Сташе се испитивати узроци и нађе се, да народ нема *нужне способности за рад*. И на један пут сви се *сташе бринути*, како да се пробуди, како да се очува и даље усаврши *воља и способност за рад*. И је ли ту *имало што боље, но нега рада у школи и у младићско доба?! Изгледа, да је Клаузон Кас био прави лекар, који ће народ излечити од опасности, која му прети.*“

1876 године Каса позва у Берлин „Централно друштво за раднички сталез“, да држи јавно предавање. После његовог предавања састави се *Друштво за домаћу производњу*, коме беше задатак, да по Касовим мислима шири рад у школи и породици. Друштво је постизавало циљ заводећи пододборе, који су радили, да се у народним школама отворе радионице, а само за то, да се ручни рад заведе као предмет на учитељским школама. Друштво одмах посла учитеље у Копенхаген, да

се спреме на Касовом курсу, па ће после сами отворити курс у Берлину. Срећом по ручни рад у Филаделфији беше изложба светска, те на њој беше најгоре заступљена привреда немачка. То покрену све мисаоне људе на размишљање, а друштву отвори веће поље за агитацију, те разни друштвени пододбори призиваху Каса, да им држи предавања о ручном раду. Кас се одзивао њима и увек са собом носио радове својих данских ђака. 1879 године већ се реши, те Каса позва да држи курс из ручног рада у *Емдену* у Хановерској, обласна управа, која даде на тај циљ 1500 марака, а њему се плати од сваког курсисте по 80 марака и бесплатан стан, за њ и његова два помоћника. На курс дођоше 63 слушаоца с разним звањима. Било је: гимназијских учитеља, директора народних и грађанских школа, над и подучитеља, учитеља за глухонему децу, учитељица дечијих забавишта итд. На курсу се радило од 8—12 пре и од 2—6 после подне сваког дана. Изучавало се: *столарство и политирање, котаричарство, четкарство, радови од сламе и рогоза, картонажа и књиговезништво, дрворез тестерицом и дуборез*. За све ове радове имао је за помоћнике веште мајсторе. Кас је држао предавања, после којих се саветовао и договарао о овој ствари. При завршетку предавања донета је ова ресолуција:

1. Данашње једнострано васпитање не развија све моћи човекове, а ручним радом ће се приближити један корак ближе свестраном развоју.

2. Ручни рад образује руку и око и оспособљава човека за живот.

3. Нужно је да свака школа има одељење за ручни рад и да има башту.

4. Ручни рад треба да је у органској вези с осталим предметима, те да се узајамно помажу. Рад у радионици треба да је под управом учитељевом, а за то га треба оспособити још на учитељској школи.

5. Треба радити свим силама, да се ручни рад усавршава све више, и да буде примљен у школу као предмет. —

У Немачкој за тим почеше ницати школске радионице и учитељски курсеви на све стране.

1880 године министар народне привреде с министром просвете позва Каса, те овај пропутова Горњу Шлезују, где беше завладала крајња сиротиња. Ово је имало успеха, јер у многим местима засноваше школе за рад. За овим поникоше многа корисна друштва за ручни рад и свуда се отвараху школске радионице. Данас у Немачкој има чак и университета, на којима се ручни рад предаје. И није ни чудо, што и у њих видимо готово

сваку школу с ручним радом, и где се ни једна гимназија не може да одржи ако нема у њој ручног рада.

Далеко би нас одвело, кад бисмо овде о свима појединостима говорили. Оволико изнесосмо само прегледа ради, да бисмо се и ми користили у својој почетку овим туђим искуством.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

О ПОСТАНКУ МИНЕРАЛА У ПРИРОДИ

и

О ЊИХОВОЈ ВЕШТАЧКОЈ РЕПРОДУКЦИЈИ

НАПИСАО

Ник. М. Ракић

ПРОФЕСОР

(СВРШЕТАК).

3.

Примери вештачке репродукције утицајем гасова.

а. Репродукција цинабарита.

Репродукција цинабарита има важну примену у индустрији. Цинабарит се добија по лабораторијама директно загревањем сумпора и живе, па се дестилацијом добија фиброзна и компактна маса. Може се репродуковати и другим методама.

б. Репродукција сфалерита.

Овај се минерал налази као споредни производ високих пећи, где се топе цинкне руде. Вештачки га је репродуковао Lénarmont загревајући до 200° растворен аморфан цинк у сумпорводонику у затвореном суду. Dugocher га је добио проводећи кроз усијану цев смесу сумпорводоника и пару хлорида цинка. Baubigny га је добио, кад је раствор киселог цинксулфата заситио сумпорводонику, па је тај раствор у затвореном балону изложио за неколико дана температури од 80°.

с. Репродукција циркона.

Репродуковао га Н. Sainte-Claire Deville и то проводећи силицијум флуорид преко циркона и то при високој температури или што је све једно исто: проводнио флуорид циркона преко силиције при истим околностима.

д. Репродукција каситерита.

Први га је вештачки репродуковао Daubrée. Он је у порцеланску цев, усијану до црвеног усијања, довео у додир водену пару и пару бихлорида ка-

лаја. Двојном декомпозицијом створише се сјајни кристали облика, боје и састава каситерита.

Н. Sainte-Claire Deville и Caron су га репродуковали распадањем калаја флуорида утицајем водене паре при црвеном усијању.

Н. Sainte-Claire Deville га је добио и тако, што калајна киселина кристалише у облику каситерита, кад се преко ње проводи струја хлороводничне киселине при високој температури. Ако је струја брза, онда се јавља пренос елемената употребљеног станиферног реактива, т. ј. образовани хлорид калаја утицајем водене паре одваја кристале каситерита чак при крају цеви. Исти испитивач послужив се методом Daubrée-а добио је кристале облика природног каситерита.

4.

Примери вештачке репродукције влажним путем.

а. Репродукција соли.

Репродукција соли бива сублимацијом и као такав производ налази се у високим пећима. Исто тако може се вештачки добити и растапањем, али најобичније се добија испаравањем раствора, како је у природи постала. Весquierel је добио случајно, приликом репродукције хлорида олова, изложив лаганом испаравању, раствор хлорида натријума, сулфата бакра и неколико комада галенита.

б. Репродукција анхидрита.

Може се извршити и сувим путем (Mitscherlich и Manross). Hoppe-Seyley га је добио, када је гипс у затвореном суду и у присуству воде загрејао до 140°; гипс се тада трансформише у једну фиброзну материју, која није потпуно дехидратисана. Анхидрит је репродуковао поменути испитивач, кад је у место чисте воде узео засићен раствор натријумхлорида или калцијумхлорида. Но готово свагда се анхидрит хидратише у хладном раствору и прелази у гипс.

Struve је репродуковао анхидрит испаравањем раствора сулфата креча у сумпорној киселини.

с. Репродукција калцита и арагонита.

Говорећи о води, у погледу њене улоге при стварању минерала, видели смо, да она свагда представља раствор разних минералних материја. Међу овим супстанцијама, нарочито код обичних извора, има вавек карбоната креча у виду бикарбоната; видели смо даље, да га она депонује чим изађе на слободан ваздух. Па овај начин постанка употребљен је најчешће и по лабораторијама. Истина да се кречњак може добити и сувим путем, којим је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

први пут James Hale поступио и тиме започео прву серију вештачки репродукованих минерала. Истом методом послужили су се при вештачкој репродукцији Bichof, Rose, Siemens, Faraday, Gay Lussac и Debray.

Важним путем га је репродуковао G. Rose и показао, да се том приликом добијају кристали калцита и арагонита, који се таложе на разним тачкама суда и услед различне температуре суда. Испитивањима се доказало, да се кристализација арагонита врши брзо, кад је топло, а да калцит кристалише како из топлог тако и хладног раствора.

Ако се евапорација раствора бикарбоната врши у широком и отвореном суду, онда зидове и површину течности превуче као нека кора, која се састоји из кристала калцита.

Ако евапорација бива лагано у суду, који је непотпуно затворен, онда су калцитови кристали доста водуминозни.

Ако је евапорација при благој температури, онда површина течности превуче се кристалима арагонита а дно кристалима калцита.

Ако се помешају раствори калцијумхлорида и алкалног корбоната, тада се добију ромбоедри калцита.

Када се растопи смеша калцијум хлорида и натријум корбоната и то се стави у воду, онда ће се створити раствор, из кога се одвајају кристали калцита. Ово се исто добија, кад се хлорид калцијума замени карбонатом креча.

Раствор хлорида калцијума, декомпониран утицајем натријумкорбоната или амонијаком при топлоти, даје талог, који ускоро кристалише и личи по особинама на калцит. Ако се ради при температури кључања, онда распадање утицајем натријумкарбоната биће брже, а када распадање бива утицајем амонијумкорбоната, онда може бити и при нижој температури.

Из свега видимо, да калцит кристалише при извесној температури. Да би ово потврдио, G. Rose је растворио у топлој води бикарбонат креча, који се налазио у једном дугачком цилиндричном суду. Отвор за евапорацију беше узан. И у овом случају створио се искључиво калцит.

И Vesquierel је истом методом репродуковао калцит растварајући гипс у раствору натријум силиката а у присуству CO_2 . То се вршило у једном суду непотпуно затвореном, тако да CO_2 ваздуха дејствује врло лагано на алкални силикат. Тек после неколико месеци кристали калцита и хидратисана силиција покривају гипс.

Најзад Hautefeuille и Margottet репродуковали су калцит проводећи кроз цев, која је местимично

загрејана, засићен раствор бикарбоната и тако објаснили прилике у којима је постао калцит конкреционих жица из сутерене воде.

d. Репродукција кварца.

Поменули смо раније, да је Hautefeuille-у испало за руком, да сувим путем, вештачки репродукује кварц. По овај тако репродукован кварц нема особине кварца природног. С тога за данас можемо рећи, да се сувим путем не може добити кристалисан кварц, који би лично на гранитски, гранулитски, пегматитни, порфирни и *других киселих стена*.

До сада су репродукована само два варијетета природна и то призматични кварц завршен двојном хексагоналном пирамидом и тридимит.

Први је кварц репродуковао Schafhüttl. Он је осам дана грејао у папиновом лонцу начасту силицију. Он уверава, да се силиција раствара под овим околностима и да, испаравајући за тим раствор, добијамо хексагоналне бипирамиде кварца.

Но о овом опиту се сумња и вели се, да прва јачна репродукција кварца припада Lénarmont-у. Он је на исти начин грејао начасту силицију у затвореном суду у сувишку воде. У овом случају температура је већа, а према томе и притисак је већи.

Daubrée је показао, да се кварц може репродуковати утицајем прегрејане воде на стакло у затвореном суду. При томе је температура 320° и то траје више недеља. У том случају стакло се трансформише у лиснату каоличну масу, на којој се налазе ситни хексагонални кристали кварца. Исто тако, Daubrée, загревајући у затвореном суду кристале пироксена и фелспата, показао је, да ови кристали остају недирнути, али су обложени ситним кристалићима кварца, који долазе од стакла утицајем воде.

Најзад је Daubrée добио вештачким путем, кристале кварца загревајући у затвореном суду воду натријумбикарбоната из пломбијера, пошто је свео њену запремину на **двадесетину**.

Најзад, служећи се методом Sénarmont-а, репродуктовали су кварц у врло чистим и јасним кристалима Friedel и Sarasin из раствори се начасте силиције и из једне алкалне течности.

ДОДАТАК

Репродукција дијаманта

Да завршимо минералом, чија је репродукција занимала, а и данас занима, многе испитиваче. Тај минерал је дијамант.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Незнајући тачно примитивно лежиште дијаманта, врло је тешко закључити о приликама његовог постанка. Пошто садржи течне инклузије, то се мислило, да је он постао под великим притиском и релативно ниској температури; али било би погрешно сматрати ове прилике за сигурне, док нова испитивања нам не даду нове доказе.

Разни испитивачи покушавали су, да дијаманат добију испаравањем угљеника у електричном луку; они су добили том приликом једну стакласту материју, коју су сматрали за дијаманат, али микроскопска испитивања не потврдише то мишљење. На овај исти начин радили су Silliman, Cagn. de Latour, Gannal и Desperz.

Ту скоро Mactear и Hamay изнесе у „Comptes rendus de l' Académie de sciences“, да су репродуковали кристалиће идентичне дијаманту декомпонишући органске материје у затвореном суду при високој температури. Међу тим доцнија испитивања и ово не потврдише.

Најзад у „Наставнику“ (свеска 1 и 2 год. 1893). читамо: „Г. Henri Moissan професор хемије на школи формације у Паризу, саопштио је 25. Јануара (6. Фебруара) ове године париској Академији Наука, резултате својих истраживања о вештачкој репродукцији дијаманта. Решавањем овога проблема бавили су се готово целог XIX века многи од првих научењака из области минералогije, хемије и физике, али, као што је познато, без успеха. Вишегодишњи радови Моасанови, крунисани су најзад успехом и данас је већ у целом свету познато, како се дијаманат у лабораторији вештачки репродукује.“

„За дијаманат се још из најстаријих времена знало, и вазда је био највише цењен међ осталим племенитим камењем. Научењаци нашега века, ценећи исто тако његове лепе особине, тражили су још да сазнаду и његово порекло и начин његовог постанка у природи.“

„Отуда оне многобројне хипотезе о пореклу и начину постанка дијаманта у природи, као и многи узалудни лабораториски покушаји за репродукцију његову. Поменимо само узгред, да у овим хипотезама налазимо двојако мишљење: једно, са кога се дијаманат сматрао као тело органског порекла, т. ј. да је постао распадањем органских материја; друго, са кога се износили разлози за минерално порекло дијаманта.“

„Научењаци што су до сад покушавали вештачку репродукцију дијаманта, изводили су своје радове на основу ових других хипотеза, по оним првим није никада рађено. Неки су истина тврдили, да су при том имали успеха, т. ј. да су репродуковали праве дијаманте, али таква тврђења остала

су сумњива, јер је ваљало у исто време и потпуно доказати, да је добивени продукат дијаманат.“

„Г. Моасана руководило је у решењу овога питања брижљиво проматрање оног минералног материјала, што је донет из дијамантских поља са Предгорја Добре Наде и метеорита из Canou-Diable (Arizona-Nevada) у коме је нашао црне и бистре микроскопске комадиће дијаманта.“

„Дијамантска поља у опште, па и она на предгорју Добре Наде, схваћена су по новој теорији Daubrée-а, као огромни вертикални канали (ошаци, бунари), који су из врло велике дубине изнели дијаманте на површину земље, дакле, *изнели их из места где влада врло висока температура и врло велики притисак.*“

„Исто тако и метеорити, па и овај што садржи дијаманте, на свом путу кроз атмосферу, били су *изложени врло високој температури и врло високом притиску.*“

„Г. Моасан је у својим експериментима реалисао ова два услова и тиме успео да реши постављен проблем. Принципи Моасанове методе, у коме ће оба горња услова бити остварена, састоји се у овоме: растворити на врло великој температури чист угаљ у растопљеној маси гвожђа и тако засићен раствор угљеником разладити, најпре нагло а за тим оставити лаганом хлађењу. Тиме ће се у исто доба изазвати и врло велики притисак.“

„Када се угљеном засити растопљено гвожђе на температури између 1000° и 3000° и остави једноставном лаганом хлађењу, показало се, да су резултати различити према температури до које је била загрејана метална маса. На температури 1.200° образује се *графит* и *аморфан угаљ*, а на температури 3.000° образује се искључиво *графит* у врло лепим и сјајним кристалима. — Дакле, и ако је била врло висока температура, једноставним лаганим хлађењем металне масе добивао се у сваком случају само *графит.*“

„Ваљало је сада још употребити велики притисак и њиме се згодно послужити. Овде се г. Моасан користио познатим фактом, да се растопљено гвожђе у тренутку очвршћавања шири. Наглим хлађењем растопљена маса добива чврсту кору, спречава ширење растопљене масе, и тиме изазива у њој огроман притисак.“

„Г. Моасан је овај процес усавршио. С једне стране јако је компримисао врло чист угаљ од шећера у малом цилиндру од меког гвожђа са запушачем на завртањ, а с друге стране, стојио је у својој електричној пећи, у лончићу од нетопљиве материје од прилике 200 гр. меканог гвожђа и у тако гвоздено купатило на температури 3.000° уба-

цио брзо мали цилиндар са компримисаним угљеником. Када је све било стопљено, извучен је лончић из пећи и спуштен брзо у суд пун хладне воде, где гвожђе добија нагло дебелу чврсту кору. Чим је метална маса (кора) добила температуру тамно-црвеног усјања, вода се из суда брзо оточи а метал остаје, да се на ваздуху постепено и лагано хлади“.

„Да би се видело, шта је овим процесом добивено, гвожђе је растварано у киселинама, а у нераствореном остатку нађене су три модификације

угљена: графит, аморфни угљаљ кестенасте боје и врло мала количина чврстог угљеника. Ови чврсти комадићи после дугог и доста мучног чишћења и испирања показали се, да су врло ситни дијаманти“ (С. У.)

Ови дијаманти подвргнути испитивањима одговорили особинама природног дијаманта, у тврдоћи, у спец. тежини и др.

Најзад помињемо, да је Моасан добио исте резултате заменив гвожђе сребром.

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

Владика Данил. Дјело ово посвећено е двестагодишњој прослави владајуће куће *Петровић Његош* написао *В. М. Г. Медаковић*, у Београду, печатња С. Хоровица — до реалке. 1896. Цена 2. дин. 50. дин. п. или 1. фор. Вел. 8°, стр. 98. и чист лист.

Ради особењаштва, којим се писац одликује као последњи од бораца против Вуковог правописа исписах наслов горње књиге, у жељи да изнесем ма и приближну слику књ. рада овог писца.

У предговору (стр. 1—16) писац ради сећања „своје старје“, признателности „онијема великіема людіма“ и још неких личних побуда узео је „неко мало учасіе“ у прослави Данила П. Његуша, и написао горе наведено дело.

Писац је поделио дело на десет неједнаких одељака. У првом одељку — Црна Гора до вл. Данила — износи, у кратко, историју Ц. Горе до Данила, али ту није истакао значај владика од 1516. год. ма да је то лако могао да изведе по делу *П. Ровинског* (Черногорія въ ея прошломъ и настоящемъ етс. Петроград 1888.)

На стр. 10. ставља писац у питање Станише Иванбеговића под тур. султаном, и ако је то питање већ расправљено (Черногоря, III I, 426.). Од стр. 14—17. изнесени су неколико записа из млет. архива од 1590—1688 г. који се односе на Ц. Гору.

У II одељку писац вели за вл. Данила: „он први упозна Црну Гору са Русијом“ (стр. 21). — То не стоји. Петар I Велики био је тај, који је, ради својих освајачких планова, открио у њима савезнике за диверсију противу Турака. — Стр. 21—23. изнесен је родослов породице Петровића.

У III одељку, помињући избор Данила за владика, писац га завршује панегириком од 26—30. стр.

Говорећи о хијеротонисању вл. Данила у IV одељку само су поменути учасници тог свечаног чина у Сечују на Дунаву, и преуноси се вл. Данило, а пропуштено је да се помене факат, да је патријарх Арсеније III Чарнојевић био тај, који је подстакао младога Данила да изврши прелом у животу Црногораца — уништењем мухамеданства у Ц. Гори.

У V одељку описује земаљску управу, нарочито истиче дотадању анархију изнутра, утицај Млечана и заслуге вл. Данила за увођење реда.

Просвјети писац поклања само по листа, па и ту о њој мало шта помиње, већ само истиче проповедање и брањење хришћанске вере у Ц. Гори.

„Истрибљаванъ потурченика“ изложено је у VII одељку. После описа приче о ропству вл. Данила при освећивању зетске цркве писац узима г. 1707. за истребљење потурчењака — позивајући се на запис вл. Данила „у одной црковной књизи на Цетинѣ“. Најпоузданији досле писац историје Ц. Горе П. Ровински узима г. 1702. (Черногория, III, I, 514.) за уништење мухамеданства у Ц. Гори. Овде в нехотице морам да нагласим, како писац пропушта да каже, која је и где је та једна црковна књига на Цетинју; док на стр. 20. тачно помиње о запису вл. Данила од 1715. на минеју у Москви, за покој душе својих родитеља. За то би овај навод пишчев требало проверити¹, па тек онда узети год. 1707. за несумњиву. Ну не само што писац узима 1707. г. већ вели, да се том приликом ранио само један Црногорац, Ровински пак, наводи да су Црногорци имали, у окршају с Турцима знатне губитке; а у Дупиљу (Црмница) да је пало 70 Црногораца с Вучетом Ђурашковићем (Черногория; III, I, 514—515.).

Од стр. 51—61. писац наводи песму о истребљивању потурчењака која се не слаже с његовим тврђењем по запису на једној црковној књизи. Интересна је, да је писац откупио суму (3000 дуката) и „стржев колац“ за в. Данила узео по народној; песми; а и не помиње да је за владичин откуп ерцеговачки митрополит Љубибратић дао знатну суму (1000.).

Издајући „инострани одношај“ писац коре Турке за освајачку политику према Ц. Гори и Србима — тиме он ондашње прилике мери данашњим кантаром, ал то не иде. За тим помиње дружбу вл. Данила са Млечанима, који су зазирали од њега. Интересна је да писац на 58. стр. сам исправља своје раније тврђење (стр. 21.) при опису појаве Руса у Ц. Гори од 1711. год. услед чега је олабавио савез — ид боље рећи служба — с Млечићима; како ови последњи веле: *dal ogo di Moscoviti* — услед руског злата (стр. 61.) — Владика Данило, у спољашним односима, са свим је био одан Русима (стр. 63.).

Одељак IX испуњује „Ратовањѣ“. Овде (стр. 65—66.) писац скоро од речи до речи *повнавља* што је раније казано на стр. 39—40. У даљем излагању ратовања не држи се хронолошког реда већ прво говори о војни од 1716—1718. па тек о Прутском походу (1711.). Рад руског посланика за то пропричан је по домаћем историку — патриоти (Грлицы за 1835.). Осветне војне турске од 1712. и 1714. писац износи по Милаковићу од стр. 69—80. и наводи две песме о њима. За овим је описан поход вл. Данила у Русију и његово учешће у Аустро-Млетачком рату с Турцима (1716—1718.). Овај одељак завршује омањим сукобима с Турцима од 1727—1732. год.

У последњем (X) одељку писац покушава да опрта лични карактер вл. Данила, ал је место тога извео штур панегирик. За тим ређа све владике и кнежеве из породице Петровића (стр. 87—98.) казујући за сваког по коју реч.

Истичући предузимљивост вл. Василија помиње, како је он, као егзарх трона патријаршког, тражио утвари, пренесене у Карловце из Пећке патријаршије (стр. 88.) али прећуткује од професора Швикера утврђени факат, у делу *Politische Geschichte der Serben in Ungarn*, да је том приликом зло прошао, и једва се затвора ослободио уз при помоћ руског посланика у Бечу.

При помену вл. Петра I писац недовољно представља његове везе с Карађорђевићем Србима, наводећи за узрок лабавој вези невојничко држање Мл. Милованића а не и војну Француске с Јевропом. Још већма грешни писац за Боку Которску — јер

ту владику не издадоше „браћа латинске вере“ (стр. 90.), већ је то био цар Александар I Благословени, који му је из Париза, писмом од 20—V 1814. поручио да Боку преда Аустрији „для общей пользы“ (Черногория, III, I, 688.).

Овај одељак писац завршује поменом кнеза Николе I глорификујући савез његов с Русијом (стр. 94—96.) и овогодишњи Видовдански долазак његов у Београд.

Али је по најинтереснија последња пишчева напомена — кратка, ал пуна произвољних тврђења. Говорећи о угледању кн. Николе на своје старије вели, да му је и правопис стари — ну ко је год имао у рукама које дело кн. Николе, морао се уверити о противном. — Весело j-ота код писца је свему криво. Оно му „отуђује између себе оне Словене, који „едну и исту православну вѣру вѣрују“! Ну највећма писац претерује, кад напада В. С. Караџића да је с j-отом хтео да шири унију и католицизму — јер је то одавна оглашено за просту гатку. Да пак Вуков правопис није ништа опасан упућујем писца на сведока, коме ће извесно поверовати, а то је владика Раде који дословно вели: „Нова је ортографија (Вуков правопис) добра.“ (Дела Љ. П. Ненадовића, XI, 74.).

Још да кажем коју о сликама и техничкој изradi књиге, па да завршим.

У тексту има 4 слике — ал ни једна није за похвалу: израда је алватна, а све то погоршава рђав отисак. Нарочито пада у очи рђава израда главног лица — вл. Данила. Час је у лицу дугообразит, час овалан; час му је нос заострен, мислиш е ће убоости, час затубаст. Највећма је нагрђен на слици што треба да престава „Бой на Цареву Лазу“, где је изашао разрок! Да је у писца половина оног пијетета према вл. Данилу, који он у књизи својој истиче, сумњам да би оваку слику и пустио да изађе.

За 50 листа лоше хартије и 4 алватно израђене слике цена од 2,50 дин. велика је — нарочито при сравњењу с Дучићевим издањима. Писцу зар не оскудевају материјална средства: те је по ту цену могао пружити много прикладније издање.

*

У опште узев, похвална је намера пишчева, ал је није срећно извео. Претеривање у оцени значаја Русије; непотребно повнављање; погрешно изношење гдекојих раније утврђених факата, убијају вере у оно мало нових ствари (време очишћења Ц. Горе од потурчењака) које је извео. А *оригинални* правопис пишчев ружи му цео елаборат.

И. М. С.

Кнез Михаило у споменима некадашњег свог секретара записао *М. Ђ. Милићевић*. У Београду 1896, у Државној Штампарији. Цена 1-50 динара. (Чини 38 књигу Чупићеве задужбине.) Стр. XV и 221.

Најплоднији писац наш, академик господин Милићевић, чије је име добро познато у свему српскоме народу, обдарио је српску књижевност још једним својим радом. Као секретар великога Кнеза Михаила он је имао веома честа приступа код Кнеза и разговора с њиме о многим и ситним и крупним стварима. Све је те тренутке г. Милићевић марљиво записивао, и сад нам их износи у једноме низу, који и ако су сваки за себе опет чине једну слику, која нам одвећ лепо износи и оно бурно време и догађаје у њему, као и сâм карактер Кнежев, његову енергију, његову преданост владалачкоме позиву и идеји српској и његове помоћнике у овоме послу. Ми смо са слашћу прочитали целу књигу, од краја до краја, и нашли смо за себе, поред забаве, и пуно поуке и података за познавање ондашњег времена и ондашњих људи. А што ће, ван сваке сумње, свакога занимати највише, то су оне карактеристичне забелешке о самоме Кнезу Михаилу.

Кнезу дошла на потпис пресуда, којом се тројица осуђују на смрт. Он је чита, колеба се и премисља. У том тренутку чу глас с улице и он погледа на прозор. Поред двора улицом пролазио је један сељак на својим воловским колима. Па, и ако је падао густ снег, он се био затурио на колима на пева колико га грло доноси.

— Погледајте га, рече Кнез... Сто пута је срећнији од мене... Он данас не мора никога убити... Она тројица убила двојицу, а ја сада да стрељам тројицу па — петорице нема! . . .

Кнез је причао о разговору што га је имао с енглеским консулом Лонвортом о херцеговачкој буни, и, жалећи се на њега, што брани Турке а осуђује Херцеговце, рече:

— Ја ове цигаре волим тако рећи више него хлеб, па ћу се, у крајности и њих одрећи. Дукат на дан мени је доста: све друго могу бацити на коцку, па — куд пукло да пукло! Али сам рад да се с Турском угађам као држава с државом, а не кесејски! . . .

Зар се одавде не види велика брига, огромно пожртвовање и племенитост Кнежева?! —

О војсци српској познато је да је Кнез водио велику бригу. О томе госп. Милићевић вели: „Кнез се много кидаше због многих недостатака у војсци, и у свем што се војске тиче. Да бих ублажио то суморно расположење, ја рекох: Покојни Кнез Милош није имао ни стоти део што се има данас, па ето колико је урадио! . . .

— Онда је невоља сваког појединца гонила да ради, да се бори, одговори ми Кнез: — а данас без спреме, без дисциплине, не може ништа бити. Сачувај Боже, а ја зебем од тога увек, у првој жестокој битци, прело би све куд које. Зато ја све метке из мога револвера нећу избацити никад: последњи ћу чувати за себе сама, ако, не дај Боже, такав случај наступи! . . .

Ово исписасмо само за то, да читаоци виде како занимљивих и карактеристичних бележака за Кнеза Михаила има у овој књизи.

На крају је Кнежева здравица старешина народне војске на вечери (коју им је била приредила општина београдска) занимљива и по садржини и по облику, јер је писана самом руком Кнежевом.

О језику и књижевној изради нема се шта говорити, кад се само на челу књиге види име једнога *М. Ђ. Милићевића*. J. M.

Годишњица Николе Чупића, књига XVI (39 издање Чупићеве Задужбине). Штампао у Државној Штампарији у Београду 1896. Стр. XII и 338. Цена 2 динара.

У овој су књизи ови радови:

1. *Из својих успомена* („Две године у служби учитељској“) од *М. Ђ. Милићевића*. — 2. *Из „Србијанке“ Симе Милутиновића* („Дивотник“) са коментаром од *Драгише С. Милутиновића*. — 3. *Кроз Босну, Херцеговину и Боку Которску* (Шутне, војно-географске и друге белешке), од —. — 4. *Пред Косовом...* (Белешнице из доба 1875 — 1878 год.), од *Зарије Р. Поповића*. — 5. *Ка историји града Браћа и његове околине*, од *Јована Х. Васиљевића*.

На крају књиге има и седам листова цртежа, прилога чланку под 3, а у почетку кратки записници двају састанака.

Као што се види, садржина је књиге одабрана, а цена овакој књизи од 22 табака одвећ је незнатна. С овом књигом јавља се, да је и свима осталим годишњима спуштена цена на 2 дин. и на толико утврђена и за одашашње. Ово ће олакшати, да многи пријатељи лепе књиге српске дођу до свих годишњица, а тиме до велике збирке одабраних радова.

Нас су највише занимали радови под 1 и под 4. У првоме је г. Милићевић вештим начином, како само он уме, изнео неколике занимљиве слике из онога доба када је он био учитељ, и то износи четвртину књиге. Свака прича Милићевићева вапрдно лепо слика прилике у којима се дешавало оно што нам она износи. За то и имају ва век највише етнографске и историјске вредности, особито за нашу новију историју.

У другом чланку „Пред Косовом“ писац нам износи шта је српски народ у Турској Царевини мислио, осећао и говорио у оно пуно и појезије и прозе доба, када две кнежевине српске објавише рат силној Царевини Турској за своју независност, ослобођење и уједињење Српства. Писац је био очевидац ових мисли и говора, и он нам их реферује онако како их је запамтио. И сам је био међу неослобођенима и то као учитељ њихов. За то је све и упраљало своје погледе на њ и у срећи долазило на радост, а у несрећи на савет. Нас до срца дира оно силно уздање у Књаза и његову војску а још више оно разочарање, она поништеност, они јади и невоље кад од њинога ослобођења не би ништа.
Читаоци ће у сласт прочитати све ово, и зажалиће, што још нема.

И остали радови су вредни намене племенитога завештаоца, те се тако и цела Годишњица препоручује читаоцима.
J. M.

Зорица књига за младеж, удесили *Мих. Јовић* и *Д. Ј. Пугнковић* учитељи. Издање књижаре В. Валожића. Београд. Штампано у Штампарији Краљевине Србије, 1896. Цена је 1 динар. Стр. 166.

Под овим насловом изишла је једна књижица за децу. Написали су је два најпознатија радника у нас на књизи дечијој. Већ по томе она може бити препоручена младим читаоцима и онима који им је растурају. Али њена се вредност још боље види, кад се она прочита. Ту ће и одрасли наћи забаве за себе. Па и сами поучни чланци поучни су у многоме и за одрасле. Језик је лак, чист и правилан, а штампарска израда солидна. А што ће младим читаоцима највише осладити ову књигу, то су слике, којих има преко педесет. Има ту и цртежа за забаву, и ребуса с цртежима, и цртежа с ручним радом. Све је одабрано. Једино што пада у очи, то је, што су писци пропустили да заступе хигијенску и економску страну. Прва није заступљена ни с једним, а друга само с једним или два комада. А на ступњу образовноме, на којему се налази наш народ, ове две стране морају, ако не да предњаче, оне барем да иду упоредно с моралном, естетичном и чисто званственом страном.

При свем том књига је за сваку препоруку.

J. M.

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

МАНАСТИР ВИСОКИ ДЕЧАНИ

Њихов просветни утицај у Подримљу,
Полимљу и Зети.

Подримље, Полимље, Зета и Рашка у погледу просвете, имају права да се похвале оним старим временом из далеког доба наше српске прошлости. Да су ове области у томе далеком добу предњачиле, па у неколико и измакле од осталих области, томе су сведоци, између осталих, и они многобројни споменици наших царских задужбина из оног давног творачког доба, којима су ове области биле богате окићене.

Те све споменике наше прошлости да је очувала освајачка сила онакве какве је затекла, красиви би јој државу; њој истој служили би на част; народ српски видео би у освајачу себи другог господара и, по праву јачега, поштовао би га. А да су се опет освајачи кретали по оној наредби цара победноца, на Косову, то би и они спокојнији били.¹⁾

¹⁾ Народна песма вели, да је Султан Мурат, видећи да ће од ране, коју му је Милош задао, умрети, саветовао на Косову Турке овако:

Али, победиоци не учинише тако. Они су само рушили и обарали; и тако су многи и безбројни српски споменици у пропаст сурвани. Некима се

„Турци браћо, Лале и Везири:
„Ја умријех; вама добих царство,
„Него ово мене послушајте,
„Да вам царство дуговјечно буде:
„Ви немојте раји горки бити,
„Веће раји врао добри буд'те,
„Нек је арач певаест динара,
„Нек је арач и тридесет динара,
„Не износ'те глобе ни пореза,
„Не износ'те на рају биједа,
„Не дирајте у њихове школе,
„Ни у закон нити у поштење;
„Не ћерајте освете на раји,
„Што је мене Милош распорио,
„То је срећа војничка доп'јела;
„Не може се царство задобити
„На душеку све духан пушећи;
„Ви немојте рају разгонити
„По шумама да од вас зазире.
„Него паз'те рају к'о синове;
„Тако ће вам дуго бити царство.
„Ако л' мене то не послушате
„Већ почнете зудум правит' раји,
„Ви ћет' онда изгубити царство.“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ни трага не зна. А то је све немоћни и безглавлени српски народ јако вређало. Они пак споменици, што су остали до нашега доба, остали су случајно. Но и они су као пећине празни. А да и оваки остану, откупљивао их је народ, не жалећи за њих ничега што је имао, да само Јанчаре умилостиви и насити, где је то могао. И само тако, и тим начивом ми имамо још оно неколико споменика, заосталих из оног далеког доба наше прошлости, које наш народ ни до данас није заборавио да називље срећним временом доба Неманића. И не вара се. Добро се никад не заборавља.

Ти споменици наше прошлости јесу наши српски манастири, и судба им је у свему једнака била с народном, а таква им је и данас.

Косово је раставило српски народ са својим царством и са свима тековинама из доба докосовског. И нама ништа није било остало „своје“ осим вере у Бога и наде на боље.

У томе погледу не зна се која је област горе прошла и која је горе опустела. Своју горку судбину осетили су подједнако: народ, јер је пропао; цркве, јер су порушене; школе, јер их је нестало сасвим. — И XVII век затекао је српске земље у целом пространству свом као непобусану гробницу.

У царству славних Немањића Дечани су били оно што је Даница међу звездама. Они су нама и данас такви. Па и они су, и то врло брзо, осетили ону страшну меду, „с Неманића на Отмановића“, јер ни пуних 14 година после Косова не бејаше прошло, а њихов сјај бејаше потамнео и дошао до „запустјенија“, те их такве и налази српска царица Милица, у калуђерству Евгенија, са синовима Вуканом и Стефаном, и стара се да Дечане од тога страшнога удеса опорави, дајући царској задужбини царске дарове, и називље себе и своје синове другим ктиторима Св. Дечана. Али на томе није остало. Дечани су и даље пустошени, као и сва Србија, и остајали пусти, као и многи манастири. И за то, Дечанима је требао и трећи ктитор, и добили су га, те и данас „Молитва у њих присваја рај“.

Дечани, Дечани свети, које су Неманићи подигли, по којима се и данас зна „Е су царевали“, и наменили их слави Божијој и народној, васпитању умном и душевном, у којима болесни сигурног лека налазе; и ти Дечани бејашу остали пусти, пећина права, а такви би и данас можда били, да се у њима није у најозбиљнијем времену појавио трећи ктитор.

И заиста, да није било тог трећег ктитора, Данила калуђера, да у њих пропева, то, данас, не бисмо Дечанима певали да „Молитва у њих присваја рај“? Песник би могао певати и рећи: Тамо

су били Дечани свети, молитва у њих својила је рај, онако: као што пева за разорени двор и за јуначки збор у Призрену. И Дечани, како су запамтили једног Татар-Хана, тако би може бити запамтили и кога Синан-Пашу, као оно Милешево у Ерцеговини и Свети Аранђео у Призрену.

Кад се калуђер Данило Паштројевић појавио у Дечанима, Подримље није имало ни једне своје школе. И заиста, Подримље, Подимље и Доњу Зету ваљда је најгора судба била постигла. У тим областима народ је дошао до крајње пропасти. Све цркве и школе биле су затворене, свештеника мало а и учитеља ни једног. Неколико година били су и сами Дечани пусти, а они су били права народна школа за све свештенство у тим крајевима.

Узрок овом пустошу били су зудуми а за тим и сеобе.

Прва сеоба Срба под Патријархом била је утук за сву Стару Србију, а друга — права пропаст. Иза прве сеобе било је и остало нешто мало свештеника, а иза друге остале су читаве области и без тих јединих народних учитеља, те тако се и оно мало народа почело нагло турчити и у Арнауते прелapati. Уопште, по сеобама патријараха прилике су биле такве да се једно морало остављати: или *вера* или *зачинчај*, а тешко је било како једно тако и друго.

У то време, да би народ одржали у православној вери, било је и таквих људи, који су савршено неписмени, у оскудици свештеника, сами себе оглашавали за вршиоце дужности свештених обреда, и вршили су неке обреде црквене без икакве награде. Такав један био је и стари **Милош Брођанин**, у селу Броду, у Гори, под Шарпланином, близу Призрена. Тај Милош вршио је све обреде Брођанима, па чак је и причешћивао своје сељаке.

Служба св. Литургије Милоша Брођанина састојала се у томе, што је сваки Брођанин долазио у цркву на службу, кад то Милош објави, и сваки сељак собом донесе свећу, коју чим уђе у цркву запали и држи тако у рукама све док не догори; кад тако свећа догори, значило је да је служба свршена, и онда је Милош причешћивао народ. Само причешће састојало се из једног крчага вина и једног хлеба, које је Милош од своје куће доносио и народу по свршеној молитви на црквеним вратима малом кашиком давао, у коју је метао и по једну малу мрвицу од оног хлеба, а за анафору давао је од другог хлеба по једну трошницу, и тако је спремао причешће, којим је чича Милош Брођане причешћивао. И док је тај чича Милош био у животу, Брођани су већином били синови право-

славне цркве, а кад је он умро, сви су се Брођани истурчили.

Ово је тек један бледи пример патње народне после сеобе, а каквих ли још није било?! Али, да пређемо на Дечане и на Данила.

Када је дошао калуђер Данило у Дечане, нашао их је пусте. Препрата црквена била је широм отворена, и у њој су лежале и пландовале арнаутске козе. Од прилике за пола метра било је ђубре затрпало онај дивни мраморни патос велике препрате дечанске, а за толико и модерај ишчешан, опао и окружен свуда у наоколо, те тако и данас стоји тај тужни сведок времена.

Око манастира град је био на више места испроваљиван; стари конаци изгледали су као обичне пећине; високе звонаре давно нестало, а тако и оне цркве св. Николе испод Борја. Борови су били у пола исечени, а коштани, у пркос пустошу и сечи, млади, тако се згуснули да се у њима ни зец од арнаутских загара није бојао, а у њима су се крдиле читави чопори дивљих свиња, да је од њих самих у тој пустоши човека страх нападао.

Данило, видећи ову и оваку пустош, опет није клонуо у својој намери да ту остане, на шта било да било. Реши се да остане, и остао је. Он у почетку најпре прибере неколико момака за рад и почне радити око уређења манастира, али у скоро, једнога дана и празника, кад је Данило био у олтару и служио св. Литургију, дође неки Арнаутин и припне се на прозор великог олтара, па кроз овај нанишани и опали из пушке на Данила и рани га. Данило тако рањен није прекинуо св. Литургију, већ добивену рану завије и службу доврши, а по том се спреми и пође у намери, да бежи из манастира. Тако је дошао до Марк-Гегина Луга и испосница уз Бистрицу; но ту се предомисли и опет се врати у манастир, где је остао до своје смрти, управљајући као старешина Дечанима 80 година.

Данило је био родом Паштројевић, приморац, и по женској крви био је сродник светог Петра I, митрополита црногорског. Је ли ко упутио Данила у Дечане, или је сам дошао, о томе ја нисам могао ништа дознати. Тек, кад је дошао, нашао их је пусте, а кад је од покушаја бегства одустао и поново се у манастир вратио, он је тада узео једног Арнаутина да чува њега и манастир, и овога назове војводом. Овај први војвода био је из села Црнобрега, а по племену Гашанин, а ово племе и јесте најјаче од свих осталих племена арнаутских у Таковачкој и Пећској нахији. За тим Данило прикупи 7 ђака у манастир, које је он сам учио, научио, и доцније све покалуђерио, те тако Дечани

постану опет прва школа, Данило први учитељ, а његових првих седам ђака, први седам учитеља за све Подримље, Полимље, Зету и Рашку, чија је способност била: добра воља и велико стрпљење.

Но да манастир доведе у ред и преобрене га из пустоши у оно чему је намењен, није ту била довољна само добра воља, већ је ту требало још и средстава. А њих Данило није имао, али он је и њих добио. Ево како и од куда.

Тело св. краља Стефана Дечанскога, његов часни крст и Душанов крст, били су узидани у препрати више западних врата црквених изнутра. Ово је сигурно урађено кад се браство Дечанско морало разбећи. Данило по неком запису дозна где је св. Краљ сакривен, извади га и метне у ђивот. Остале ствари и крстове метне на своје место. Народ кад је сазнао за св. Краља, из свих крајева, а нарочито из Пећске нахије, гомилама је долазио да се поклони св. Краљу и да се помолити Богу у Дечанима, чинећи све могуће поклоне и прилоге; али је ипак приход према потреби био незнатан.

За то време Данило се упозна с многим Арнаутима па и с једним богатим у Црнобрегу, који није имао породе. С њиме се и побратими, па му се у некој прилици пожали како би му требало по више новаца да манастир доведе у ред. Овај да Данилу новаца, а њему Данило даде у залогу крстове: Душанов и Дечанскога. Тим Данило доведе манастир у потпуни ред.

У то време, док су крстови били у залогу, покалуђери свих оних 7 ђака Данилових, и он их упути по народу за милостињу. Ових 7 калуђера у брзо зараде толико новаца, да је манастир од прве њихове зараде већ био у могућности, да одкупи заложене крстове и да се Арнаутина одужи.

Док су крстови били у залогу, тај Арнаутин после десетогодишњег брачног живота, добије два сина близанца. Он је веровао, да је то била моћ Дечанских крстова. Зато, кад је Данило први пут понео новце да врати зајам и да прими заложене крстове, исти Арнаутин одмоли га да му крстове још за неко време остави у кући, говорећи, да од како су му крстови у кућу донесени, све му је на боље пошло, и да му је дао Бог два сина близанца, а да крстове добро и на пристојном месту држи и чува, покаже их Данилу у засебној и застројој соби, у ковчегу за њих начињеном у облику ђивота, више ког су горела три кандила дању и ноћу. За тим, да би још више утврдио поштовање и пријатељство, он замоли Данила да му синове „шиша“, што је Данило примио, и од тада прозову се кумовима. То је „шишано“ кумство, које се и

данас одржава између Дечанаца и те куће у Црнобрегу.

Доцније је Арнаутин вратио крстове онако како их је и примио.

С останком у Дечанима није било шале, нити је Данило помишљао да тиме задовољи сујету, што ће бити трећи ктитор и игуман прве српске игуманије, чије је место прво до патријарха. Да ту остане нагонило га је самопрегоревање и осађаји љубави према народу своме, а он је послушао и у Дечанима остао и не сађајући да тим својим останком чини већи прилог Дечанима и народу од оних прилога, са којих су Евгенија и њени синови названи другим ктиторима.

И тако је тај трећи ктитор постао тиме, што је у Дечанима остао и постао први игуман прве српске игуманије после трећег опустошења Дечана. У томе звању, као игуман, провео је 40 година. А кад је његов ђак, калуђер Теофил, од њега самог постављен за игумана, тада је Данило постао архимандритом и у том је звању провео опет 40 година.

За време његове управе Дечани су имали и бројали у браству често пута по 40 калуђера; а од оних првих његових 7 ђака био је један и Митрополит Призренски, Х. Зарија. Дакле Дечани су и опет били права и прва школа за све свештенство. А то је опет заслуга Данилова.

Хаџи Зарија био је Србин, Митрополит.

И за Патријаршију Пећску слушао сам од старих калуђера, да је била неко време пуста, но мање од Дечана, и да су у њу дошли калуђери помоћу Мамут-Беговића из Пећи, али помоћу којега од њих, нисам упамтио. Мамут-Беговићи су пореклом стари племићи српски.

У Доњој Зети, сем Кучке нахије, од старих цркава остале су само три непоручене: једна код Скадра на Казини, једна у Темовском пољу, Никољ-Црква, и она код Подгорице на Горици. Скадарска и Подгоричка обе су изван вароши.

Црква на Српском у Зети, то је она Хаџи-Попа Јована из XVIII века, због које владика Данило у мало није на *колац* дошао,

У Гусињској нахији, а ова се простирала низ Лим до Љешнице, остале су само две цркве: Једна у Брезовицама код Плава, Бурђеви Стубови у Беранима.

У Баковачкој нахији одавно нема ни једне цркве сем Дечана и једне цркве у Баковици, која је више у земљи него ли над земљом. Али ова не припада староме добу. У овој нахији, прича се, било је толико цркава колико дана у години. Овај

број тврде и саме развалине које се и данас виде и познају.

У Нахијама Пећској и Призренској има неколико старих богомоља непоручених. Држи се, да је у Пећској нахији најстарија црква она у Црклезу, која постоји и данас у Подгору од Пећи северно, око 5 сахата.

У Нахијама: Ново-Пазарској, Сјеничкој, Бјелопољској, Рожајској и у Косову, је с црквама као и у Нахијама Пећској и Призренској. У Н. Пазару је Црква Св. Петра, најстарија, али и ова је ван вароши.

У Старој Србији било је села, која су бројала по 10 цркава, као н. пр. што је Велика Хоча, у којој и данас служе 3 (три) цркве, а од 10 виде се зидине.

Све лешне цамије по варошима и селима пограђене су од наших цркава. Цамија у Скијану селу више Баковице, на путу за Дечане начињена је од цркве. Престона плоча и стуб на коме је ова била и данас тамо стоје. Код те исте цамије гледао сам једну надгробну мраморну плочу са натписом „Оца и Сина“, чини ми се, у колико памтим, имена су; Стеван и Војин. ¹⁾

На мраморним плочама у Пећском амаму има урезаних крстова, и виде се, исто онако као на Синан-Пашиној Цамији у Призрену. Има их и по чесмама и на многим местима. Таки се споменици виде и у Пискоте међу Баковицом и Скивјаном.

На путу од Призрена и Баковице низ Дрим до Скадра, у Љуми, Бици и Задримљу, већином су и сами споменици уништени, јер су многим и темељи прекопани, од којих су и она два моста на Дриму и зову се један: Беџиров, а други везиров.

На овом путу једна од већих развалина је остатак града Леке Дукађинца, на десној обали Дрима, на обронку Пд. Пантрика, где је читава гора шимшира.

У неким од ових места починило је чуда и само свештенство римског закона, јер на цркви-нама нашим подиже своје, а то је покушавало да учини и са Драчом код Скадра.

У Шаљу, у Шипшу, Мартуру и у Буњане, и у опште у оном делу што се називље Малесија, народ је на таком ниском ступњу да је до правог дивљаштва врло мало остало, и, готово, може се рећи, да су то прави дивљаци.

У Шаљу, Шипшу, Мартуру и Буњане нема цркве ни цамије.

Ко познаје Арнауте из Рече, Хаса и Душкаје, а то су срезови Баковачке нахије, тај би за ове казао: ово су људи какви треба да буду према онима

¹⁾ Препис са ове плоче пропао ми је.

у Малесији. Њих тако тамо и жене цене; зато кад је реч о каквом суровом човеку, рећи ће: „као да је рођен у Шишшу“. У осталом, каква је Шишша таква је и Малесија. Шишшани су стари и прави Арбанаси; а Речани, Хашани и Душкајци, то су поарнауђени Срби Мухамедове вере; но ни ови скоро нигде у селу немају школе — Мехтапа — а и по варошима их је мало. Хоће ли кад год и Арбанаси познати шта је то школа и пригрлити је, то је питање. О томе они не воде рачуна.

Према оваким приликама, у којима се Српски народ после Косова нашао, за сваку је похвалу његова издржљивост, кад га и толико има у православу; јер у јаничарском добу у целој Турској Империји једини је био Српски народ у Царевини, од ког се презало и на који се нишанило с намером да га нестане сасвим. Ову су намеру Арбанаси потпуно схватили и у корнст своју примењивали је врло успешно, помажући Јаничаре и ови њих.

У томе и у такоме времену, и за ондашње прилике у најопаснијем месту, у Баковачкој нахији, у Дечанима, јавља се Данило калуђер, међу скорашњим потурицама Србима, као што то тврди и сама једна Арнаутска песма на Арбанашком језику о потурчењу неких села из околине Дечана. Ево те песме:

„Потура Дечани; Агате Ботуша; Капе Јунику; Тараба Вокша; Дахије Црно брегу; Шкијеве Лоћанит“ и т. д. За овима иду и друга села по имену и значи у преводу:

„Потурице су Дечанци¹⁾; хваљени Јуначани; богата Батуша; мајстори Вокишћанци; јунаци Црнобрежани; само још стоје непотурчени Лоћанци“, и т. д. И заиста кад је Данило дошао у Дечане, били су се већ потурчили и Шаљани, као племе које се било држало дуже од осталих у православу; и тада у свој Баковачкој нахији већ није било Срба православне вере, сем око 100 домова у самој Баковици, 10 домова у селу Дечани, и око 30 домова у Лоћанима, а сва остала села била су већ поарнауђена и прешла у мухамеданску веру²⁾ и тако су лепе Жупе Алтонска и Затрнавска за православну Цркву изгубљене. Али Дечани су с доласком Даниловим ипак постали и били за све Српство онако велика школа, као што су и они велики и високи, и ђаке Дечанске сматрао је народ као праве великошколце за све наше земље од Јадранског мора до Саве и Дунава; а од ослобођења Србије па до 1860 године. Дечани су били и опет

Школа народна, и као такви важали су за све Подримље, Зету, Полимље, Рашку и т. д. Но ипак колика је била потреба народа и у тим крајевима, није се могла ни из далека да намирује том школом; и ако су у народу били свештеници и учитељи већином ђаци Дечански све до поменуте године, опет их је било мало и, према времену, са мало спреме, те и у томе бише Дечанци први који су то учили и први послали неколико ђака у Београд, који су доцније по свом повратку и школовању били и први учитељи с бољом спремом у Подримљу, Зети и Полимљу, а то су били: *Ђорђе Армуи* у Подгораци, *Милун Новићевић* у Пећи, *Риста Николајевић* у Гусињу, а за тим Баковици, и писац ових редака у Скадру; и сви ови били су ђаци Дечански и из Дечана на школу упућени, па тек доцније јавља се Призренска Богословија, којој је добротвор Сима А. Игуманов, и отвара се с прва три њена наставника: *Савом Дечанцем*, *Илијом Ставрићем* и *Милуном Новићевићем*, у којој су доцније нашли места призренски домородци: *Петар Костић* и *Ђорђе Камперелић*, и с њима *Тривун Димитријевић* Баковац и *Илија Вучетић* из Велике.

Но први учитељ са спремом за то звање, који се тамо појавио, био је *Никола Мусулин* нешто у Скадру а за тим у Призрену, одакле је прешао у Србију и *Милан Ковачевић* у Приштини, који је тамо 1858 године сменио неког Андона учитеља, родом из Велеза. На том је месту Ковачевић био дуго година примеран учитељ.

Сви други учитељи са спремом за то звање појавили су се у Старој Србији тек после 1860 год., али њихов број био је мален, те су с тога у Сјеници, Бијелом Пољу, Рожаји, Новом Пазару, Новој Вароши, Вучитрну, Митровици, Тетову, Плаву, Гусињу Великој Хочи, Ораовцу и Баковици били и даље учитељи са спремом домаћом, манастирском, којих такође није било колико треба.

Сам народ осећао је јаку потребу у томе, али није било никога да је прихвати и намирује. За то ни она школа у Кијеву, ни она у Црклезу, у Подгору у Пећској Нахији, не могоше да се одрже ни с по једном годином дана без прекида. Такових примера било је и по варошима, а има их и данас као: н. пр. у Гусињу, Плаву и Рожаји.

У опште у свештенству и учитељима била је велика оскудица у свој Старој Србији. Тако у Подримљу и самом Призрену бивао је само по један учитељ све до Мусулинова доласка; а било је примера када је у Призрену бивао свештеник и учитељ, и када је његова спрема за оба та звања била домаћа — манастирска. Таког учитеља, попа Лазу у Призрену, сменили су учитељи новијег доба. У Великој Хочи,

¹⁾ Село Дечани на истоку од Манастира.

²⁾ Од српских поарнауђених племена потурчили су се први *Гашани*, за овим *Красићи*, а најпосле *Шалани*, а сви да би имање одржали.

када је 1864 године умро учитељ *Павле Алексић*, није имао ко да га наследи, већ је и тамо морао свештеник и ту дужност да врши.

Исто тако у Ораовцу био је поп *Илија* учитељ и парох. У Баковици неки *Јако Тонић*, бојација, поред свог заната био је учитељ. У Пећи стари *Тома Николајевић*, био је дуго година учитељ и књиговезап, а *Лазица* ситничар и учитељ. Скадарски учитељ *Мата Златичанин*, из Подгорице био је по занату пушкар. Тако је било и у Подгорици. У Црволезу, у Пећској Нахији, био је учитељ неки *Петар Панић*, који се турчио и крстио два пут.

Што се свештенства тиче, гледао сам својим очима када је Призренски Митрополит Мелентије у Пећској Патријаршији запонио Ђошку пекара — симицију, Мату Јанковића, качара, и Илију Дацића, механицију, сва тројица из Пећи. Прота Пећски Стеван Петровић по занату био је терзија. Овај човек био је од ређих људи у тим крајевима. Он је био оно, што у тамошњим крајевима треба да буде прота.

У Скадру прота Јевтимије Штиркић био је по занату пушкар. Неком Ђорђију из Суходола, у Сјеничкој нахији, могло је бити 25 година, кад је дошао у Дечане да учи и ту је почео прво слово „Аз“. Тада је био отац од четворо деце, а после три године својега ђаковања постане свештеник.

С оваким свештеницима имали су Дечанци муке, држећи их у манастиру по два и три месеца дана, докле их колико било не науче вршењу свештених обреда. Готово сваки свештеник морао је бити у Дечанима или у Патријаршији на пракци све докле, док се научи служити Св. Литургију и друге обреде вршити; али на неким местима ни оваких свештеника није било, као у Гори, Љуми, Буци, питомом Задримљу, Скадарској Крајини, Барској Нахији, Улцину, Љешу и другим многим местима, те је у неким од тих и православне вере нестало.

Кад су се оно први учитељи М. Ковачевић у Приштини и Мусулин у Призрену појавили, Митрополат Призренски пресрео их је с анатемом. Тако и још неке. Ну кад се појавило питање о егзархији бугарској, онда је Мелентије увидео шта му анатема доноси, те се тргао.

У опште у Старој Србији свака појава нових учитеља била је појава репате звезде, за којима је свако врат кривно.

Што се саме Богословије Призренске и њеног постанка тиче и за њу су први калуђери Дечански свој глас подигли, као архимандрит Х. Ђирил Андрејевић-Шекуларац, Х. Агатагел Ристић Вележанац, Х. Ананије Протић-Бједопољац и све остало браство Дечанско, желећи да Богословија кад год

буде и у Дечанима; а радовали су се да буде у Призрену, где је Сима Игуманов жељу имао и остварио за спомен свој и свога умрлог сина Мапојла.

У овој Богословији прва предавања отпочела су три наставника са спремом из Београда и Кијева, од којих су били: Сава Дечанац и Милун Новићевић ђаци Дечански, и сада Илија Вучетић.

И тако наши манастири, а особито Дечани, учинили су своје.

Поп Милош Велимировић.

ЗБИРКА

народних приповедака из Поцерине

По казивању

Аиђе Стојановиће, селанке из Белотића,

прибележио

Андра Глигоријевић,

VII

Дванаест браће ветрова

Био сирмах човек, па му умре жена, те он остане, као сињи кукавац с троје ситне деце, све једно другом до ушпију.

Патио се сирмах од сваке руке, да своју децу само сухим хлебом захрани, јер ничега није имао, до мало кровине над главом.

Била је те године љута зима, да је од њене студи пуцало и дрво и камен. Приближи се већ и Божић — а тада писну срце у сирмахи, видећи, да нема чиме, као други родитељ, обрадовати своју сирочад, јер немађаше у кући никаква омршаја за благ дан.

И, кад освану бадњи дан и по том паде на земљу вече — благо бадње вече — које сви хришћани у целом свету весело дочекују и радују му се, сирмах дође тужан кући и нађе децу, где спавају на огњишту, на коме се ватра беше давно угасила.

— Јадна децо моја! уздахну сирмах и горко заплака.

Дуго је он шћућурен поред своје деце, цвилно и сузе ронио, па се најзад узе Богу молити говорећи:

— Боже свемогући, немој ме заборавити грешна и смилуј се на ове моје првиће. Опрости ми грехе и помози њима праведнима!

И рекав то, сирмах се прекрсти. Та топла молитва утеши га. Лакну му одмах на души и разведри му се пред очима.

У исти мах сети се, да му је уз кућу богати сусед, те намисли отићи к њему и молити га да се мало омрси.

И — што намисли, то одмах и учини.

У богатога кући беше велико весеље. Чељад певаху побожне песме, а бадњак пуцкаше већ на великом огњу кад сиромаша закуца на врата.

Богаташ чу да неко куца, па изиђе на поље.

— Помози Бог и срећно ти бадње вече! назва му сиромаша, стегнув руку.

А богаташ му одговори:

— Дај Боже и теби!

— Брате мој, мени Бог није дао, рече сиромаша, па за то и дођох до тебе, да те замолим за мало омршаја. Сутра је благ дан и велики празник, а ја немам нигде ничег у кући, чиме би децу омрсио и обрадовао, те весело прославио Божић и име Божије.

А богаташ му одговори:

— Е, мој брајане! Кад бих ја сваком давао, не бих ни сам ништа имао. Што ниси радио, па зарадио, већ ленствовао, те сад ништа и немаш. Ја ти не могу дати омршаја.

И рекав то, отера сиромаша; врати се у кућу и залупи врата.

Сиромаша оде још тужнији кући. Деца се беху избудила и дрхтаху од зиме.

Немајући чиме запалити оно мало дрва, сиромаша скиде са себе гуњ, зави њиме децу и седе поред њих.

Не потраја много, а у близини запуцаше пушке и захори се весела песма.

Сиромаша изиђе на поље и угледа велики огањ у дворишту богатога суседа и крај њега печеницу на ражњу.

— Дај да одем молити га за мало жеравице, да ако ми то даде! рече он у себи и упути се опет богатоше.

Дошав тамо, замоли га говорећи:

— Смидуј се брате, и дај ми мало жеравице. Угасила ми се ватра, а ја је немам чиме запалити, да ми се огреју озобла дечица.

А богаташ му одговори:

— Ни то ти не могу дати, јер се у очи Божића ништа из куће не даје.

И не давши му ни жеравице, отера га.

Врати се сиромаша опет кући тужан, па седе и поче плакати.

И поноћ већ беше давно превалила, а он још једнако сеђаше неутешан поред деце.

На један пут му се нешто јако засија пред очима.

Он диже главу и погледа.

На врх брда, које се висило близо села, буктао је некакав велики огањ, да се пламен до у облаке дизао. Око ватре видеде су се многе сенке, где шћућурене седе и пе мичу се.

Чим то сиромаша виде, поче овако сам собом говорити:

— Боже вели, ко ли је могао онај огањ на брду наложити и који ли су оно, што околу седе? Дај да одем до њих, да их замолим за мало ватре, да ако буду милостивији од мога богатога суседа.

И говорећи то, сиромаша лагано извуче гуњ испод деце, па се диже на брдо.

Кад дође горе, има шта и видети.

Око великог огња седе дванаест стараца белих брада до појаса. Сваки је огрнут дугом opakлијом, а у руци свима по златна штака, искићена драгим камењем. Старци сеђаху по узрасту један до другог. У зачељу беше највећи — као какав див — и у руци му и највећа штака, па онда редом до у зачеље, где сеђаше један мајушни старина као дете од две године, са штаком, која беше танка и кратка као прутућ.

Зачуди се сиромаша, кад виде толике старце на окупу, па приступи и назва им:

— Добра вече!

— Бог ти помогао синко! прихвате му старине и запитају га: Шта си рад, те си се до нас потрудио?

А сиромаша одговори:

— Видех оздо, да амо на брду гори огањ. Па зато и дођох к вама, добри људи, да ми дате мало жеравице, јер ми се ватра погасила, па је немам чиме потналити.

А старци му на то рекну:

— Даћемо ти ватре, али нам прво речи, који је ветар најбољи?

Зачуди се сиромаша тој речи и замисли се мало, па за тим одговори:

— Сви су ветри божији и у божијој руци, а све што је од Бога добро је, па су и сви ветрови добри!

— Скени сад гуњ, рекну му на то дванаест стараца, да ти дамо жеравице.

Сиромаша не прослови ни речи, скине са себе гуњ, простре га по земљи, а старци му пођу допатама гурати у њ живо угљевље.

Кад му назидаше велику гомилу, даду му једно кресиво и шаку кремења, а сиромаша им од срца захвали, скупи крајчеве гуња и пође.

— Стани, синко! зауставе га у тај мах старци. Сиромаша стаде и окрене се.

— Кад си нам тако мудро одговорио, рекну они, ваља нам, да ти кажемо ко смо, те да знаш, у кога си ватре добио. Нас овде има дванаест. Ми смо дванаест браће ветрова и Бог нас посла поћас овде, на ово брдо, да преконачимо, па да сутра пођемо по свету, свак на своју страну за својим

послом. Нас овде има и великих и малих, као што и ветрова има и јаких и слабих!

Па му онда најстарији између њих овако рече:

— Ти си Богу угоднио и срећан ћеш бити до века се својом децом. Не казуј ником, шта си од нас чуо, а сад иди!

Сиромах онда пође колибици. И где чуда! У гуњу се сјаји угљевље, али гуњ не прогоревала.

Тако дође и кући. Одмах избуди децу, па разгрне гуњ. Али, има шта видети: Место угљевља, жути се на гуњу гомила дуката, да се соба сија.

Зарадују се деца, развесели се и сиромах, видећи да му је сам Бог помогао, па одмах укреше кресивом и часом наложи мало ватрице.

За тим узме прегршт дуката, па се упути другоме свом, добром, суседу, те га замоли да му прода једно назиме, а нек тражи за њ колико му драго.

Зачуди се човек, што му сиромах долази у недоба, али не мога на ино већ му прода готово уређено назиме с ражњем заједно и велики товар дрва, да има на чем да га испече.

Сиромах се весео врати дома; наложи велику ватру па узме вртети крај ње пециво и веселити се с децом.

Чује то и богаташ, па чудећи се одкуд сирому и ватре и печенице, помисли, да је он то морао негде украсти, те се дигне да га пита.

— Где ти нађе ноћас ватре? уншта богати, кад дође сирому пред колибу.

А сиромах му одговори:

— Кад ме питаш, право да ти кажем. Кад код тебе не добих ватре, угледам, ено на оном брду, да гори огањ и упутим се горе. Тамо нађем дванаест стараца, који ми дадоше пун гуњ живог угљевља — па с благословом божијим, ено претворило ми се све у дукате.

Кад то богати чује, полакоми се за злато, узме гуњ на леђа, па се упути на брдо, где је још огањ горео, да божем и он моли оне људе за мало ватре.

Кад дође горе, назове људима:

— Добро вече!

Дванаест људи и њему, као и сирому, прихвате Бога, и запитају шта жели.

А богати им рече:

— Ето, дођох, добри људи, да вас замолим за мало жеравице, јер видох оздо, да се овде светли, а мени се ватра погасила, па је немам чиме потпалити.

А људи му одговоре:

— Даћемо ти ватре, али нам реци, који је ветар најбољи.

Богати се томе зачуди, јер му сиромах о том не помену и одговори:

— Браћо, вала ни један није добар! — Скини гуњ, рекне му на то дванаест људи, да ти дамо жеравице.

Богати не чекаше да га два пут понуде, већ одмах простр гуњ по земљи, а људи и њему пођу допатама гртати живо угљевље.

Кад му назидāju велику гомилу, скупи он крајеве гуња, па без с богом остај, нагне кући.

Једва он на половини брда, а то се надме и задува тако јак ветар, да се стабла почну савијати и пуцкарати. У том пламе гуњ богатога, а пламен сукне на њ и запали му хаљине. Богат баца гуњ и почне свлачити са себе запаљену одећу, те најпосле оста наги го, па потрчи кући. А кад тамо, а ветар ископао и разнео сву кућу да јој ни камена на камену нема.

Сутра дан, па Божић, он је плакао на својим развалама, а сиромах се веселио са својом децом.

VIII

Сиромах и змија.

Био неки сиромах човек, па није имао да плати арача, а Турци му за то хоћаху потурчити сина. Сиромах се растужи са свога злог удеса, па пође путем плачући. Идући тако, види он, где се по сред друма испружила грдна змијурина, а у чељустима јој се нешто сија.

Сиромах се уплаши и застане, а змија му проговори:

— Не бој се, него ми реци, што си тужан и каква ти је голема невоља?

А он одговори змији:

— Дужан сам Турцима арача, па немам да им га платим, а они хоће да ми за то потурче јединца.

— Приђи ближе, рекне змија сирому и ништа се не бој, већ се сагни, па ме пољуби у чело и узми ево овај дукат што ми је у устима.

А сиромах одговори змији:

— Не смем, сестро, јер се бојим да ме не уједеш.

— Немој ме звати сестром, већ ме зови тетом, јер сам много старија од тебе, одговори змија, и нека те није страх, већ учини што ти кажем.

Онда се сиромах ослободи. Приђе змији, сагне се и пољуби је у чело, а она се пусти, да јој извади из чељусту дукат.

Онда сиромах захвали змији и пође, а змија му још довикне, да свако јутро дође на то место па да је зовне по имену: „тето“, па ће му она донети увек по дукат.

Рекавши то, змија одмили под један камен крај друма, а сиромаш се врати кући весело. Одмах оде Турцима, плати им арач и тако избави јединца.

Сутра дан, рано из јутра, оде он опет на оно место на друму, где је јуче од змије добио дукат и зовне.

— Тето, тето!

— Чујем! одзове се змија испод камена, на измили на поље и изнесе дукат у чељустима.

Сиромаш, као јуче, сагне се, пољуби змију у чело и узме дукат.

Тако је сиромаш обилазио змију сваког дана, а она му је у век износила по један дукат.

Еле, дан по дан, па се сиромаш почне богатити.

И кад се једног дана виде богатим човеком, полакоми се још за већим благом, па овако оде сам собом говорити:

— Што бих ја одлазио оној змијурини сваког дана и по лепу и по рђаву времену и то само за једини дукат, него, дај да ја њу убијем, те да после могу покупити све благо из њезине јазбине, одакле ми она и износи дукате.

Смисли он тако, па се дигне сутра дан истим путем и на исто место, а понесе собом будак и сикиром: сикиром да змију убије, а будаком да јој раскопа јазбину и покупи благо.

Кад дође на оно место, где је змија обично излазила, викне је као у век:

— Тето, тето!

— Чујем, одазове се змија и, не слутећи ништа, измили на поље и изнесе у зубима дукат.

Сиромаш се сагне, целива је у чело и узме дукат, а змија, као и пре пође у јазбину. Онда ти незахвални сиромаш измане сикиром, мислећи да змији осече главу, али не погоди, него јој пресече реп.

Змија, као да ништа није ни било, упузи онако куса и крвава у јазбину и не пусти ни гласка од себе.

Сиромаш онда пође на посао. Опљуне шаке и почне будаком копати на оном месту, где је змија утонула.

Конао је он тако од ранога јутра, по васцели дан, до мркле ноћи, да се сав окупао у зноју, али нити што ископа, нити змију више виде.

Видећи, да му цела мука оста на јалово, дигне се сиромаш кући и онако уморан легне спавати.

Кад у јутру дан забели, тргне се он из сна, ал има шта и видети. Од његовог богатства нема ни трага, а он исто онако пуки сиромаш, као и пре што је био.

Заплаче се сиромаш у томе своје јаду и оде се љуто кајати, што је радио о глави своје добротвору, јер је знао, да је због тога опет осиромашно, што је хтео убити змију.

Дигне се он онда опет другом до онога камена и повиче као и пре:

— Тето, тето!

— Чујем! одазва се змија из јазбине, али не испузи на поље.

— Изиди на поље и изнеси ми један дукат, молио је сиромаш.

А змија му из руне одговори:

— Нити ћу изићи, нити дуката изнети. Већ доведи амо свог сина јединца, па ћу њему дукат дати.

Сиромаш се врати и поведе сина собом на дође змијиној јазбини и зовне је:

— Тето, тето!

А змија му се одзове и запита:

— Јеси ли довео сина?

— Јесам, одговори сиромаш.

Онда змија измили на поље и изнесе у зубима дукат, па проговори детету:

— Сагни се, дете, па ме целивај у чело и узми дукат!

Дете се сагне, пољуби змију у чело, а она му спусти дукат у руку, али га у исти мах љуто уједи за чело, где се обрве вежу.

Дете писне од бола, а змија се зарони под камен.

Сиромаш, наричући, узме јединца на руке и понесе кући, али дете још у путу издахне. Сутра дан сахрани сина и због своје лакомости остане и без блага и без јединца.

Дуго је он јадиковао и кајао се, па мислећи, да је змија прежалила и заборавила несрећу, коју јој је он нанео, дигне се једног дана, да је обиђе, да се измири с њом и да јој опет заште који дукат.

Дође на исто место, на друм и зовне је:

— Тето, тето!

А змија му се одазове:

— Шта хоћеш?

— Дај ми који дукат и заборави све што је било, па да будемо у љубави, као и пре! одговори јој сиромаш.

А змија њему на то, не излазећи из јазбине:

— Чуј ме човече, и добро упамти што ћу ти рећи: *докле год ти гледаш гроб свога детета, а ја свој пресечени реп, нећемо бити пријатељи, нити се можемо измирити.*

Број ђака у почетку 1891.—1892. школске године
Nombre d'élèves au commencement de l'année scolaire 1891.—1892.

У РАЗРЕДУ DANS LA CLASSE	у школама — dans les écoles				у опште en général
	мушким des garçons	женским des filles	градским urbaines	сеоским villageoises	
IV	11.675	1.831	5.593	7.913	13.506
V	1.033	137	1.142	28	1.170
VI	291	23	314	—	314
Свега — Total . . .	64.277	9.051	28.423	44.905	73.328

Процент ђака у разреду — Pour cent d'élèves dans la classe

I	33.47	30.34	29.37	35.42	33.08
II	25.31	25.89	24.86	25.71	25.38
III	21.00	21.78	20.97	21.18	21.10
IV	18.16	20.23	19.68	17.62	18.42
V	1.61	1.51	4.02	0.07	1.60
VI	0.45	0.25	1.10	—	0.42
Свега — Total . . .	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

На крају 1891.—1892. школске године било је у основним школама. — A la fin de l'année scolaire 1891.—1892. il y avait dans les écoles primaires

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	мушким — des garçons			женским des filles	
	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	ученица écolières	свега ђака élèves en général
Крагујевачки — Kra- guïevatz	4.450	191	4.641	569	5.210
Крајински — Крајна	2.786	86	2.872	463	3.335
Крушевачки — Krou- chévatz	3.925	80	4.005	505	4.510
Моравски — Morava	4.361	145	4.506	585	5.091
Пиротски — Pirote	2.712	22	2.734	322	3.056
Подрињски — Podrigné	4.354	154	4.508	418	4.926
Подунавски — Podou- navlyé	6.605	348	6.953	334	7.287
Пољаревачки — Poja- révatz	5.751	228	5.979	465	6.444
Руднички — Roudnik	3.542	104	3.646	294	3.940
Тимочки — Timok	1.428	10	1.438	220	1.658
Топлички — Toplitza	1.643	18	1.661	129	1.790
Ужички — Oujitze	2.922	48	2.970	420	3.390
Црнобрчки — Tzrna Réka	2.171	90	2.261	318	2.579
Град Београд — Ville de Belgrade	1.665	33	1.698	1.278	2.976
Град Ним — Ville de Niche	1.046	50	1.096	572	1.668
Свега — Total . . .	54.400	1.718	56.118	7.537	63.655

Процент ђака у првоме разреду мушких школа био је већи него у женским школама; у другом и трећем разреду врло је мала разлика; у четвртном разреду већи је проценат у женским школама, а у петом и шестом разреду, на против, у мушким школама, и ако је незнатна разлика.

У сеоским школама проценат ђака у прва три разреда био је већи, него у градским школама, док у старијим разредима градске школе имају више ђака.

Сад ћемо изнети број ђака у сваком округу посебице колико је било на крају школске године.

На крају 1891.—1892. школске године било је у основним школама. — A la fin de l'année scolaire 1891.—1892. il y avait dans les écoles primaires

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	мушким — des garçons			женским des filles	
	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	ученица écolières	свега ђака élèves en général
Ваљевски — Valyévo	2.529	75	2.604	332	2.936
Врањски — Vragne	2.510	36	2.546	313	2.859

СТАТИСТИКА НАСТАВЕ

Апсолутни највећи број ђака имао је округ подунавски, за њим пољаревачки, а најмањи округ тимочки и топлички.

Да одвојимо градске школе од сеоских, и онда ћемо наћи, да је било у школама

МУШКИМ	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
ученика	15.852	38.548
ученица	357	1.170
Свега	16.209	39.718

ЖЕНСКИМ	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
ученика	14	—
ученица	7.523	191
Свега	7.537	191
У опште ђака	23.746	39.909

Кад ове бројеве поредимо с бројем становника, излази, да је долазио један ученик, односно једна ученица и у опште један ђак основних школа

НА СТАНОВНИКА	ПО ГРАДОВИМА	ПО СЕЛИМА	У ОПШТЕ
мушких	10.16	24.61	20.40
женских	15.90	680.94	113.85
у опште	12.06	46.99	33.96

Односна размера између грађана и селана била је код становника

мушких као 1 : 2-42
женских » 1 : 42-82
у опште као 1 : 3-90

Дакле, по градовима има релативно два и по пута више ученика, четрдесет и три пута више ученица, а у опште четири пута више ђака, него по селима.

У овом прегледу имамо ове размере за сваки округ посебице.

О К Р У Ж И DÉPARTEMENTS	Један ученик Un écolier		Једна ученица Une écolière		Један ђак Un élève	
	мушких masculins	женских féminins	у опште en général	долазио је на становника — venait sur habitants	у опште en général	у опште en général
Ваљевски — Valévo	23	137	39			
Врањски — Vragne	31	207	52			
Крагујевачки — Kragouievatz	16	90	27			
Крајински — Краупа	17	82	27			
Крушевачки — Krouchévatz	20	125	33			
Моравски — Morava	19	107	31			
Пиротски — Pirote	23	172	39			
Подрински — Podrigné	21	152	36			
Подунавски — Podounavlyé	16	148	28			
Пољаревачки — Pojarévatz	18	145	32			
Рудички — Roudnik	22	187	38			
Тимочки — Timok	33	198	56			
Топлички — Topltiza	38	397	68			
Ужички — Oujitze	24	147	41			
Црноречки — Tzrna Réka	16	83	27			
Град Београд — Ville de Belgrade	19	17	18			
Град Ниш — Ville de Niche	11	14	12			
Свега — Total	20	114	34			

Из овога прегледа видимо, да се у Нишу релативно највише деце школује, и то више мушке него женске, док у Београду, на против, више женске него мушке. Ну осим Ниша и Београда, највише се и подједнако мушке деце школује у окрузима: крагујевачком, подунавском и црноречком, а најмање у топличком округу.

Женске деце највише се школује у крајинском округу, а најмање у топличком.

У опште ђака је било највише и подједнако у окрузима: крагујевачком, кра-

јинском и црноречком, а најмање у топличком округу.

Да поредимо ове релативне бројеве, па ћемо видети како се врло мало женске деце школује.

Кад бисмо узели, да се од сто женских становника школује у основним школама једна ученица, онда према изложеним размерама излази, да је од равнога броја мушких становника походило основне школе, у округу:

топличком	10-4
подунавском	9-2
рудничком	8-5
пољаревачком	8-1
пиротском	7-5
подринском	7-2
врањском	6-7
крушевачком	6-2
ужичком	6-1
тимочком	6-0
ваљевском	5-9
крагујевачком	5-6
моравском	5-6
црноречком	5-2
крајинском	4-8
граду Нишу	1-3
» Београду	0-9
у опште	5-7

Као што се види, у основним школама топличког округа било је релативно десет пута више ученика, него ученица. А у крајинском округу било је само пет пута више ученика, него ученица.

Односна размера између та два округа била је

за ученике као 1 : 2-24
» ученице » 1 : 4-84
за ђане као 1 : 2-52

Дакле, у крајинском округу било је преко два пута више ученика а пет пута више ученица, него у топличком округу.

Ну за одређење процента основнога школовања потребно је да бројеве ученика, који су се затекли у школи на крају 1891. — 1892. школске године, поредимо с бројевима мушке и женске деце, која су дорасла за школовање, дакле у доби од 6 до 11 година.

У овоме прегледу имамо број мушке и женске деце (по попису од 31. децембра 1890. године), која су, по закону о основним школама, дужна да походе школу.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Број деце у доби од 6—11 година Nombre d'enfants à l'âge de 6—11 ans		
	мушке garçons	женске filles	Свега Total
Ваљевски — Valyévo	10.053	9.717	19.770
Врањски — Vragne	12.183	11.595	23.778
Крагујевачки — Kragouievatz	12.139	11.736	23.875
Крајински — Крауна	7.163	7.056	14.219
Крушевачки — Krouchévatz	12.687	12.616	25.303
Моравски — Morava	13.330	12.819	26.149
Пиротски — Pirote	10.336	9.796	20.132
Подрински — Podrigné	14.978	14.314	29.292
Подунавски — Podounavlyé	17.729	16.980	34.709
Пожаревачки — Pojarévatz	15.927	15.469	31.396
Руднички — Roudnik	12.786	12.161	24.947
Тимочки — Timok	7.524	7.355	14.879
Топлички — Toplitza	10.778	9.888	20.666
Ужички — Oujitzé	11.494	11.304	22.798
Црноречки — Tzrna Réka	5.186	5.084	10.270
Град Београд — Ville de Belgrade	2.514	2.375	4.889
Град Ниш — Ville de Niche	1.260	1.214	2.474
Свега — Total	178.067	171.479	349.546

Кад градску децу од 6 до 11 година одвојимо од сеоске, онда излази, да је било

ДЕЦЕ ОД 6—11 ГОД. ПО ГРАДОВИМА	ПО СЕЛИМА	СВЕГА	
мушке	18.548	159.519	178.067
женске	17.813	153.666	171.479
у опште	36.361	313.185	349.546

Ако ове бројеве поредимо с бројем ученика, ученица и ђака у опште, који су били у основним школама на крају 1891.—1892. школске године, наћи ћемо, да је од сто дечака и девојчица, за школу дораслих, било у основним школама

	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	ЂАКА
градским	85.54	44.24	65.31
сеоским	24.17	0.89	12.74
у опште	30.56	5.39	18.21

Односна размера између ученика и ученица била је

по градовима	као 100 : 51.7
» селима	» 100 : 3.7
у опште	као 100 : 17.6

А односна размера између ђака градских и сеоских била је код

ученика	као 100 : 28.3
ученица	» 100 : 2.0
ђака	као 100 : 19.5

Из нађених процената види се, да се од равнога броја дечака, дораслих за школу, по градовима школује три и по пута више, него по селима; а девојчица школује се по градовима педесет пута више, него по селима. У опште мушке и женске деце, дорасле за школу, по градовима се школује пет пута више, него по селима.

У овом прегледу имамо ове размере за сваки округ посебице.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Од сто за школу дораслих Sur cent à l'âge prescrit pour l'école		
	дечака garçons	девојчица filles	у опште en général
	било је у основним школама на крају школске године il y avait dans les écoles primaires à la fin de l'année scolaire		
	ученика écoliers	ученица écolières	ђака élèves
Ваљевски — Valyévo	25.16	4.19	14.34
Врањски — Vragne	20.60	3.01	12.02
Крагујевачки — Kragouievatz	36.66	6.48	21.82
Крајински — Крауна	38.89	7.78	23.45
Крушевачки — Krouchévatz	30.94	4.64	17.83
Моравски — Morava	32.71	5.69	19.47
Пиротски — Pirote	26.24	3.51	15.18
Подрински — Podrigné	29.08	4.00	16.82
Подунавски — Podounavlyé	37.26	4.01	20.99
Пожаревачки — Pojarévatz	36.11	4.48	20.52
Руднички — Roudnik	27.70	3.27	15.79
Тимочки — Timok	18.98	3.13	11.14
Топлички — Toplitza	15.24	1.49	8.66
Ужички — Oujitzé	25.42	4.14	14.87
Црноречки — Tzrna Réka	41.86	8.03	25.11
Град Београд — Ville de Belgrade	66.23	55.20	60.87
Град Ниш — Ville de Niche	83.02	51.24	67.42
Свега — Total	30.55	5.40	18.21

Највећи проценат мушке деце и у опште деце школује се у Нишу. Највећи проценат женске деце школује се у Београду. А по

окозума највећи проценат деце, и мушке и женске, школује се у црноречком округу, а најмањи у топличком.

У седам округа био је за дечаке већи проценат од средњега процента, за девојчице у четири округа, а за децу у опште у шест округа.

Ови бројеви показује нам разлику између процената дечака и девојчица у појединим окозума. Тако, на сто дечака, који су од извеснога броја дораслих за школу ову и походили, долазило је од равнога броја девојчица, у округу:

топличком	9·8
подунавском	10·8
рудничком	11·8
пожаревачком	12·4
пиротском	13·4
подринском	13·8
врањском	14·6
крушевачком	15·0
ужичком	16·3
тимочком	16·5
ваљевском	16·7
моравском	17·4
крагујевачком	17·7
црноречком	19·2
крајинском	20·0
у Нишу	61·7
» Београду	83·3
у опште	17·7

Дакле, у крајинском округу било је у основној школи девојчица преко два пута више него у топличком округу, сразмерно према броју дечака који се школују.

У црноречком округу школовао се највећи проценат деце од оне која су за школу дорасла.

Односна размера између црноречког округа и осталих била је, и то:

у округу	
топличком	као 100 : 34·5
тимочком	» » 44·4
врањском	» » 47·9
ваљевском	» » 57·1
ужичком	» » 59·2
пиротском	» » 60·5
рудничком	» » 62·9
подринском	» » 67·0
крушевачком	» » 71·0
моравском	» » 77·5
пожаревачком	» » 81·7

подунавском	» » 83·6
крагујевачком	» » 86·9
крајинском	» » 93·4
у Београду	» » 242·4
» Нишу	» » 268·5

Колико су остали окози заостали иза црноречког округа у школовању деце види се из ових размера. Међу тим и у самом црноречком округу, у коме је, као што се види, релативно најповољније школовање, школује се само једна четвртина од деце дорасле за школу.

У овој табели видећемо колико је било ђака у појединим разредима основних школа на крају 1891.—1892. школске године.

На крају 1891.—1892. школ. године било је ђака у школама — A la fin de l'année scolaire 1891.—1892. il y avait des élèves dans les écoles					
РАЗРЕД CLASSE	мушким des garçons	женским des filles	градским urbaines	сеоским villageoises	у опште en général
I	18.762	2.317	6.995	14.084	21.079
II	14.658	2.036	6.166	10.528	16.694
III	11.849	1.635	5.048	8.466	13.514
IV	9.929	1.458	4.569	6.818	11.387
V	743	49	779	13	792
VI	177	12	189	—	189
Свега — Total . . .	56.118	7.537	23.746	39.909	63.655
Од сто уписаних ђака био је на крају школ. године у школама — Sur 100 élèves inscrits il y avait à la fin de l'année scolaire dans les écoles					
I	87·22	84·38	83·78	88·54	86·90
II	90·10	86·90	87·28	91·18	89·70
III	87·77	84·48	84·70	89·01	87·35
IV	85·04	79·63	81·65	86·16	84·31
V	71·93	35·77	68·21	46·43	67·69
VI	60·83	52·17	60·19	—	60·19
Свега — Total . . .	87·31	83·27	83·55	88·87	86·81

Као што се види, у првом разреду је било највише ђака, и тај је број постепено опадао у старијим разредима тако, да је у четвртном разреду мушких школа тек половина остала. Још је већи опадак у сеоским школама.

Женске школе мање су изгубиле ученица, него мушке; градске школе мање, него сеоске.

У опште у пети разред дођу само три ђака од стотине који су почели учити први

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

разред, а у шести два од тисуће за то, што ђаци свршетком четвртога разреда или прелазе у средње школе или прекидају даље школовање.

Кад ове бројеве поредимо с бројем уписаних ученика по разредима и школама, налазимо колико је ђака оставило школу у току школске године.

Те податке имамо у овој табlici.

Број ђака, који су у току 1891.—1892. школске године оставили школу — Nombre d'élèves qui au courant de l'année 1891.—1892. ont abandonné les école					
РАЗРЕД CLASSE	МУШКЕ des garçons	ЖЕНСКЕ des filles	ГРАДСКЕ urbaines	СЕОСКЕ villageoises	У ОПШТЕ en général
I	2.748	429	1.354	1.823	3.177
II	1.610	307	899	1.018	1.917
III	1.651	306	912	1.045	1.957
IV	1.746	373	1.024	1.095	2.119
V	290	88	363	15	378
VI	114	11	125	—	125
Свега — Total . .	8.159	1.514	4.677	4.996	9.673
Од сто уписаних ђака оставило је разред — Sur 100 élèves inscrits ont abandonné la classe					
I	12.78	15.62	16.22	11.46	13.09
II	9.90	13.10	12.72	8.82	10.30
III	12.23	15.53	15.30	10.99	12.65
IV	14.96	20.37	18.31	13.84	15.69
V	28.07	64.23	31.79	53.57	32.31
VI	39.18	47.83	39.81	—	39.81
Свега — Total . .	12.69	16.73	16.45	11.13	13.19

Из ових процената види се, да је у свима школама у опште, мушким и женским, градским и сеоским, највећи дефицит ђака у петом и шестом разреду. Ако изузмемо та два разреда, налазимо највећи дефицит ђака у свима школама у четвртном разреду, за тим у првом и трећем разреду, а најмањи у другом разреду. Ну тај дефицит је већи у женским школама него у мушким, већи у градским него у сеоским.

Сад ћемо разгледати најглавнија узроке, због којих су ови ђаци оставили школу.

Подаци су о овим узроцима за ђаке у опште у мушким школама и женским, градским и сеоским, као што се из ове таблице види.

ШКОЛЕ — ÉCOLES	Број ђака, који су оставили школу — Nombre d'élèves qui ont abandonné l'école			
	због à cause de			из других узрока d'autres motifs у опште en général
	смрти mort	болести maladie		
Мушке — des garçons	642	792	7.102	8.536
Женске — des filles	96	113	1.298	1.507
Градске — urbaines	306	284	4.075	4.665
Сеоске — villageoises	432	621	4.325	5.378
Свега — Total	738	905	8.400	10.043
Процент — Pour cent				
Мушке — des garçons	1.00	1.23	11.08	13.28
Женске — urbaines	1.06	1.25	14.34	16.65
Градске — villageoises	1.08	1.00	14.34	16.41
Сеоске — par villages	0.96	1.38	9.63	11.98
Свега — Total	1.01	1.24	11.46	13.70

И морталитет и разболевање већи су у женским школама, него у мушким. У градским школама морталитет је већи него у сеоским, а разболевање веће у сеоским школама.

Напуштање школе из других узрока веће је у женским школама него у мушким, веће у градским школама него у сеоским.

Ако поредимо међусобно саме узроке, због којих су ђаци оставили школу, наћи ћемо, да је од сто ђака оставило школу

	З Б О Г		
	СМРТИ	БОЛЕСТИ	ИЗ ДРУГИХ УЗРОКА
мушке	7.52	9.28	83.20
женске	6.37	7.50	86.13
градске	6.56	6.09	87.35
сеоске	8.03	11.55	80.42
у опште	7.35	9.01	83.64

На сто ђака, који су школу оставили због болести, долазило је умрлих у школама

сеоским	69.6
мушким	81.0
женским	84.9
градским	107.7
у опште	81.6

У овом прегледу имамо бројеве ђака колико је у коме округу оставило школу, у току године, и из којих узрока.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Број ђака, који су оставили школу — Nombre d'élèves qui ont abandonné l'école			
	због à cause de			у опште y en général
	смрти mort	болести maladie	из разних узрока d'autres motifs	
Ваљевски — Valjevo	41	48	316	405
Врањски — Vragne	22	40	320	382
Крагујевачки — Kragujevatz	46	90	787	923
Крајински — Kraïna	37	35	315	387
Крушевачки — Kroushévatz	45	62	585	692
Моравски — Morava	60	100	802	962
Пиротски — Pirote	82	29	408	519
Подрински — Podrigné	59	68	440	567
Подунавски — Podounavlyé	54	102	752	908
Пожаревачки — Pojarevatz	71	56	752	879
Руднички — Roudnik	39	68	674	781
Тимочки — Timok	26	22	182	230
Топлички — Toplitza	29	43	218	290
Ужички — Oujitze	40	63	638	741
Црноречки — Tzrna Réka	24	41	146	211
Град Београд — Ville de Belgrade	40	19	614	673
Град Ниш — Ville de Niche	23	19	451	493
Свега — Total	738	905	8.400	10.043

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Од сто уписаних ђака оставило је школу — Sur cent élèves inscrits ont abandonné l'école			
	због à cause de			у опште y en général
	смрти mort	болести maladie	из разних узрока d'autres motifs	
Ваљевски — Valjevo	1.23	1.43	9.44	12.10
Врањски — Vragne	0.68	1.23	9.84	11.75
Крагујевачки — Kragujevatz	0.75	1.47	12.89	15.11
Крајински — Kraïna	0.99	0.94	8.46	10.39
Крушевачки — Kroushévatz	0.87	1.20	11.29	13.36
Моравски — Morava	0.99	1.66	13.29	15.94
Пиротски — Pirote	2.29	0.81	11.13	14.23
Подрински — Vodrigné	1.08	1.24	8.04	10.36
Подунавски — Podounavlyé	0.68	1.29	9.51	11.48
Пожаревачки — Pojarevatz	0.97	0.76	10.27	12.00
Руднички — Roudnik	0.83	1.44	14.49	16.76
Тимочки — Timok	1.38	1.16	9.61	12.15
Топлички — Toplitza	1.40	2.08	10.54	14.02
Ужички — Oujitze	0.97	1.53	15.47	17.97
Црноречки — Tzrna Réka	0.88	1.49	5.33	7.70
Град Београд — Ville de Belgrade	1.09	0.52	16.73	18.34
Град Ниш — Ville de Niche	1.06	0.88	20.87	22.81
Свега — Total	1.01	1.23	11.46*	13.70

* Процент ђака, који су оставили школу из разних узрока, за то је тако велик, што је у број таквих ђака (8.400) ушао и број ђака, који су се одселили у другу школу. Они су оставили само дотичну школу, ну у ствари нису прекинули школовање. Таквих ђака било је 2.428, што у проценту износи 3.81. И према овоме, проценат ђака, који су оставили школу из разних узрока, био је фактично 8.15, у место 11.46.

Највише је ђака помрло у пиротском округу, а најмање и подједнако у окрузима: врањском и подунавском. Односна размера између првог округа и других округа износила је као 100 : 30. Дакле, морталитет ђака у пиротском округу био је за више од две трећине већи, него у окрузима врањском и подунавском.

Због болести највише је ђака оставило школу у топличком округу, а најмање у граду Београду. Односна размера између топличког округа и Београда била је као 100 : 25.

Из разних узрока највише је ђака оставило школу у Нишу, а најмање у црноречком округу. Односна размера између њих износила је као 100 : 26.

Колико процената пада на који узрок, због кога су ђаци оставили школу, о томе имамо податке у овом прегледу, и то за сваки округ посебице.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Процент ђака, који су оставили школу — Pour cent d'élèves qui ont abandonné l'école		
	због à cause de		
	смрти mort	болести maladie	из разних узрока d'autres motifs
Ваљевски — Valjevo	10.12	11.85	78.03
Врањски — Vragne	5.76	10.47	83.77
Крагујевачки — Kragujevatz	4.98	9.75	85.27
Крајински — Kraïna	9.56	9.04	81.40
Крушевачки — Kroushévatz	6.50	8.96	84.54
Моравски — Morava	6.24	10.39	83.37
Пиротски — Pirote	15.80	5.59	78.61
Подрински — Podrigné	10.41	11.99	77.60
Подунавски — Podounavlyé	5.95	11.23	82.82
Пожаревачки — Pojarevatz	8.08	6.37	85.55
Руднички — Roudnik	4.99	8.71	86.30
Тимочки — Timok	11.30	9.57	79.13
Топлички — Toplitza	10.00	14.83	75.17
Ужички — Oujitze	5.39	8.50	86.10
Црноречки — Tzrna Réka	11.37	19.43	69.20
Град Београд — Ville de Belgrade	5.95	2.82	91.23
Град Ниш — Ville de Niche	4.67	3.85	91.48
Свега — Total	7.34	9.02	83.64

Највећи проценат ђака, који су смрћу прекинули основно школовање, долази на пиротски округ, а најмањи на град Ниш.

НАПУШТАЊЕ ШКОЛЕ — DÉLAISSEMENT DE L' ÉCOLE

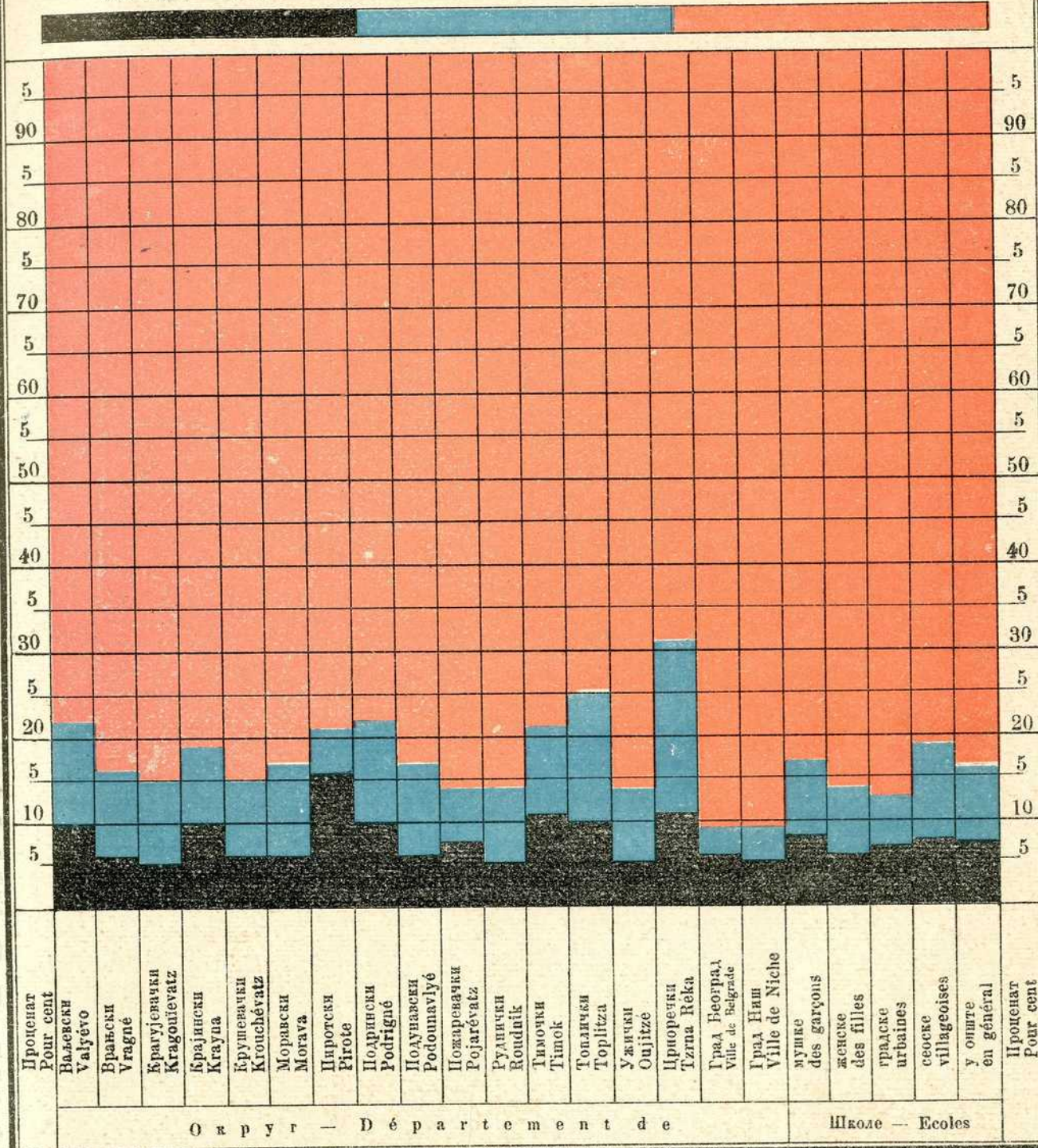
ПРОЦЕНАТ БАКА, КОЈИ СУ ОСТАВИЛИ ШКОЛУ

POUR CENT DES ÉLEVES QUI ONT CESSÉ DE VISITER L'ÉCOLE PAR CAUSE

због смрти — de mort

због болести — de maladie

из других узрока — d'autres motifs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Процент ђака, који су због болести оставили школу, највећи је у црноречком округу, а најмањи у Београду.

Најзад, проценат ђака, који су оставили школу из разних узрока, највећи је у Нишу, а најмањи у црноречком округу.

Интересно је поређење морталитета ђака у основним школама с морталитетом деце у опште.

Пошто из 1890. године немамо података о умирању градског и сеоског становништва посебице, то ћемо узети ове податке из 1891. године.

Тако, у 1891. години умрло је од 100 деце у доби од 6 до 14 година.¹⁾

	ПО ГРАДОВИМА	ПО СЕЛИМА	У ОПШТЕ
мушке	1-15	0-99	1-01
женске	1-24	0-96	0-99
Свега	1-19	0-98	1-00

Кад овај морталитет поредимо с морталитетом ђака, налазимо истина малу разлику, ну ипак, да је морталитет деце по градовима и по селима био већи од морталитета ђака, а у опште да је био подједнак.

Напред смо видели колико је било ђака у основним школама по окрузима на крају 1891.—1892. школске године. У овој табели изнећемо проценат тих ђака за сваки округ посебице.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Од сто уписаних ђака остало је до краја године у школама Sur 100 élèves inscrits sont restés jusqu' à la fin de l'année scolaire aux écoles				
	мушким des garçons	женским des filles	градским urbaines	сеоским villageoises	у опште en général
Ваљевски — Valévo	88-06	85-35	80-90	91-09	87-75
Врањски — Vragne	87-82	88-92	87-85	88-10	87-94
Крагујевачки — Kragouïevatz.	85-85	81-05	82-54	86-66	85-30

¹⁾ Види *Државопис Србије* св. XX стр. CLIV.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Од сто уписаних ђака остало је до краја године у школама Sur 100 élèves inscrits sont restés jusqu' à la fin de l'année scolaire aux écoles				
	мушким des garçons	женским des filles	градским urbaines	сеоским villageoises	у опште en général
Крајински — Крајна	89-93	88-19	88-61	90-11	89-60
Крушевачки — Kroushévatz	87-22	86-03	85-22	88-39	87-08
Моравски — Morava	83-83	88-77	86-66	82-81	84-37
Пиротски — Pirote	87-49	71-56	77-62	92-91	85-48
Подрински — Podrigné	90-76	82-77	87-83	91-04	90-02
Подунавски — Podounavlyé	92-30	72-45	87-27	92-92	92-19
Пожаревачки — Pojarévatz	88-15	85-79	83-76	89-72	87-97
Руднички — Roudnik	83-72	80-33	85-14	82-85	83-50
Тимочки — Timok	87-07	86-96	89-24	86-64	87-59
Топлички — Toplitza	86-56	86-58	81-14	89-66	86-56
Ужички — Oujitze	81-28	81-02	78-90	85-19	82-22
Црноречки — Tzrna Réka	92-70	94-08	92-67	92-93	94-23
Град Београд — Ville de Belgrade	83-03	78-69	81-11	—	81-11
Град Ниш — Ville de Niche	78-79	74-29	77-19	—	77-19
Свега — Total	87-31	83-27	83-51	88-87	86-81

Да бисмо видели каква је разлика у овом погледу између 1882. и 1892. године, ми ћемо поредити њихове проценте.

Тако, од сто уписаних ђака остало је до краја школске године

	1882. год.	1892. год.
у школама		
мушким	81-59	+ 5-72
женским	85-13	— 1-86
градским	83-89	+ 0-38
сеоским	80-56	+ 8-31
у опште	82-07	+ 4-74

Дакле, у мушким и сеоским школама била је највећа разлика.

У мушким, градским и сеоским школама био је мањи дефицит ђака на крају школске 1892. године, него пре десет година. У женским школама, на против, био је већи дефицит.

У опште, дефицит ђака у 1892. години био је мањи за 4-74 процената, него што је био у 1882. години.

У овој табели имамо број ђака, који су положили испите и прешли у старије разреде.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број ђака у 1891.—1892. школ. год., који су положили испит и прешли у старије разреде — Nombre des élèves en 1891.—1892. année scolaire qui ont subi l'examen et sont passés dans les classes supérieures

У РАЗРЕДУ DANS LA CLASSE	у школама — dans les écoles				у опште en général
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	ГРАДСКИМ urbaines	СЕОСКИМ villageoises	
I	14.827	1.906	5.768	10.965	16.733
II	12.666	1.818	5.454	9.030	14.484
III	10.279	1.508	4.484	7.303	11.787
IV	9.011	1.345	4.120	6.236	10.356
V	655	48	692	11	703
VI	174	12	182	—	186
Свега — Total . .	47.612	6.637	20.704	33.545	54.249

Од сто ђака, који су остали у школи до краја године, прешло је у старије разреде — Sur 100 élèves restés dans l'école jusqu'à la fin de l'année sont passés dans les classes supérieures

I	79.03	82.26	82.46	77.86	79.33
II	86.14	89.29	88.45	85.77	86.78
III	86.75	90.57	88.83	86.26	87.22
IV	90.75	92.25	90.17	91.46	90.95
V	88.16	97.96	88.83	84.62	88.75
VI	98.31	100.00	98.41	—	98.41
Свега — Total . .	84.84	88.06	87.19	84.05	85.22

Процент ђака, који су прешли у старији разреде, најмањи је у првом разреду у свима основним школама у опште, мушким и женским, градским и сеоским, а највећи у шестом разреду.

Ако изузмемо шести разред и учинимо савређење између прва четири разреда свију основних школа, наћи ћемо ипак, да је проценат најмањи у првом разреду, а највећи у четвртном.

У опште, проценат овај већи је у женским основним школама него у мушким, већи у градским него у сеоским.

Од сто ђака, који су остали у школи до краја године, прешло је у старије разреде 85.22. Разлика у 14.78 пада на оне ђаке, који су остали да понове разреде, да положу накнадне испите, и на оне које је ослободио школски надзорник као неспособне.

Кад поредимо бројеве ђака, који су свршили разреде и прешли у старије, с бројем

ђака, који су почели учити основну школу, налазимо много већу разлику.

У овом прегледу имамо проценте ових ђака по школама мушким и женским, градским и сеоским, и то за сваки округ посебице.

ОБРУЗИ DÉPARTEMENTS	Од сто уписаних ђака прешло је у старије разреде Sur 100 élèves inscrits sont passés dans les classes supérieures				
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	ГРАДСКИМ urbaines	СЕОСКИМ villageoises	у опште en général
Ваљевски — Ualyévo	77.07	74.55	71.51	79.29	76.94
Врањски — Vragne	76.54	83.81	77.53	77.01	77.45
Крагујевачки — Kragouievatz	75.10	75.07	71.85	76.26	75.09
Крајински — Крајна	73.06	76.51	75.82	72.59	73.56
Крушевачки — Kroushévatz	73.38	74.96	74.33	73.03	73.56
Моравски — Morava	73.47	79.51	78.06	71.12	74.14
Пиротски — Pirote	73.34	62.44	67.18	76.43	71.97
Подрински — Podrigné	80.57	77.22	81.71	79.59	80.26
Подунавски — Podounavlyé	74.41	77.89	76.82	74.24	74.57
Пожаревачки — Pojarévatz	72.11	74.91	66.81	74.28	72.32
Руднички — Roudnik	74.07	75.68	76.87	73.23	74.20
Тимочки — Timok	73.47	75.88	74.85	73.19	73.79
Топлички — Toplitz	68.00	76.51	71.59	66.92	68.61
Ужички — Oujitze	72.18	73.04	71.28	74.16	72.83
Црноречки — Tzrna Réka	78.06	81.06	83.05	74.00	78.41
Град Београд — Ville de Belgrade	71.34	67.48	69.63	—	69.64
Град Ниш — Ville de Niche	62.83	61.55	62.37	—	62.38
Свега — Total	70.44	73.33	72.78	74.72	73.98

У мушким школама био је највећи проценат ђака, који су прешли у старије разреде, у подринском округу, а најмањи у Нишу.

У женским школама био је највећи проценат у црноречком округу, а најмањи у Нишу.

По градовима највећи је проценат ових ђака у црноречком округу, а најмањи у Нишу.

По селима највећи је проценат у школама подринског округа, а најмањи у школама топличког округа.

У опште највећи проценат ђака, који су прешли у старије разреде, био је у подринском округу и за тим у црноречком, а најмањи у Нишу и топличком округу.

Мало пре нашли смо, да је од сто ђака, који су остали у школи до краја године,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

прешло у старије разреде 85·22. Сада пак видимо, да је од сто уписаних ђака прешло у старије разреде 73·98. Разлика између та два процента представља оне ђаке, који су у течају године напустили школу из буди којих узрока.

Они ђаци, који нису прешли у старије разреде, остављени су или да понове разреде, или да полагају накнадне испите, или их је ослободио школски надзорник као неспособне.

Податке о овим ђацима имамо у посебним таблицама.

У овој ћемо табlici разгледати број ђака, који су остали да понове разреде.

Број ђака, који су остали да понове — Nombre d'élèves qui ont à répéter					
РАЗРЕД CLASSE	у школама — dans les écoles				у опште en général
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	ГРАДСКИМ urbaines	СЕОСКИМ villageoises	
I	3.001	318	952	2.367	3.319
II	1.535	172	563	1.144	1.707
III	1.144	103	420	797	1.217
IV	571	65	302	334	636
V	70	—	70	—	70
VI	3	—	3	—	3
Свeга — Total . .	6.294	658	2.310	4.642	6.952

Од сто ђака, који су били на крају школске године, остало је да понови разред — Sur 100 élèves qui étaient à la fin de l'année scolaire ont à répéter					
I	16·00	13·72	13·61	18·23	15·75
II	10·47	8·45	9·13	10·87	10·23
III	9·40	6·19	8·32	9·41	9·01
IV	5·75	4·45	6·61	4·90	5·59
V	9·42	—	8·99	—	8·84
VI	1·69	—	1·59	—	1·59
Свeга — Total . .	12·34	8·73	9·73	11·63	10·92

У свима школама у опште, мушким и женским, градским и сеоским, највише је ђака остало да понови први разред, и то: у мушким школама више него у женским, у сеоским више него у градским. Најмање је понављало четврти и шести разред.

У опште ђака понављача више је било у мушким школама, него у женским; више у сеоским, него у градским.

Да разгледамо податке о ђацима, који су имали накнадно да полагају испит.

Број ђака, који имају накнадно да полагају испит — Nombre d'élèves qui ont à passer l'examen supplémentaire					
РАЗРЕД CLASSE	у школама — dans les écoles				у опште en général
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	ГРАДСКИМ urbaines	СЕОСКИМ villageoises	
I	838	84	250	672	922
II	403	40	125	318	443
III	372	44	112	304	416
IV	298	41	123	216	339
V	18	1	17	2	19
VI	—	—	—	—	—
Свeга — Total . .	1.929	210	627	1.512	2.139

Од сто ђака, који су били на крају школске године, имало је да накнадно полагају испит — Sur 100 élèves qui étaient à la fin de l'année scolaire ont à passer l'examen supplémentaire					
I	4·47	3·63	3·57	4·77	4·37
II	2·75	1·96	2·03	3·02	2·65
III	3·14	2·66	2·22	3·59	3·08
IV	3·00	2·81	2·69	3·17	2·98
V	2·42	2·04	2·18	15·38	2·40
VI	—	—	—	—	—
Свeга — Total . .	3·44	2·79	2·64	3·79	3·36

И ђака, који су имали накнадно да полагају испит, било је највише у првом разреду у свима школама, мушким, сеоским и градским, осим сеоских, у којима је највише било ових ђака у петом разреду. Најмање је било у другом и петом разреду.

У мушким школама већи је проценат, него у женским; већи у сеоским, него у градским.

Надзорници основних школа овлашћени су од министра просвете и црквених послова, да могу исписати из школе, као неспособне, оне ђаке, који су више година учили један разред без успеха, те су и престарели.

Податке о тим ђацима имамо у овој табlici.

Број ђака, које је ослободио школски надзорник као неспособне — Nombre d'élèves qui ont été licenciés par l'inspecteur comme

РАЗРЕД C L A S S E	у школама — dans les écoles				у опште en général
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	ГРАДСКИМ urbaines	СЕОСКИМ villageoises	
I	96	9	25	80	105
II	54	6	24	36	60
III	84	10	32	62	94
IV	49	7	24	32	56
V	—	—	—	—	—
VI	—	—	—	—	—
Свега — Total . .	283	32	105	210	315

Од сто ђака, који су били на крају школске године, ослободио је школски надзорник као неспособне — Sur 100 élèves qui étaient à la fin de l'année scolaire l'inspecteur a licencié comme incapables

РАЗРЕД	МУШКИМ	ЖЕНСКИМ	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ	У ОПШТЕ
I	0.51	0.39	0.36	0.57	0.50
II	0.37	0.29	0.39	0.34	0.36
III	0.71	0.60	0.63	0.73	0.70
IV	0.49	0.48	0.53	0.47	0.49
V	—	—	—	—	—
VI	—	—	—	—	—
Свега — Total . .	0.50	0.42	0.44	0.53	0.50

Отпуштених ђака, због неспособности, било је највише у трећем разреду у свима школама у опште, мушким и женским, градским и сеоским.

У мушким, женским и сеоским школама најмање је било ових ђака у другом разреду, а у градским у првом разреду.

У мушким школама било је више ових ђака, него у женским; више у сеоским, него у градским.

У опште, највише је било ових ђака у трећем разреду, а најмање у другом. У првом и четвртном разреду проценат им је подједнак.

Сад ћемо разгледати ђаке по резултату успеха.

Тако, било је у школама

ТАКА	МУШКИМ	ЖЕНСКИМ	У ОПШТЕ
одличних	11.043	1.690	12.733
врло добрих	17.384	2.473	19.857
добрих	20.671	2.666	23.337
слабих	5.996	668	6.664
рђавих	204	14	218
Свега	55.298	7.511	62.809

Према томе просечни успех износио је за све

ученике	3.60
ученице	3.69
Ђаке	3.61

И ако је мала разлика у успеху, ну ипак је бољи успех ученица.

Процент ђака износио је у школама

	МУШКИМ	ЖЕНСКИМ	У ОПШТЕ
одличних	19.97	22.50	20.27
врло добрих	31.44	32.93	31.61
добрих	37.38	35.49	37.16
слабих	10.84	8.89	10.61
рђавих	0.37	0.19	0.35

На сто ученика долазило је ученица

одличних	112
врло добрих	105
добрих	95
слабих	82
рђавих	51

Кад одвојимо градске школе од сеоских, налазимо, да је било у школама

ТАКА	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
одличних	4.889	7.844
врло добрих	7.427	12.430
добрих	8.968	14.369
слабих	2.234	4.430
рђавих	56	162
Свега	23.574	39.235

Просечни резултат успеха износио је за ђаке школа

градских	3.63
сеоских	3.60

Од сто ђака било је у школама

	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
одличних	20.74	19.99
врло добрих	31.50	31.68
добрих	38.04	36.63
слабих	9.48	11.29
рђавих	0.24	0.41

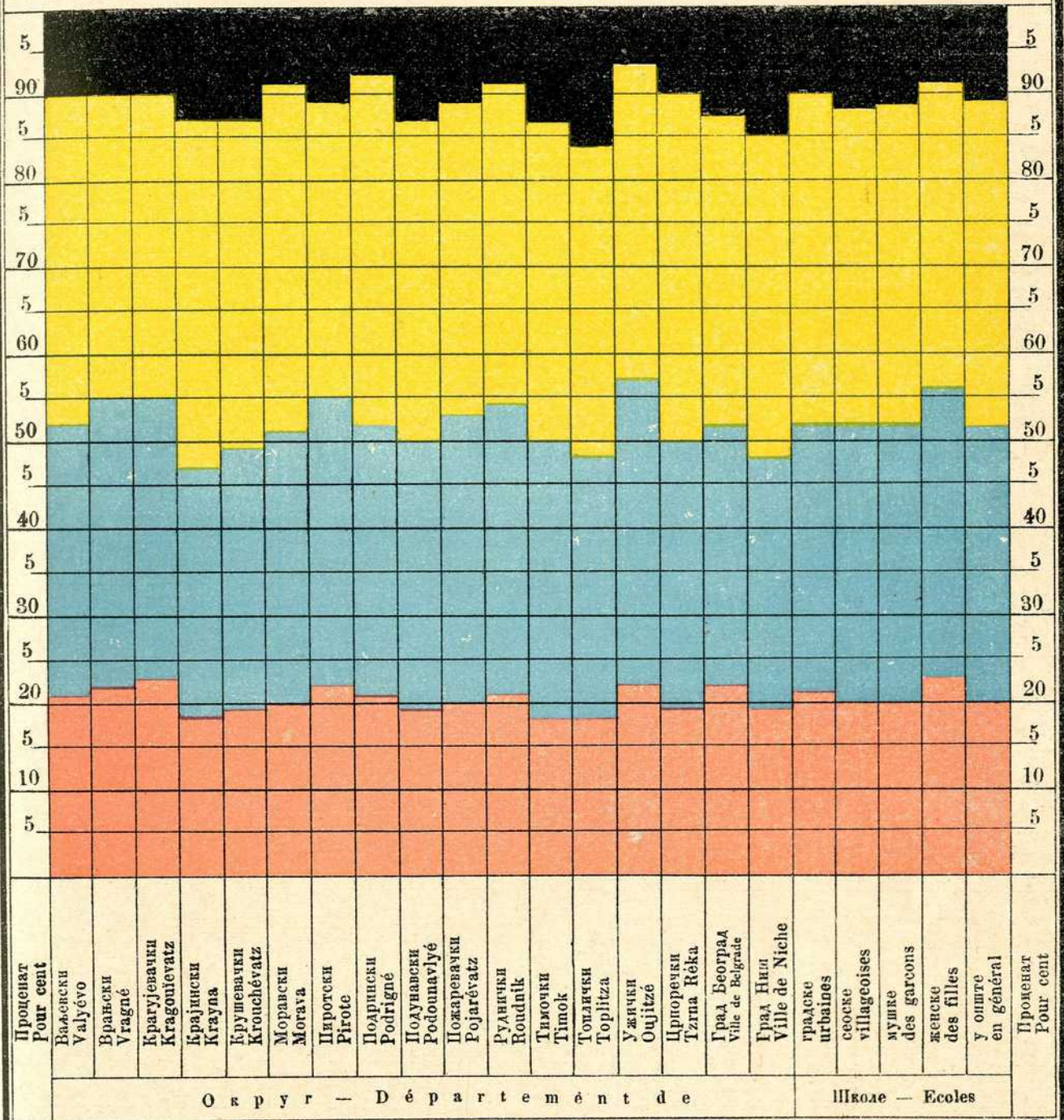
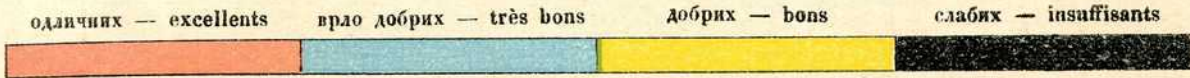
Ако поредимо ове проценте међу собом, наћи ћемо, да је на сто градских ђака долазило сеоских

одличних	96
врло добрих	101
добрих	96
слабих	119
рђавих	171

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БАЦИ ПО УСПЕХУ — ÉLÈVES PAR LE SUCCÈS

ПРОЦЕНАТ БАКА — POUR CENT ÉLÈVES

О к р у г — D é p a r t e m e n t d e

Школе — Ecoles

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Као што се види, слабих и рђавих ђака било је много више у сеоским школама.

Кад проценат одличних и врло добрих ђака поредимо с процентом слабих и рђавих, налазимо, да је на сто првих долазило ових других у школама

градским	19
сеоским	23

У овом прегледу имамо број ђака по оценама, и то за сваки округ посебице.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Број ђака—Nombre d' élèves				
	одличних excellents	врло добрих très bons	добрих bons	слабих faibles	рђавих mauvais
Ваљевски — Valjevo . .	608	909	1.120	291	5
Врањски — Vrnje	618	927	994	265	8
Крагујевачки — Kragujevatz	1.177	1.638	1.803	464	8
Крајински — Крајна	578	960	1.306	359	74
Крушевачки — Krouchévatz	835	1.359	1.718	547	16
Моравски — Morava	997	1.572	2.021	457	6
Пиротски — Pirote	664	991	1.025	325	9
Подрински — Podrigné	991	1.518	1.908	381	12
Подунавски — Podunavlje	1.388	2.168	2.598	961	17
Пожаревачки—Pojarévatz	1.291	2.083	2.258	710	17
Руднички — Roudnik	847	1.298	1.444	341	8
Тимочки — Timok	302	530	623	204	4
Топлички — Toplitza	314	535	633	263	19
Ужички — Oujitze	738	1.162	1.203	249	—
Црноречки — Tzrna Réka	477	797	1.010	251	14
Град Београд — Ville de Belgrade	655	871	1.050	346	—
Град Ниш — Ville de Niche	306	489	622	250	1
Свега — Total	12.733	19.857	23.337	6.664	218
Процент — Pour cent					
Ваљевски — Valjevo . .	20·73	30·99	38·19	9·92	0·17
Врањски — Vrnje	21·98	32·97	35·35	9·42	0·28
Крагујевачки — Kragujevatz	23·12	32·18	35·42	9·12	0·16
Крајински — Крајна	17·64	29·30	39·85	10·93	2·25
Крушевачки — Krouchévatz	18·66	30·37	38·39	12·22	0·36
Моравски — Morava	19·73	31·11	40·00	9·04	0·12
Пиротски — Pirote	22·02	32·87	34·03	10·78	0·30
Подрински — Podrigné	20·60	31·56	39·67	7·92	0·25
Подунавски — Podunavlje	18·89	30·61	36·69	13·57	0·24
Пожаревачки—Pojarévatz	20·30	32·76	35·51	11·16	0·27
Руднички — Roudnik	21·51	32·96	36·67	8·66	0·20
Тимочки — Timok	18·16	31·87	37·46	12·27	0·24
Топлички — Toplitza	17·80	30·33	35·88	14·91	1·08
Ужички — Oujitze	22·02	34·66	35·89	7·43	—
Црноречки — Tzrna Réka	18·71	31·27	39·62	9·85	0·55
Град Београд — Ville de Belgrade	22·42	29·81	35·93	11·84	—
Град Ниш — Ville de Niche	18·34	29·32	37·29	14·99	0·06
Свега — Total	20·27	31·62	37·15	10·16	0·35

Одличних ђака било је највише у крагујевачком округу, а најмање у крајинском. Више од средњег процента одличних ђака било је у осам округа, а у осталим окрузима и у Нишу било је мање.

Врло добрих ђака било је највише у ужичком округу, а најмање у крајинском. Већи проценат од средњег процента био је у седам округа, а у осталим окрузима и Београду и Нишу био је мањи.

Добрих ђака било је највише у моравском округу, а најмање у пиротском. Више од средњег процента било је оваких ђака у седам округа и у Нишу.

Слабих ђака било је највише у Нишу, а најмање у ужичком округу. Средњи је проценат ових ђака 10·61. Већи проценат од средњег процента био је у седам округа и у градовима: Београду и Нишу.

Рђавих ђака било је највише у крајинском округу, а најмање у Нишу. Више од средњег процента ових ђака било је само у четири округа. У ужичком округу и у Београду није било ни једног ђака с рђавим успехом.

Ако одличне и врло добре ђаке поредимо са slabим и рђавима, наћи ћемо, да је на сто првих долазило ових других у округу:

топличком	33·2
крајинском	28·1
подунавском	27·8
крушевачком	25·7
тимочком	25·0
пожаревачком	21·5
црноречком	20·8
пиротском	20·2
ваљевском	19·5
моравском	18·0
врањском	17·7
крагујевачком	16·7
рудничком	16·3
подринском	15·7
ужичком	13·1
у Нишу	31·6
» Београду	22·7

Као што се види, у окрузима: топличком, крајинском, подунавском, крушевачком, тимочком и граду Нишу било је много

више слабих ђака него у окрузима: ужичком, подринском, рудничком и крагујевачком.

Какав је у опште ђачки успех у појединим окрузима можемо видети ако потражимо просечну оцену тога успеха.

Тако, у 1891.—1892. школској години износила је

En 1891.—1892. année scolaire

у округу dans le département de	ПРОСЕЧНА ОЦЕНА ЂАЧКОГА УСПЕХА note moyenne d'un élève
ужичком — Užitze	3·71
крагујевачком — Kragoujevatz	3·69
врањском — Vragne	3·67
рудничком — Roudnik	3·67
пиротском — Pirote	3·66
подринском — Podrigné	3·64
ваљевском — Valévo	3·62
пожаревачком — Pojarévatz	3·62
моравском — Morava	3·61
прноречком — Tzrna Réka	3·58
крушевачком — Krouchévatz	3·55
тимочком — Timok	3·55
подунавском — Podounavlyé	3·54
топличком — Toplitza	3·49
крајинском — Крајна	3·46
у Београду — dans la ville de Belgrade	3·63
„ Нишу — dans la ville de Niche	3·51
у опште — en général	3·61

Разлика је у ђачком успеху мала, ну ипак по њој се види, да је био успех најбољи у ужичком округу, а најгори у крајинском.

Средња је оцена 3·61. Већа од те оцене била је у осам округа и у Београду, а мања у осталим окрузима и у Нишу.

Сад ћемо разгледати ђаке по годинама њихова живота.

Податке о томе имамо у овом прегледу.

Број ђака по доби — Nombre d'élèves			
од година d'après l'âge de	у школама — dans les écoles		
	мушким des garçons	женским des filles	у опште en général
6	436	260	696
7	3 728	948	4 676
8	8 235	1 452	9 687
9	10 874	1 732	12 606
10	11 442	1 545	12 987

Број ђака по доби — Nombre d'élèves			
од година d'après l'âge de	у школама — dans les écoles		
	мушким des garçons	женским des filles	у опште en général
11	9 544	1 026	10 570
12	6 575	406	6 981
преко 12	4 970	161	5 131
Свега — Total	55 804	7 530	63 334¹⁾
Процент — Pour cent			
6	0·78	3·45	1·10
7	6·68	12·59	7·38
8	14·76	19·28	15·30
9	19·49	23·00	19·90
10	20·50	20·52	20·51
11	17·10	13·63	16·69
12	11·78	5·39	11·02
преко 12	8·91	2·14	8·10
Свега — Total	100·00	100·00	100·00

Из ових процената види се, да ученица у доби од шесте до десете године закључно има много више него ученика, а у старијој доби, на против, много је више ученика

На сто ученика долазило је ученица у доби

од 6 година	442
» 7 »	188
» 8 »	131
» 9 »	118
» 10 »	100
» 11 »	80
» 12 »	46
старијих	24

Посебице у школама градским и сеоским било је ђака у доби

од година	У ШКОЛАМА	
	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
од 6 година	511	185
» 7 »	2 583	2 093
» 8 »	4 117	5 570
» 9 »	4 803	7 803
» 10 »	4 698	8 289
» 11 »	3 521	7 049
» 12 »	2 115	4 866
старијих	1 421	3 710
Свега	23 769	39 565

¹⁾ У почетку школске године било је ђака 73 328, а на крају 63 655. Разлика у овој табlici, као и у табlici за податке о занимању ђачких родитеља ит.д., отуда је, што у неким школама нису бележени ови подаци, и што је ово бележење било неједнако: већином су ови подаци само о ђацима, који су били на крају школске године, а тек попеде о ђацима, који су били у почетку школске године. Ну ипак ова је разлика у проценту врло незнатна.

Од сто ђака у опште било је

У ДОБИ	У ШКОЛАМА	
	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
од 6 година	2-15	0-47
» 7 »	10-87	5-29
» 8 »	17-32	14-08
» 9 »	20-21	19-72
» 10 »	19-76	20-95
» 11 »	14-81	17-81
» 12 »	8-90	12-30
старијих	5-98	9-38
Свега	100-00	100-00

У доби од шесте до девете године за-кључно било је ђака у сеоским школама мање него у градским, а у осталим годинама, на против, било је више.

При поређењу ових процената налазимо, да је на сто градских ђака долазило сеоских у доби

од 6 година	22
» 7 »	49
» 8 »	81
» 9 »	98
» 10 »	106
» 11 »	120
» 12 »	138
старијих	157

Као што се види, старијих ђака било је много више у селима него у градовима, у колико је опет у градовима било много више ђака у шестој и седмој години. Значи, да по селима почиње школовање у доцнијој доби.

Просечна година живота износила је у опште за ђаке школа

мушких	10-04
женских	9-20
градских	9-18
сеоских	10-14
у опште	9-94

А просечна година живота за ђаке у опште износила је по окрузима, и то

У ОКРУГУ:	ПРОСЕЧНА ГОД. ЖИВОТА ЈЕДНОГА БАКА
dans le département de	âge moyen d'un élève
ужичком — Oujitzé	10-54
ваљевском — Valyévo	10-30
рудничком — Roudnik	10-29
топличком — Toplitza	10-19
врањском — Vragne	10-10
пиротском — Pirote	9-97
тимочком — Timok	9-97

У ОКРУГУ:	ПРОСЕЧНА ГОД. ЖИВОТА ЈЕДНОГА БАКА
dans le département de	âge moyen d'un élève
подунавском — Podounavlyé	9-96
крагујевачком — Kragoujevatz	9-91
крушевачком — Krouchevatz	9-87
крајинском — Krayna	9-80
пожаревачком — Pojarevatz	9-78
приречком — Tzrna Réka	9-65
подринском — Podrigné	9-55
моравском — Morava	9-53
у Нишу — dans la ville de Niche	9-84
» Београду — dans la ville de Belgrade	9-42

Из ових бројева види се, да је у југо-западним окрузима и у новим крајевима већа просечна година ђачкога живота, него у осталим окрузима. Разлика је између ужичког и моравског округа за 1-01 годину.

Интересно је, што је и у 1884.—1885. школској години била готово у овим истим окрузима већа просечна година ђачкога живота, у којима је и у овој 1891.—1892. Значи, да у овим окрузима стално деца почињу школу тек с навршетком седме године.

Сад ћемо разгледати ђаке по занимању њихових родитеља.

Бака је било — Il y avait des élèves			
од родитеља — des parents	у школама — dans les écoles		
	МУШКИМ des garçons	ЖЕНСКИМ des filles	У ОПШТЕ en général
свештеника — prêtres	442	106	548
чиновника — fonctionnaires	1.015	766	1.781
наставника — instituteurs	270	131	401
трговаца — marchands	3.348	1.908	5.256
занатлија — artisans	5.530	2.774	8.304
земљорадника — agriculteurs	43.313	1.026	44.339
другог занимања — d'autre profession	2.028	816	2.844
Свега — Total	55.946	7.527	63.473
Процент — Pour cent			
свештеника — prêtres	0-79	1-41	0-86
чиновника — fonctionnaires	1-81	10-18	2-81
наставника — instituteurs	0-48	1-74	0-63
трговаца — marchands	5-98	25-35	8-28
занатлија — artisans	9-89	36-85	13-08
земљорадника — agriculteurs	77-42	13-63	69-86
другог занимања — d'autre profession	3-63	10-84	4-48
Свега — Total	100-00	100-00	100-00

Као што се види, само је проценат ученица, чији су родитељи земљорадници, мањи

од процента земљорадничких синова; код свих осталих занимања много је већи проценат ученица, с тога, што су све женске школе по градовима.

Односна размера између ученика земљорадничких синова и оних из других редова била је код

ученика	као 100 : 29
ученица	» 100 : 634
ђака у опште	као 100 : 43

Кад градске школе одвојимо од сеоских, налазимо, да је било ђака

ОД РОДИТЕЉА	У ШКОЛАМА	
	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
свештеника	239	309
чиновника	1.651	130
наставника	248	153
трговаца	4.515	741
занатлија	7.451	853
земљорадника	7.036	37.303
другог занимања	2.671	173
Свега	23.811	39.662

Према томе износио је проценат ђака

ОД РОДИТЕЉА	У ШКОЛАМА	
	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ
свештеника	1.00	0.78
чиновника	6.95	0.33
наставника	1.04	0.38
трговаца	18.96	1.87
занатлија	31.29	2.15
земљорадника	29.55	94.05
другог занимања	11.21	0.44
Свега	100.00	100.00

Процент ђака од родитеља, који нису земљорадници, по селима је много мањи, него по градовима.

Односна размера између ђака из земљорадничког реда и осталих редова била је код ђака

градских	као 100 : 238
сеоских	» 100 : 6

Колико је било у коме округу ђака из земљорадничког реда а колико из осталих редова укупно у свима основним школама, мушким и женским, градским и сеоским, види се из овога прегледа.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Број ђака од родитеља — Nombre d'élèves qui ont eu les parents	
	земљорадника agriculteurs	других занимања d'autres professions
Ваљевски — Valyévo	2.157	806
Врањски — Vragne	1.151	1.658
Крагујевачки — Kragouievatz	3.828	1.382
Крајински — Krayna	2.548	783
Крушевачки — Krouchévatz	3.300	1.218
Моравски — Morava	3.842	1.230
Пиротски — Pirote	2.039	1.017
Подрињски — Podrigné	3.566	1.332
Подунавски — Podounavlyé	5.923	1.016
Пољаревачки — Pojarévatz	5.378	1.226
Руднички — Roudnik	3.127	813
Тимочки — Timok	1.199	466
Топлички — Toplitza	1.406	424
Ужички — Oujitzé	2.509	885
Црноречки — Tzrna Réka	2.089	479
Град Београд — Ville de Belgrade	139	2.869
Град Ниш — Ville de Niche	138	1.530
Свега — Total	44.339	19.134

У овом прегледу имамо проценте ђака, чији су родитељи земљорадници, и оних, чији су родитељи из осталих редова, и то за сваки округ посебице.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Процент ђака, који су били од родитеља — Pour cent d'élèves qui ont eu les parents	
	земљорадника agriculteurs	других занимања d'autres professions
Ваљевски — Valyévo	72.80	27.20
Врањски — Vragne	40.98	59.02
Крагујевачки — Kragouievatz	73.47	26.53
Крајински — Krayna	76.49	23.51
Крушевачки — Krouchévatz	73.04	26.96
Моравски — Morava	75.75	24.25
Пиротски — Pirote	66.72	33.28
Подрињски — Podrigné	72.81	27.19
Подунавски — Podounavlyé	85.36	14.64
Пољаревачки — Pojarévatz	81.44	18.56
Руднички — Roudnik	79.37	20.63
Тимочки — Timok	71.95	28.05
Топлички — Toplitza	76.83	23.17
Ужички — Oujitzé	73.93	26.07
Црноречки — Tzrna Réka	81.35	18.65
Град Београд — Ville de Belgrade	4.62	95.38
Град Ниш — Ville de Niche	8.27	91.73
Свега — Total	69.85	30.15

У Нишу је врло мали проценат ђака од родитеља земљорадника, а у Београду још у пола мањи него у Нишу.

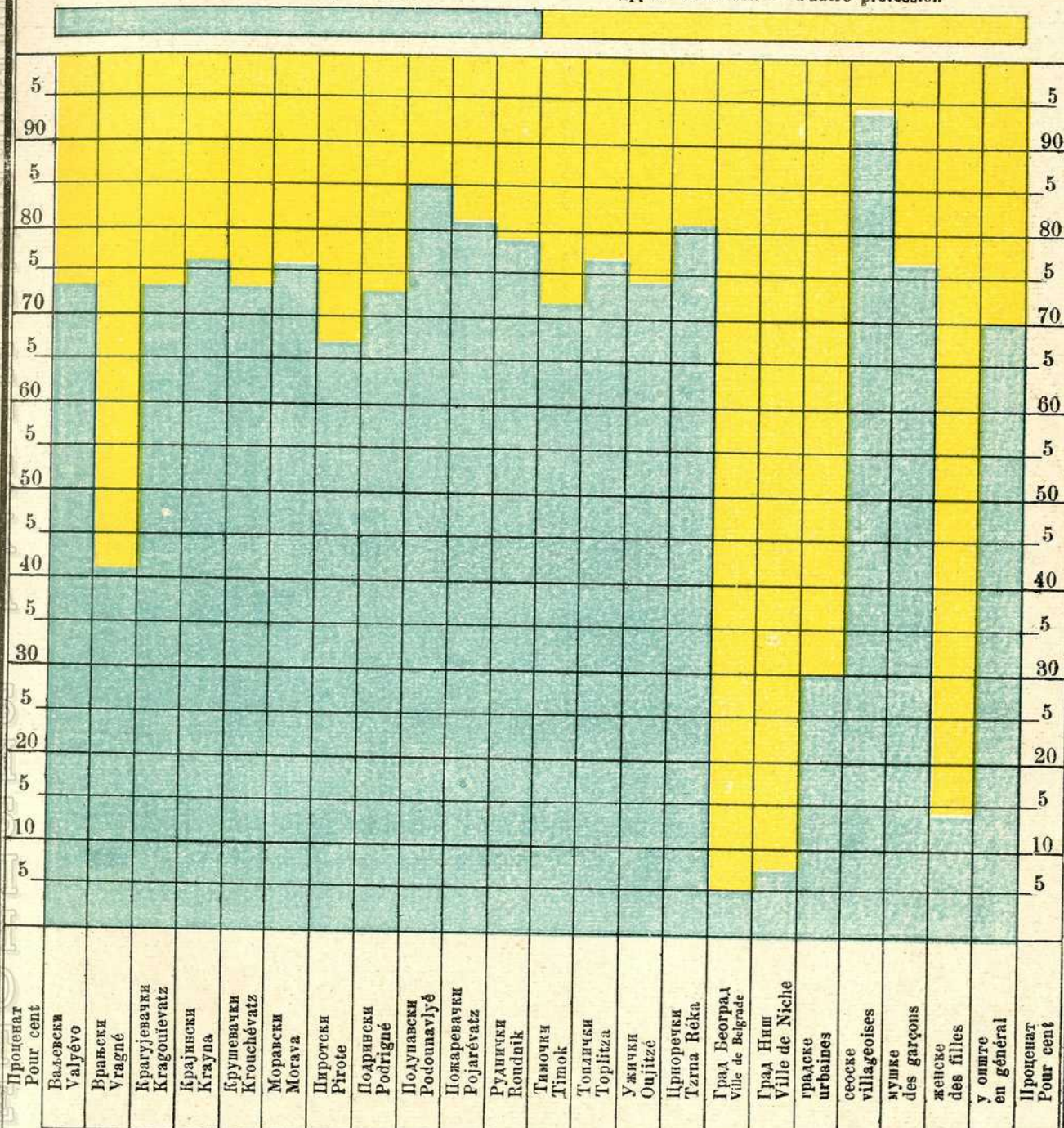
БАЦИ ПО ЗАНИМАЊУ СВОЈИХ РОДИТЕЉА — LES ÉLÈVES PAR PROFESSION DE LEURS PARENTS

ПРОЦЕНАТ БАКА, КОЈИ СУ БИЛИ ОД РОДИТЕЉА

POUR CENT DES ÉLÈVES QUI AVAIENT LES PARENTS

земљорадника — agriculteurs

другог занимања — d'autre profession

О к р у г — D é p a r t e m e n t d e

Школе — Ecoles

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

По окрузима највећи је проценат ђака из земљорадничког реда у подунавском округу, а најмањи у врањском. И обратно, највећи је проценат ђака из осталих редова у врањском округу, а најмањи у подунавском.

Односна размера између ђака од родитеља земљорадника и ђака од родитеља осталих занимања била је, у округу

подунавском	као 100 :	17.2
пожаревачком	» 100 :	22.8
проречком	» 100 :	22.9
рудничком	» 100 :	26.0
топличком	» 100 :	30.2
крајинском	» 100 :	30.7
моравском	» 100 :	32.1
ужичком	» 100 :	35.8
крагујевачком	» 100 :	36.1
крушевачком	» 100 :	36.9
подринском	» 100 :	37.8
ваљевском	» 100 :	37.4
тимочком	» 100 :	39.0
пиротском	» 100 :	49.9
врањском	» 100 :	144.0
у Нишу	» 100 :	1.109.2
» Београду	» 100 :	2.064.5
у опште	као 100 :	43.2

Ако поделимо ђаке на градске и сеоске, онда ћемо наћи, да је било ђака

У ШКОЛАМА			
	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ	У ОПШТЕ
из земљорадничког реда	7.036	37.303	44.339
» осталих редова	16.775	2.359	19.134
Свега	23.811	39.662	63.473

Кад одвојимо мушке школе од женских, налазимо, да је било ђака

У ШКОЛАМА			
	МУШКИМ	ЖЕНСКИМ	
из земљорадничког реда	43.313	1.026	
» осталих редова	12.633	6.501	
Свега	55.946	7.527	

Кад број ђака поредимо с бројем становника, налазимо, да је од сто становника било у основним школама

	ГРАДСКИМ	СЕОСКИМ	У ОПШТЕ
из земљорадничког реда	10.61	2.13	2.44
» осталих редова	7.44	1.91	5.49
Свега	8.16	3.38	2.93

Да поредимо ове размере међу собом, и онда ћемо наћи, да је на сто грађана долазило сељана

код земљорадника	20
» других занимања	26
у опште	41

А односна размера између земљорадника и становника других занимања, који су походили школу, била је

у градовима	као 100 :	70
» селима	* 100 :	90
у опште	као 100 :	225

Као што се види, и у градовима и у селима земљорадника више се школује, него из осталих занимања. Ну у опште било је ђака из других занимања преко два пута више, него земљорадника.

Још да поредимо ове размере за мушко и женско становништво посебице.

Од сто становника мушких, односно женских, било је у основним школама

	ДЕЧАКА	ДЕВОЈЧИЦА
из земљорадничког реда	4.81	0.11
» осталих редова	6.06	4.82
у опште	5.04	0.72

При поређењу дечака с девојчицама налазимо, да је на сто првих долазило ових других

код земљорадника	2.3
» других занимања	79.5
у опште	14.3

Из ових размера види се, како се школује са свим незнатан број девојчица из земљорадничког реда.

О кажњаваним ђацима основних школа у 1891.—1992. школској години имамо ове податке.

У ШКОЛАМА DANS LES ÉCOLES	Број кажњених ђака—Nombre d'élèves punis de			
	затвором reclusion		у другом казном d'autre punition	у опште en general
	један пут une fois	више пута plusieurs fois		
мушким — des garçons	5.215	3.733	10.563	19.511
женским — des filles	297	93	1.540	1.930
градским — urbaines	1.643	1.235	4.515	7.393
сеоским — villageoises	3.869	2.591	7.588	14.048
Свега — Total	5.512	3.826	12.103	21.441

У ШКОЛАМА DANS LES ÉCOLES	Број кажњених ђака—Nom- bre d'élèves punis de			
	затвором reclusion		другом казном d'autre punition	у опште en général
	један пут une fois	више пута plusieurs fois		
Од сто уписаних ђака кажњено је — Sur 100 élèves inscrits sont punis				
мушким — des garçons	8-11	5-81	16-43	30-35
женским — des filles	3-28	1-03	17-01	21-32
градским — urbaines	5-78	4-35	15-88	26-01
сеоским — villageoises	8-62	5-77	16-90	31-29
Свега — Total	7-52	5-22	16-50	29-29

При поређењу кажњених ученика и ученица налазимо, да је на сто ученика долазило ученица кажњених

затвором један пут	40
» више пута	18
другом казном	104
у опште	70

А кад овако упоређење учинимо између градских и сеоских ђака, налазимо, да је на сто првих долазило ових других, који су кажњени

затвором један пут	149
» више пута	133
другом казном	106
у опште	120

Као што се види, у свима школама, мушким и женским, градским и сеоским, највећи је проценат кажњених ђака другом казном, дакле најблажом казном, а најмањи је проценат кажњених затвором више пута.

У опште, у мушким школама било је више кажњених, него у женским; у сеоским више, него у градским.

Колико је било кажњених ђака у појединим окрузима показаше нам бројеви у овом прегледу.

ОКРУЗИ DÉPARTEMENTS	Број кажњених ђака — Nombre d'élèves punis de			
	затвором — reclusion		другом казном d'autre punition	у опште en général
	један пут une fois	више пута plusieurs fois		
Ваљевски — Valévo	226	204	517	947
Врањски — Vragne	210	116	499	825
Крагујевачки — Kragouévatz	407	229	1.160	1.796
Крајински — Krayna	254	203	634	1.091
Крушевачки — Krouchévatz	374	308	1.050	1.732
Моравски — Morava	490	339	1.064	1.893
Пиротски — Pirote	204	124	459	787
Подрински — Podrigné	398	256	727	1.381
Подунавски — Podounavlyé	694	571	1.394	2.659
Пољаревачки — Pojarévatz	719	459	1.373	2.551
Руднички — Roudnik	401	291	841	1.533
Тимочки — Timok	106	70	297	473
Топлички — Toplitza	173	110	241	524
Ужички — Oujitze	303	166	592	1.061
Црноречки — Tzrna Réka	273	242	540	1.055
Град Београд — Ville de Belgrade	233	104	395	732
Град Ниш — Ville de	47	34	320	401
Свега — Total	5.512	3.826	12.103	21.441
Процент кажњених ђака — Pour cent d'élèves punis				
Ваљевски — Valévo	6-75	6-10	15-45	28-30
Врањски — Vragne	6-46	3-57	15-34	25-37
Крагујевачки — Kragouévatz	6-66	3-75	18-99	29-40
Крајински — Krayna	6-82	5-45	17-03	29-30
Крушевачки — Krouchévatz	7-22	5-95	20-27	33-44
Моравски — Morava	8-12	5-62	17-63	31-37
Пиротски — Pirote	5-71	3-47	12-84	22-02
Подрински — Podrigné	7-27	4-68	13-29	25-24
Подунавски — Podounavlyé	8-78	7-23	17-64	33-65
Пољаревачки — Pojarévatz	9-82	6-27	18-74	34-83
Руднички — Roudnik	8-49	6-16	17-81	32-46
Тимочки — Timok	5-60	3-70	15-69	24-99
Топлички — Toplitza	8-37	5-32	11-65	25-34
Ужички — Oujitze	7-35	4-03	14-36	25-74
Црноречки — Tzrna Réka	9-97	8-84	19-73	38-54
Град Београд — Ville de Belgrade	6-35	2-83	10-77	19-95
Град Ниш — Ville de Niche	2-17	1-58	14-81	18-56
Свега — Total	7-52	5-22	16-55	29-29

Не рачунајући Београд и Ниш, највише је било кажњених ђака у црноречком округу, за тим у пољаревачком, подунавском и крушевачком, а најмање у пиротском.

У опште, највећи проценат кажњених ђака био је у црноречком округу, а најмањи у граду Нишу.

Највећи проценат кажњених ђака блажом казном износио је 19-73 и био је у црноречком округу, а најмањи 10-77 у Београду.

КАЖЊАВАЊЕ ЂАКА — PÉNITENCES DES ÉLÈVES

ПРОЦЕНАТ КАЖЊЕНИХ ЂАКА — POUR CENT DES ÉLÈVES PUNIS POUR

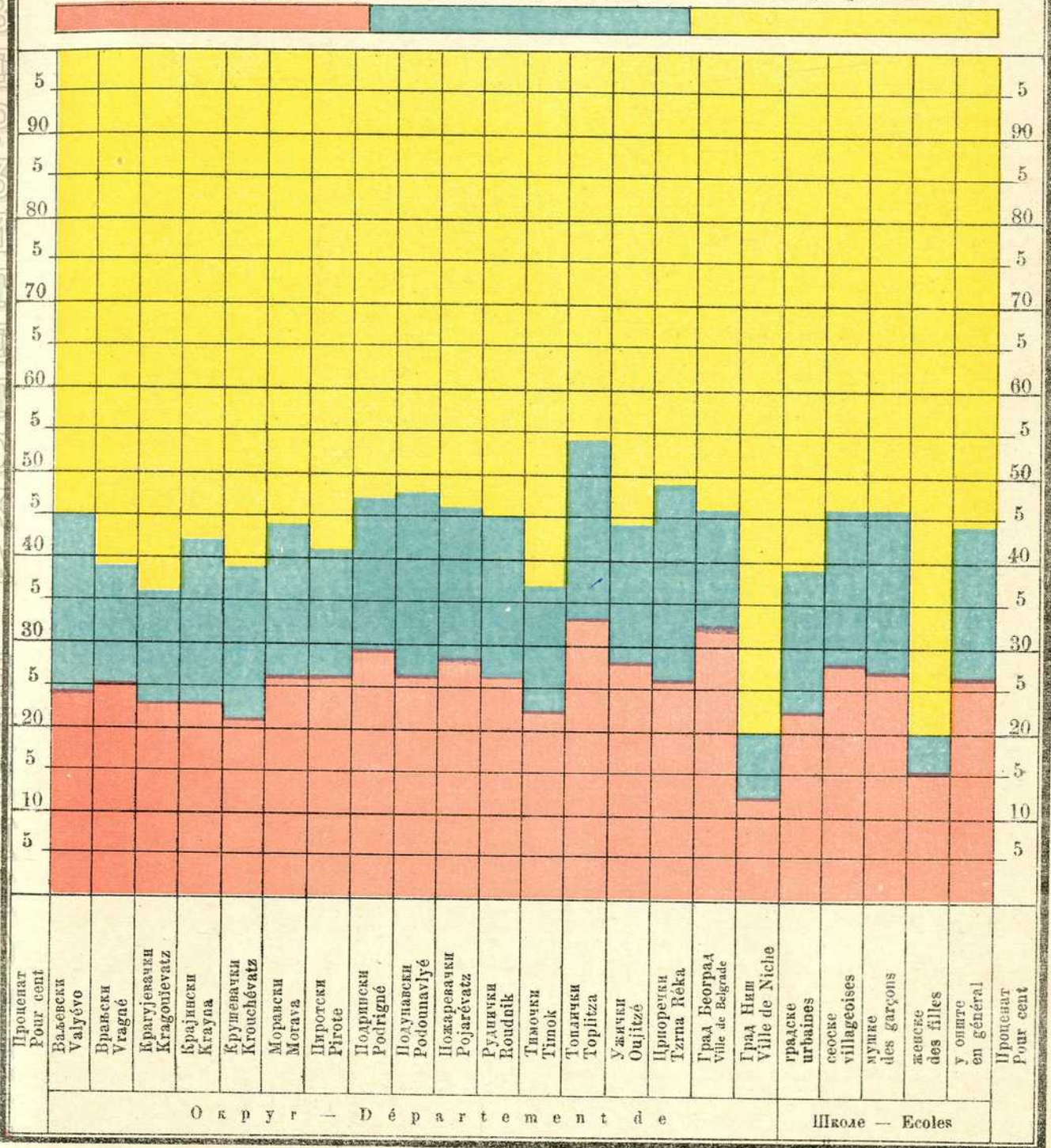
затвором — reclusion

један пут — une fois

више пута — plusieurs fois

другом казном

d'autre punition

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А